

Jenni Petäjä

**Epäilyttävä äiti, pikkukaupungin tyttö, seksuaalinen sadisti ja
kiduttajan tyttöystävä**

Feministinen tutkimus Lynndie Englandin representaatioista Helsingin Sanomissa

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Kansainvälinen politiikka
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2007

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

PETÄJÄ, JENNI: Epäilyttävä äiti, pikkukaupungin tyttö, seksuaalinen sadisti ja kiduttajan tyttöystävä. Feministinen tutkimus Lynndie Englandin representaatioista Helsingin Sanomissa.

Pro gradu -tutkielma, 122 s.

Kansainvälinen politiikka

Joulukuu 2007

TIIVISTELMÄ

Toukokuussa 2004 maailmalle levisivät kuvat Abu Ghraibista. Yhdysvaltalainen naissotilas kidutti kuvissa irakilaisvankeja. Tutkin pro gradussani Helsingin Sanomien representaatioita kuvan naisesta, Lynndie Englandista.

Perinteisessä länsimaisessa myytissä naiset ja rauha, sekä miehet ja sota on liitetty yhteen. England on marginaalinen diskurssi väkivaltaisena naissotilana sodasta puhuttaessa. Tutkin Englandin representaatioita feministisessä viitekehyksessä. Kansainvälisen politiikan feministit pyrkivät kyseenalaistamaan sodan sukupuolittunutta kuvaa. Kysyn, miten sukupuolta esitetään ja rakennetaan mediassa eli miten sitä representoidaan? Miten väkivaltainen naissotilas selitetään ja tehdään ymmärrettäväksi? Miten seksuaalisuus esiintyy jutuissa? Mitä osaa etnisyys näyttelee jutuissa? Tutkin Englandin esityksiä keskittyen Judith Butlerin teorioihin sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja hieman etnisyydestä.

Tutkin sekä tekstiä että kuvaa. Käytän avukseni Roland Barthesin denotaation, konnotaation ja myytin teorioita. Tutkin jutuissa rakentuvia representaatioita. Representaatioissa käytän Stuart Hallin ajatuksia. Pohdin minkä diskurssin sisällä Englandin representaatiot tuotetaan. Diskurssissa käytän puolestaan Michel Foucault'n teorioita.

Analyysissani sain selville, että sukupuoli on edelleen tärkeä ja merkittävä kategoria asioiden ymmärtämiselle ja selittämiseksi. England esitettiin kahden vastakkaisen sukupuolen diskurssin sisällä: hän on nainen. Postmodernien feministien tavoin en etsi yhtä representaatiota. Representaatioita voi olla useita. Tulkintani mukaan Englandin representaatioita ovat ”epäilyttävä äiti”, ”seksuaalinen sadisti”, ”pikkukaupungin tyttö” ja ”kiduttajan tyttöystävä”. Englandin väkivalta tehtiin ymmärrettäväksi osittain hänen sukupuolensa perusteella, hän on irrationaalinen, hän on tunteellinen jne. Hänen vastuunsa kammottavista teoistaan siirrettiin pois mm. hänen sukupuolen johdosta, ”hän on uhri”. England esitettiin syyttömänä sukupuolensa - ei hänen tekojensa johdosta. Yhdysvaltain armeija rakentuu valkoisena, väkivaltaisena, heteroseksuaalisena ja maskuliinisena paikkana.

ASIASANAT: Abu Ghraib, Lynndie England, feminismi, sukupuoli, seksuaalisuus, etnisyys

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. TUTKIMUSKYSYMYKSIÄ.....	1
1.2. TIETOISEKSI SUKUPUOLESTA: TUTKIMUKSEN MUOTOAUTUMINEN JA TUTKIMUSPOSITIONI.....	3
2. TAUSTAA TUTKIMUKSELLE: NAISIA JA ARMEIJAA	6
2.1. SUKUPUOLITTUNUT SOTA.....	6
2.2. TARINOIDEN SOTIVAT MIHET, RAUHANOMAIAET NAISIA.....	6
2.3. ARMEIJAA JA MILITARISAATIO SUKUPUOLILINSSIAEN LÄPI.....	8
2.4. KANSALAIKUUS JA SUKUPUOLI.....	9
2.5. YHDYVALTALAIAET NAIAET HISTORIA ARMEIJASSA.....	10
2.6. TAIAELEVAEN NAIAEN REPRESENTAATIOI.....	12
3. TEORIAVIAEKEHEYS: FEMINIAETINEN KANSAINVÄLINAEN POLITIIKKA	15
3.1. FEMINIAETINEN TEORIA KANSAINVÄLIAEEN POLITIIKKAAN.....	15
3.2. FEMINIAETINEN KANSAINVÄLINAEN POLITIIKKA.....	16
3.3. FEMINIAEIAEN KANSAINVÄLINAEN POLITIIKKAEN SUUNTAUKSET: PURKAMIAA JA RAKENTAMIAA.....	19
3.3.1. EMPIRIAETINEN- JA STAND POINT -FEMINIAEIAE.....	20
3.3.2. NAIAETINEN YHTENÄIAEYDEIÄ YHTEENLIIETTYMIAEN.....	22
3.3.3. POSTMODERNAEN FEMINIAEIAE.....	23
3.4. FEMINIAEIAE - VÄÄRINYMMÄRRETTY AJATUS.....	26
4. KESKEIAEET KÄSIAEET: SUKUPUOLI, SEKSUAALIAEIAE JA ETNIAEIAEYYS	29
4.1. SUKUPUOLESTA.....	29
4.2. BUTLERIN TEORIAPOHJA.....	30
4.3. SUKUPUOLEEN PERFORMATIAEIAEYYS.....	33
4.4. SEKSUAALIAEIAE: HETEROHALU.....	37
4.5. SUBIEKTIEN MAHDOLLIAEIAEYYS.....	38
4.6. "RODUSTA" ETNIAEIAEYYS.....	39
4.7. SUKUPUOLI, SEKSUAALIAEIAE JA ETNIAEIAEYYS KATEGORIAEIAE.....	44
5. METODIAE	47
5.1. TIAENRISTEYYS: SUKUPUOLI, KIELI JA VALTA.....	47
5.2. MEDIAN TUOTANTO, VASTAANOTTO JA TULKINTA.....	48
5.3. UUTINEN.....	49
5.4. KUVA JA SANA.....	50
5.5. REPRESENTAATIO.....	51
5.6. KONNOTAATIO, DENOTAATIO JA MYYTTI.....	53
5.7. DISKURSSI.....	55

6. ANALYYSI	58
6.1. IRAKIN SOTA OSANA KANSAINVÄLISPOLIITTISTA TILANNETTA.....	58
6.2. ABU GHRAIBIN TAPAHTUMAT.....	59
6.3. AINEISTON ESITTELY.....	61
6.4. LEHTIJUTTujen ANALYYSI.....	62
6.4.1. HS 3.5.2005: ” USA:ssa kasvaa kohu irakilaisvankien kohtelusta”. (Raivio, Jyri).....	62
6.4.2. HS 8.5.2004: ”Sadismi voi puhjeta vankilakokeilussakin”. (Vasama, Tarja.)	65
6.4.3. HS 6.6.2004: ”Häväisty vanki haluaa muuttaa ulkomaille”. (Fisher, Ian, The New York Times).....	68
6.4.4 HS 13.6.2004: ”Kaksi kersanttia sota-oikeuteen irakilaisten vankien häpäisystä”. (Raivio, Jyri).....	70
6.4.5. HS 30.6.2004: ”Paha nainen”. Uutiset sivulla kerrotaan jutusta ”Naapurintytöstä Bagdadin kiduttajaksi”-otsikolla. (Nousiainen, Anu).....	72
6.4.6. HS 4.8.2004: ”Irakin vankien kiduttajan oikeusprosessi käynnistyi”. (Raivio, Jyri).....	78
6.4.7. HS 5.8.2004: ”Vastuunkantajat ovat kadoksissa”. (Pääkirjoitus).....	80
6.4.8. HS 5.8.2004: Kuulustelija: England kertoi ”pitäneensä hauskaa”. (Kansainvälinen uutistoimisto AP).....	82
6.4.9. HS 12.2.2005: ”Abu Ghraibin kiduttajan puolustus vähätteli irakilaisvankilan tapahtumia.”(Raivio, Jyri).....	84
6.4.10. HS 3.5.2005: ”Abu Ghraibin naisvartija myönsi kidutuksen”. (Raivio, Jyri).	86
6.4.11. HS 29.9.2005: ”Abu Ghraibin tunnetuimmalle häpäisijälle tuli lievä tuomio”. (HS).....	87
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	89
7.1. LYNNDIE ENGLANDIN REPRESENTAATIO.....	89
7.2. SUKUPUOLI, SEKSUAALISUUS JA ETNISYYS.....	93
7.3. DISKURSSIT.....	95
7.4. NAISSET JA ARMEIJA.....	98
7.5. VALOKUVAN VOIMA?.....	100
8. TUTKIMUKSEN MERKITYS KANSAINVÄLISESSÄ POLITIIKASSA	103
LÄHTEET	108

”Irakin sota on saanut uudet kasvot: kuin suoraan trailerislummista reväisty sotapoliisi Lynndie England virnistää vähämielisen lailla ja osoittaa alastomia irakilaisia vankeja. Suttuinen amatööriporno yhdistyy amerikkalaisten pikkuhitlerien halpaan raakuuteen” (HS, 23.05.04).

1. JOHDANTO

1.1. TUTKIMUSKYSYMYS

Länsimaissa on kulttuurisesti rakennettu myytti, joka liittää yhteen naiset ja rauhan sekä miehet ja sodan. Sota-aikana otamme käyttöön tuon kulttuurisen kertomuksen eli myytin. Näin syntyvät sosiaaliset identiteetit *oikeudenmukaiset sotilaat* ja *kauniit sielut*. Miehet rakentuvat väkivaltaisiksi ja naiset väkivallattomiksi. Tämänkaltaiset sosiaaliset identiteetit eivät kerro mitä naiset ja miehet ovat ”oikeasti”, vaan uudelleenluovat ja varmistavat miesten aseman taistelijoina ja naisten aseman taisteluihin osallistumattomina, siviileinä. (Elshtain 1995, 4.)¹

Feministisen kansainvälisen politiikan tutkimus pyrkii kyseenalaistamaan esimerkiksi ”miehet ja sota” ja ”naiset ja rauha” miellehtymiä. Kritiikki on osa laajempaa kehystä, jossa feministit kritisoivat perinteisen tutkimuksen sukupuolineutraaleja käsitteitä, osoittaen esimerkiksi sodan ja armeijan maskuliinisiksi. (Mäki 2007, 101.) Feministit pitävät sukupuolta fundamentaalisesti tärkeänä kansainvälisen politiikan ymmärtämiseksi (Youngs 2004, 77).

Toukokuussa 2004 maailmalle levisivät kuvat Abu Ghraibista. Yhdysvaltalaiset sotilaat kiduttivat kuvissa irakilaisvankeja, rikkoen sodan sääntöjä². Media nosti Lynndie Englandin esiin kiduttajasotilaista. Kuvat koiranpantaan asetetusta alastomasta miesruumiista ja häntä dominoivasta Englandista, jäivät monien mieleen. England on väkivaltaisena naisena ja naissotilaana marginaalinen diskurssi sodan perinteisessä diskurssissa. Perinteisessä sodan diskurssissa on vain väkivallattomia naisia ja oikeudenmukaisia miestaistelijoita.

Tutkin median esittämää kuvaa naissotilaasta, Lynndie Englandista. *Miten sukupuolta esitetään ja rakennetaan mediassa eli miten sitä representoidaan?* Tekstit eivät vain passiivisesti heijasta ”todellisuutta”, vaan rakentavat sukupuolten todellisuutta. Tekstit vaikuttavat siihen, miten ihmiset identifioituvat ja toimivat suhteessa toisiinsa. Käyttämällä Butlerin teoriaa sukupuolen performatiivisuudesta tutkin niitä normeja, joiden kautta sukupuoli materialisoituu. Media on yksi instituutio, jossa näitä normeja muokataan ja materialisoidaan. Muita instituutioita on esimerkiksi

¹ Alkuperäinen teos vuonna 1987.

² Vuonna 1949 Yhdysvallat ja suurin osa muusta maailmasta sopivat neljä Geneven sopimusta joukkomurhien estämiseksi maailmansodissa. Sopimukset takasivat minimaalisen perussuojan sotilaille, merimiehille, sotavangeille ja siviileille sodassa. Sopimus kieltää fyysisen ja henkisen kiduttamisen sekä julman ja/tai alentavan ruumiillisen rangaistuksen. (Whitney 2004, ix.)

koulu. Sukupuolta tuottavat normit muotoutuvat osaksi kulttuurista representaatiojärjestelmää. (Esim. Puustinen 2006, 21.)

Naissotilas on kiinnostava aihe, sillä sotilas-ammattia pidetään miehisenä. Abu Ghraibin naissotilas rikkoo perinteisiä rajoja, koska nainen esitetään väkivaltaisena kiduttajana. Perinteisesti naisia pidetään rauhanomaisina. Miehet ovat sotineet suojellakseen naisia. *Miten väkivaltainen naissotilas selitetään ja tehdään ymmärrettäväksi?* Tutkin naissukupuolta, ja samalla laajemminkin sukupuolta yleensä, sillä kun tutkin naissotilaita, tulen samalla tutkineeksi miessotilaita.³

Tutkin Englannin representaatiota sukupuolen lisäksi seksuaalisuuden ja etnisyyden kautta. Kuvat olivat hyvin seksuaalisia. Miesvangit pakotettiin masturboimaan kuvissa. *Miten seksuaalisuus esiintyy jutuissa?* Kuvissa esiintyy myös eri etnisyyksiä. Valkoinen nainen kiduttaa irakilaismiesvankeja. *Mitä osaa etnisyyttä näyttelee jutuissa?*

Siten tutkin sukupuolta monin eri tavoin. Jaottelu sukupuoli-, seksuaalisuus- ja etnisyyden - kategorioihin on keinotekoinen, sillä ne saavat ilmauksensa toistensa läpi, eivät erikseen. Ei riitä, että tarkastelen, millaisena sukupuoli esitetään ja miten sitä rakennetaan. Tärkeää on myös pohtia, miksi se esitetään tietyllä tavalla ja mitä siitä seuraa, toisin sanoen, mitä merkitystä sillä on. En siten pohdi, ovatko mediakuvat ”oikeita” vai ”väärä”, vaan pyrin niiden tulkinnan kautta pohtimaan myös sitä, mitä vaikutusta esityksillä on todellisuuden rakentumiseen. Tutkin sekä tekstiä että kuvaa.

Aloitin työni käsittelemällä tutkimusaiheeni taustaa, ”naiset ja armeija” -kontekstia⁴. Sen jälkeen käsittelen työni teorian laajempaa viitekehystä, feminismiä. Käyn läpi feministisen kansainvälisen politiikan eri vaiheita ja suuntauksia. Tutkin feminismiä kansainvälisen politiikan tieteenalalla. Lopuksi paikannan itseni postmoderniin feminismiin. Viitekehysten jälkeen siirryn varsinaiseen teoriaosuuteen, jota vahvemmin käytän analyysissäni. Teoriaosuuteni koostuu kolmesta eri käsitteestä: sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja etnisyydestä. Keskityn eniten sukupuolen teoretisointiin. Seuraavaksi on työni metodin läpikäyminen. Tutkin tekstiä ja kuvia

³ Nainen saa merkityksen suhteellisena terminä, miehen johdosta (=sukupuoli). Sukupuolen käsitteen purkamisen kautta voimme päästä käsiksi sen poliittiseen rakentamiseen ja säätelyyn. (Butler 2006, 42.)

⁴ Tosin on hyvä pitää mielessä, ettei sukupuoli ole ainut tekijä roolien määrittäjänä armeijassa tai sen ulkopuolella. Myös ikä, luokka ja etnisyydet ovat tärkeitä määrittäjiä. Naisia ja miehiä ei myöskään tulisi ajatella sellaisenaan homogeenisinä ryhminä armeijassa ja/tai sen ulkopuolella. Esim. armeijan eri asevoimissa naisilla on eri asema. (Yuval-Davis 1997, 96.)

representaatioiden ja diskurssien kautta. Metodista siirryn tutkimusaiheeseen ja paikannan Abu Ghraibin -tapahtumat osana kansainvälispoliittista tilannetta. Analyysi ja johtopäätökset ovat päätelmäni aineistosta. Viimeisessä luvussa pohdin työni merkitystä feministisen kansainvälisen politiikan tieteenalalla.

1.2. TIETOISEKSI SUKUPUOLESTA:

TUTKIMUKSEN MUOTOUTUMINEN ja TUTKIMUSPOSITIONI

Työni tutkimuksen muotoutuminen on osa minua. Onhan tutkimus – laajemmin tieto ja tietäminen – aikaan, paikkaan ja henkilöön sidottua feministien mukaan (Esim. Liljeström 2004, 11).

Tutkimuksessani yhdistyvät *pääaineeni* kansainvälinen politiikka: sota (rauha) ja sotilaat ja *sivuaineeni* mediakulttuuri: median ja tekstien tutkiminen. Tutkimukseeni vaikuttaa myös oman paikkani ymmärtäminen maailmassa: feminismin ja sukupuolen tutkimus sekä *arvoni*: suvaitsevaisuus erilaisuutta kohtaan, koskien niin sukupuolta, seksuaalisuutta kuin etnisyyttäkin ja pasifismi.

Irakin sota on minua kiinnostava aihe, aloitinhan opinnot vuonna 2002, jolloin George W. Bushin nimeämä terrorisminvastainen sota oli jo käynnissä. Se, että tutkimukseni laajempi kehys on sota ja sotilaat, osoittaa kenties sen, mitä kuvittelin kansainvälisen politiikan olevan pro graduni aihetta miettiessä. En nähnyt sitä sukupuolittuneena. Pienien vihjeiden jälkeen ja tutkittuani asiaa, ihmettelin, miksi naisista puhutaan vain vähän Irakin sodan tiimoilta. ”Käytyäni optikolla asentamassa sukupuolilinsit päähäni”, kiinnostuin feminismistä ja sodan sukupuolittuneesta luonteesta (Peterson ja Runyan 1993, 1–3)⁵.

Sivuan työssäni hieman televisio-ohjelmia. Se kertoo ehkä siitä, miten työni vaikuttaa elämääni. Feministien ajatukset ovat jatkuvasti läsnä mielessäni ja tulkitsen maailmaa tällä hetkellä intensiivisesti sukupuoli-linssien läpi. Teorian kirjoittaminen ei ole ollut vain tieteelliseen kirjoittamiseen oppimista. Olen oppinut teorian kautta paljon sukupuolesta ja samalla olen joutunut miettimään kuinka suhtaudun maailmaan ympärilläni. Se on toisaalta ollut raskas oppitunti. Usein katsoessani esimerkiksi elokuvaa, en pystykään heittäytymään mukaan. Huomaan, miten naissukupuoli usein esitetään huonona ja se on minusta ahdistavaa. Television ja elokuvien

⁵ Ks. sivu 15.

tutkiminen on kiinnostanut minua ja näin mieluisin sivuaineeni on mediakulttuurin tutkimus. Sitä kautta valokuvat valikoituivat aineistokseni.

Naisen, feminiinisen ja yleensä sukupuolen tutkimus on samalla itseni tutkimusta. Olen jollain tavalla tienristeyksessä nyt 27-vuotiaana. Haluanko perheen vai uran, onko äitiys luonnollista kaikille naisille jne. Maskuliinisuuden valta yhteiskunnassa luo jossain määrin lasikattoja eteeni ja minusta tuntuu, että minun on feminiinisenä yksilönä nyt tehtävä erityisiä ratkaisuja elämässäni, johtuen sukupuolestani. Tietysti valkoisena, keskiluokkaisena, länsimaalaisena ja korkeasti koulutettuna lasi on ohuempaa.

Nuorempana valkoihoisuuteni oli minulle näkymätön väri. Sain 17-vuotiaana tilaisuuden nähdä muitakin ”rotuja” ja etnisyyksiä. Mielsin joihinkin ihmisiin esimerkiksi piirteitä eksoottisuudesta. Vaihto-oppilasvuoteni Costa Ricassa oli opettavainen kokemus. Kouluni rehtori ei tulkintani mukaan pitänyt minusta. Ensimmäisellä vaihtoviikolla kaksi poikaa iski minulle silmää. Rehtori käveli heidän perässään. Iskin pojille silmää takaisin ja rehtori näki sen. Hän raivostui. Sadan oppilaan edessä hän sätti minut. En tuolloin ymmärtänyt espanjaa, mutta olin oppinut jo sanan ”huora” ja ymmärsin sen hänen puheestaan. Puolen vuoden kuluttua oli koulumme tanssiaiset. Kävelin muiden oppilaiden kanssa jonomuodostelmassa sisään. Ovella rehtori pysäytti minut ja käski hengittää häneen päin. Alkoholia nauttineita ei päästetty sisään. Minä en ollut juonut mitään. Haistettuaan korkeintaan kahvista tunkkaisen hengitykseni, hän sanoi: ” Näen silmistäsi, olet ottanut huumeita. Te amerikkalaiset tytöt olette sellaisia, huonoja tyttöjä”. Teininä asian ymmärtäminen oli vaikeaa. Pyrin koko vuoden olemaan kaksi kertaa parempi, kiltimpi, katolilaisempi, kuin mitä muut. Valkoinen värini yhdistettiin amerikkalaisiin, sukupuoleni kautta sain ilmaisun kevytkenkäisenä huumausaineiden ystävänä. Ymmärrän äärimmäisen kiltteyteni vasta nyt. Se ei ehkä ollut niinkään sisäisyttä ilmaiseva, mutta koska kulttuuri ei selittänyt minua muilla tavoin, minun oli taisteltava kaksin kerroin enemmän. Se oli ehkä paras oppitunti vuodestani. Se, että rasmissa piirteet stereotyyppistävät ja estävät joitain näkemästä ihmistä ”oikeasti”. Se, että myös valkoisuus on väri ja kantaa mukanaan merkityksiä. Se, että sukupuoli saa etnisyyden kanssa voimakkaan ilmaisun.

Enloen mukaan feministien tulisi olla uteliaita ympäristönsä suhteen. Tämä uteliaisuus vie kuitenkin paljon energiaa. Olisi paljon helpompi pitää joitain asioita luonnollisena tai traditiona, kuten sen, että kaikki sotilasjohtajat ovat miehiä ja kaikki talouspääalliköt ovat miehiä jne. Silloin ei olisi mitään tutkittavaa. (Enloe 2004, 1.) Elämäkin olisi ehkä helpompaa.

Juhila on jaotellut tutkijan mahdollisia asemia suhteessa tutkimukseensa. Positioita ovat analyttikko, asianajaja ja tulkitsija (Juhila 1999, 202). Tutkimuspositioni, eli asemani, suhteessani tutkimukseeni on – ainakin toivon sen olevan – asianajaja. Asianajaja pyrkii tutkimuksellaan ajamaan tai edesauttamaan jotakin asiaa ja hän on sitoutunut muutokseen. Hän ei ainoastaan tutki, millainen rakentunut sosiaalinen todellisuus on, vaan hän myös pohtii kysymystä, miten nuo todellisuudet voisi rakentaa toisin. (Emt, 207–208.) Arvoni, kuten suvaitsevaisuus erilaisuudesta, muokkasivat luultavasti positiotani.

Representaatioiden tutkimuksen kautta pyrin avaamaan lehdistön tuottamaa kuvaa Lynndie Englandista. ”Representaatiot ovat politiikkaa”⁶, sillä ne rakentavat sosiaalista todellisuutta, esimerkiksi sukupuolten, etnisyyksien ja seksuaalisuuksien todellisuutta. (Esim. Dyer 1999, 457.) Siten itsestäänselvyyksien ja ”luonnollisina” pidettyjen asioiden purkaminen on muutoksen tekemistä kirjoituksen kautta. Todellisuutta voidaan näin koettaa tehdä hahmotettavaksi eri tavoin.

⁶ ”Issue of representation as politics” (Dyer 1999, 457). Olen tehnyt työni suomennokset itse.

2. TAUSTAA TUTKIMUKSELLE: NAISET JA ARMEIJA

2.1. SUKUPUOLITTUNUT SOTA

Sota voidaan määritellä laaja-alaiseksi organisoiduksi väkivallaksi, jota käytetään poliittisten päämäärien saavuttamiseen (Mäki 2001, 100). Sukupuoli ja sota liittyvät yhteen hyvin erityisellä tavalla. Naiset ja miehet ovat sodan ulkopuolella moninaisissa rooleissa. Sukupuoliroolien kirjo kuitenkin katoaa vahvimmin kun puhutaan sodasta, kautta historian, eri kulttuureissa. (Goldstein 2001, 9.) Sota on maskuliininen. Miehet usein aloittavat sodat, johtavat sodat, sotivat sodat ja sopivat sodat. Sota on miesten.

Sodat koskettavat sukupuolia eri tavoin. Kun miehet sotivat sodat, naiset tukevat miehiään äiteinä, vaimoina ja tyttöystävinä. Miehiä kuolee taisteluissa naisia enemmän, vastapuolen naisia puolestaan raiskataan järjestelmällisesti osana sotastrategiaa⁷. Myös sotien seuraukset ovat sukupuolittuneita. Suurin osa pakolaisista on naisia ja lapsia. (Mäki 2007, 99–110.) *Sotia voidaan siten tarkastella sukupuolittuneina sotina ja armeijoita sukupuolittuneina instituutioina* (emt, 99). Koska sota koskettaa kuitenkin molempia sukupuolia, ei voida enää puhua sodasta miehisenä. Asettamalla feministiset linssit silmiemme eteen, voimme nähdä sodan koskettavan myös naisia (Peterson ja Runyan 1993, 1–3). Sotivat armeijat ovat itse asiassa riippuvaisia naisista. Naisten antama tuki on sodille tärkeää. Naisten työ aseellisuudessa takaa sen, etteivät luodit lopu kesken. (Mäki 2007, 99; Enloe 1983, 13.)

2.2. TARINOIDEN SOTIVAT MIEHET, RAUHANOMAISET NAISET

”Miehet ovat elämän ottajia, naiset elämän antajia” (Elshtain 1995, 4).

Elshtainin mukaan sota on keskeinen diskurssin objekti politiikan ymmärtämiselle länsimaisessa kulttuurissa (Elshtain 1995, x). Itse asiassa kuvat ja tarinat *ovat* meille sotaa. Sanomalehdestä lukemamme sota-uutiset ovat meille sotaa ja ne rakentavat käsitystämme sodasta ja sotilaista sekä sosiaalisista identiteeteistämme. Sota tuo tietyt naisten ja miesten identiteetit voimaan antaen luvan kertoa niitä. (Emt, 166.)

⁷ Tapahtumaa on analysoitu siten, että ruumiin rajat nähdään kansallisina rajoina, jotka on mahdollista symbolisesti ylittää naiseen kohdistuvana väkivaltana, ts. raiskauksen kautta häpäistään symbolisesti toista valtiota ja heidän kyvyttömyyttä puolustaa naisia. (Marttila 2007, 79–80.)

Länsimaisessa kulttuurissa on tapana tehdä binaareja (vastakohtaisia) erotteluja kuten mies ja nainen, hyvä ja paha jne. Sen myötä on olemassa myös kulttuurisesti rakennettu myytti ja muisto, jossa *naiset ja rauha liitetään yhteen, samoin miehet ja sota*. (Elshtain 1995, 3.) Kulttuurisissa stereotyyppioissa naisen synnyttämä poika syntyy uudelleen taistelussa mieheksi, soturiksi, jonka taistojen tie päättyy sankarin kuolemaan (Jokinen 2000, 11). Tämänkaltaisen sodan kielen kautta me näemme itsemme. Sodan ja rauhan kielen ”miehet ja sota” yhdistelmä viittaa miehiin ”luonnollisesti aggressiivisempina”, ”naiset ja rauha” puolestaan naisiin ”luonnollisesti” rauhanomaisina. Todellisuudessa nämä ovat kuitenkin vain myyttejä. Kautta aikojen on ollut myös väkivaltaisia naisia ja rauhanomaisia miehiä. (Elshtain 1995, 4.) Naisten rauhanomaisuus ei ole mitenkään uusi ilmiö. Naiset on liitetty rauhaan ja sitä kautta sodan vastustamiseen jo Antiikin Kreikan ajoilta, samoin miesten sodankäynti on linkitetty näyttämään luonnolliselta (Yuval-Davis 1997, 94). Sodan ja rauhan kielen mies edustaa oikeudenmukaista taistelijaa ja nainen kaunista sielua, uhria (Elshtain 1995, 3-4). Uhrin olemassaolon kautta ja miesten luonnollisen väkivaltaisuuden kautta, mies saa oikeutuksen sotia. Miesten väkivaltaisuus voidaan moralisoida rakennettuna aktiviteettina, sotana, ja siten depersonalisoida ja idealisoida se. (Elshtain 1995, 169.)

Siinä missä Elshtain puhuu naisten ja miesten myyteistä, Young puhuu ”maskuliinisen suojelun logiikasta”, käsitellen samaa asiaa kuin Elshtain. Maskuliinisen suojelun logiikan mukaan maskuliininen suojelija asettaa suojellut (naiset ja lapset) alempiarvoiseen, riippuvaiseen ja tottelevaiseen asemaan. Sama logiikkaa pätee myös julkisella tasolla: valtion johtajalla voi olla samankaltainen suojelijan status suojelleessaan kansalaisia esimerkiksi sodan kautta. (Young 2003, 2.) Hallitsevat miehet rakentuvat sekä hyvinä että pahoina. ”Hyvät miehet” puolustavat perhettään ulkomaailman vaaroilta epäitsekästi. ”Pahat miehet” puolestaan ovat niitä, jotka haluavat tehdä pahaa hyvien miesten suojeltaville. (Emt, 4.) ”Hyvä nainen” osaa arvostaa olevansa suojeltu ja hän pysyy lojaalisena maskuliiniselle suojelijalleen. ”Paha nainen” sen sijaan haluaa olla itsenäinen ja kieltäytyy suojelusta. Logiikan mukaan kenellä tahansa miehellä on sen jälkeen lupa yrittää dominoida pahaa naista. Pahaa naista ei tarvitse suojella. (Emt, 14).

Onkin mielenkiintoista tutkia, miten väkivaltainen naissotilas esitetään, selitetään ja tehdään ymmärrettäväksi mediassa. Minkälaisena hänet esitetään? Vaikuttavatko perinteiset stereotyyppiset myytit naisesta poikkeuksen (väkivaltainen naissotilas) selittämiseen? Miten kulttuurissamme selitetään sukupuolirajoja uhmaava nainen?

Taistelija-uhri -rakennelmien läpi miehet voivat kertoa tarinoita rohkeudesta, velvollisuudesta ja kunniaista suojellessaan enloelaisittain ”naisiajalapsia”. Kärjistäen voidaan sanoa, että sodat soditaan ”naistenjalasten” vuoksi, tai ainakin ne voidaan oikeuttaa niiden myyttien kautta (Young 2003, 140). Myytti myös privatisoi, selittää ja oikeuttaa naisen poissaolon julkisesta elämästä. Hänen roolinsa on yksityisessä elämässä, kotona itkevänä surijana ja tukijana. Lisäksi myytti vahvistaa miesten asemaa sotilaina. (Emt, 142, 144.)

2.3. ARMEIJA JA MILITAARISAATIO SUKUPUOLILINSSIEN LÄPI

Armeijoilla on historiallisesti keskeinen yhteys maskuliinisuuteen ja siihen, että pojista tehdään miehiä (Brown 2006, 2). Se on avoimesti väkivaltaan valmistava ja siihen kouluttava yhteiskunnallisesti legitimi laitos, joka liittyy opettamansa väkivaltakäyttäytymisen suoraan miehiin ja maskuliinisuuteen. Sota, armeija ja aseet mielletään maskuliiniseksi. Sotilaat ovat lähes poikkeuksetta kautta aikojen ja eri kulttuureissa olleet miehiä. Armeijaan liittyy myös monia myyttisiä käsityksiä, jotka osaltaan muokkaavat ja rakentavat miesten sekä naisten identiteettejä. (Jokinen 200, 126–127.) Esimerkiksi länsimaisessa ”sotasankarissa” linkittyy maskuliinisuus, viriliteetti ja väkivalta (Steans 1998, 80).

Feministisessä tutkimuksessa sotilaskoulutus on nähty yhtenä keskeisenä miesvallan ja miesten väkivallan tuottajana ja oikeuttajana (Mäki 2007, 105). Enloen tutkimus naisten elämän militarisaatiosta Nainen – taakse poistu! -kirjassa (1983)⁸, osoitti armeijoiden olevan riippuvaisia naisista ja feminiinejä koskevista oletuksista sekä käytännöistä monin tavoin niin sodan kuin rauhan aikana. (Ks. myös Mäki 2007, 106.) Militarisaatiolla Enloe tarkoittaa ideologiaa, joka uskoo sotilaallisen voiman ratkaisevan konfliktit viime kädessä. Valtio tarvitsee armeijaa, koska vihollinen on aina olemassa. Militarisaatio legitimoit maskuliinisuuksien asemaa suojelijoina, rationaalisina strategisteina ja toimijoina, asettaen feminiiniset suojeltujen asemaan, fyysisesti heikoimpina ja tunteellisina. (Mäki 2007, 107; Enloe 2004, 154.) Kokonaiset yhteiskunnat ja kulttuurit voivat tulla militarisoituiksi, jolloin ihmiset tulevat jossain määrin riippuvaisiksi armeijasta ja jolloin myös sen arvot tulevat osaksi yhteiskuntaa. (Mäki 2007, 108; Enloe 2004, 146.) Enloe on analysoinut, että Yhdysvaltojen kulttuuri on hyvin militarisoitunut. George W. Bush on pystynyt aloittamaan monta sota, koska militarisoitunutta ulkopoliittikkaa ei pidetä uhkana demokratialle. Sodan nähdään pikemminkin vahvistavan amerikkalaisten yhteenkuuluvuuden tunnetta, turvallisuutta, identiteettiä

⁸ Alkuperäisteos: ”Does Khaki Become You? The Militarisation of Women’s Lives” (1983).

ja ylpeyttä. Poliitiikka nähdään kovana kilpailuna, jolloin sota on mahdollista. Siten maskuliinisuus vaikuttaa paljon Yhdysvaltojen politiikkaan. (Enloe 2004, 126, 146.)

2.4. KANSALAISSUUS JA SUKUPUOLI

Kansalaisuus on liitetty aseenkantoon länsimaisessa poliittisessa ajattelussa jo Aristoteleesta lähtien (Steans 1998, 82). Kansalaisuus viittaa valtion ja yksilön väliseen suhteeseen. Se on ulossulkeva käsite, joka on rakentunut eri tavoin yhteiskunnissa. Useimmissa yhteiskunnissa naiset on suljettu kansalaisuuden ulkopuolelle aseenkannon kiellon kautta. Usein kansalaisuudesta puhuttaessa korostetaan samalla sen tuomia oikeuksia ja velvollisuuksia. Yhteisönsä tai maansa puolustaminen on nähty perimmäisenä kansalaisvelvollisuutena: kuolla tai tappaa kotimaansa puolesta. (Mäki 2007, 112–113.) Mies näyttäytyy ensimmäisen luokan kansalaisena taistellessaan, nainen ei. Kansalaisuus on sodan (ja armeijan) tavoin sukupuolittunut ja militarisoitunut käsite (Steans 1998, 80–82).

Armeija on aina tarvinnut naisia, mutta heidän virallinen ottaminen osaksi armeijaa on kohdannut paljon ennakkoluuloja ja miesten pelkoa (Yuval-Davis 1997, 101). ”Ensimmäisen luokan kansalaisuus” on siten jäänyt saavuttamatta naisilta. Armeijaan päässeistä naisista suurin osa toimii perinteisissä naisten rooleissa, opettajina, kokkeina jne. Vain harva tekee ”miesten työtä” armeijassa -tappamista ja kuolemista. (Yuval-Davis 1997, 101.) Armeija on monin tavoin puolustellut kieltoaan naisten taistelutehtävistä. Voidaan päätellä, että kansalaisuuden idea jakaa ihmiset sukupuolensa mukaan, tehden edelleen miehistä ”ensimmäisen luokan kansalaisia”. Yksi armeijaa koskevista peloista on se, että naiset haittaavat sodan tehokkuutta. (Sasson-Levy 2003, 440.) Naisten nähdään häiritsevän miesten välistä toveruutta ja sitä kautta taisteluhenkä. Jotkut näkevät naisten seksuaalisuuden, raskauden ja muut ”naisten ongelmat” sodan tehokkuuden heikentäjinä. (Cohn 2000, 135; Sebesta 1994, 32.) Naisten poissulkua armeijasta (ja taisteluista) on perusteltu myös naisten biologisella heikkoudella (Goldstein 2001, 128). Cohnin haastattelututkimuksessa Yhdysvaltojen armeija-instituution voidaan nähdä muuttuneen. Yhdysvaltalainen armeija on ollut aiemmin täysin maskuliininen paikka. Nyt armeijan sotilaista 14 % on naisia, joka muuttaa eniten armeijan maskuliinista olemusta. Naisten mukaantulo armeijaan suututtaa joitain sotilaita. Julkisesti ei ole enää sopivaa puhua naisten armeijakiellosta. Menetyksestä ja vihasta puhutaan sopivammin fyysisten testien varjolla. (Cohn 2000, 147.) Analyysissäni tulen pohtimaan Englannin representaatioiden laajempaa merkitystä naiset ja armeija -kontektissa. Onko naissotilas (England) osa Yhdysvaltalaisista armeijaa? Jos hän ei ole, miten ulosrajaaminen esitetään? Onko syy sodan

sääntöjen rikkominen, kiduttaminen, vai selitetäänkö ulosrajaaminen sukupuolten ominaisuuksien (raskaus, seksuaalisuus tms.) kautta?

Feministeillä on erilaisia näkemyksiä teoriapainotuksiansa mukaan siitä, tulisiko naisten saada osallistua armeijaan ja sitä kautta äärimmäiseen kansalaisyhteiskuntaan - maanpuolustukseen, vai ei.⁹ Yuval-Davis ja Enloe ovat hahmottaneet naisten armeijassa työskentelyä sukupuolten välisen vallan kautta. Yuval-Davisin mukaan naiset ovat saaneet armeijassa muodollisen tasa-arvon, mutta sukupuolten väliset vallan ja työn erot ovat silti olemassa (Yuval-Davis 1997, 93). Enloen mukaan sukupuolten valtasuhteet tulevat armeijassa ilmi esim. naisten seksuaalisena ahdisteluna, minkä johdosta naisten pääsyä armeijaan ei voida pitää heidän asemansa vahvistumisena (Enloe 1983, 88).

2.5. YHDYSVALTALAISTEN NAISTEN HISTORIA ARMEIJASSA

Vaikka naiset ovat olleet mukana sodassa jo vuosisatojen ajan, naiset eivät kuulu sotahistoriaan, koska eivät ole sotineet (Enloe 1983, 155). Sodassa työtehtävät jakautuvat selvästi sukupuolen mukaan (Yuval-Davis 1997, 95). Enloen mukaan sukupuoleen perustuva työnjako sodassa perustuu kahteen hataraan käsitteeseen: taisteluun ja ei-taisteluun (Enloe 1983, 155). Naiset ovat seuranneet miehiään sota-alueille jo satoja vuosia. He ovat hoitaneet haavoittuneita, järjestäneet muonitusta ja pesseet pyykkiä, vaikka eivät ole *virallisesti* olleet osa armeijaa. (Emt, 17–18.) Naiset ovat olleet rintamalinjojen läheisyydessä sairaanhoitajina ja kuormaston väkenä ja joutuneet vaaraan ja jopa taistelemaan. Siten taistelijan ja ei-taistelijan jaottelu on huono. (Emt, 155.)

Ensimmäiseen ja toiseen maailmansotaan asti naiset olivat työskennelleet virallisesti armeijan riveissä ainoastaan sairaanhoitajina (Goldstein 2001, 88). I ja II maailmansota erosivat aiemmista sodista siten, että ne olivat totaaleja sotia. Totaalisuudella viitataan sodan intensiivisyyteen ja keston: sota mobilisoi koko kansan sotatoimiin ja sitä oli legitimoitua käydä kaikkia vastaan. (Hagemann 2002, 5.) Naisia mobilisoitiin armeijoiden riveihin täyttämään miesvajetta (Dombrowski 1999, 7). I maailmansodassa Yhdysvallat värväsi naisia toimistotöihin (Women's memorial a, 2006). II maailmansodassa miehistöä tarvittiin enemmän. Yhdysvallat perusti vuonna

⁹ Liberaali-feministien mukaan naisten tasapuolinen mukaanotto julkisessa tilassa on tie kohti sukupuolien välistä tasa-arvoa. (Sasson-Levy 2003, 442). Kriittikinä voitaisiin kysyä, eikö naisten integroiminen olemassa oleviin valtarakennelmiin muuttamatta niitä, pönkitä miesten valta-asemaa? Tai radikaalimmin, muuttuuko armeija naisten muuttaessa maskuliinisia lähtökohtia ja niiden merkityksiä (esim. "rauhaa ilman aseita")? Tai onko naisen muuttuttava miehen kaltaiseksi saavuttaakseen tasa-arvon armeijassa? Yuval-Davisin mukaan armeijan kieltäminen naisilta on silti paternalistista suojelua (Yuval-Davis 1997, 115). Tämän työn tarkoitus ei ole ottaa asiaan kantaa.

1942 naisten armeijan apujoukot, WAAC¹⁰. Seuraavana vuonna WAAC tuli osaksi armeijaa ja nimi vaihtui naisten armeijan joukoiksi, WAC¹¹. Naisia oli noin 3 % kaikista Yhdysvaltain joukosta. WAC-joukot eivät koskaan taistelleet. (Goldstein 2001, 88–89; Women’s memorial a ja b 2006.) Naisten työ sotateollisuudessa sodan aikana oli armeijalle tärkeää. Miesten palatessa kotiin naiset joutuivat luovuttamaan työpaikkansa. Myös naisten määrä armeijassa pieneni. (Goldstein 2001, 92.) Naisten värväämisen ja työskentelyn sotateollisuudessa ajateltiin olevan tilapäistä.

”Kun sota oli ohi, naiset kotiutettiin niin pian kuin mahdollista. Amatsonit¹² työnnettiin takaisin sosiaalisen mielikuvituksen rajojen ulkopuolelle. Maailmaan palautettiin taas oikea järjestys”. (Enloe 1983, 127.)

II maailmansodan päättymisestä 1970-luvulle asti vain harva nainen työskenteli armeijassa (Enloe 1994, 86). 70-luku oli käännekohta naisten armeijahistoriassa. Naisia alettiin laajemmin rekrytoida armeijoihin ja yhä moninaisempiin tehtäviin. Yhdysvallat toimi suunnannäyttäjänä Ison-Britannian kanssa. (Goldstein 2001, 93.) Samaan aikaan kun naisten rekrytoiminen tapahtui Yhdysvalloissa, kansallinen kutsunta lopetettiin ja armeija muuttui vapaaehtoiseksi (Yuval-Davis 1997, 97). Naisten rekrytointia on analysoitu seuraavasti. Yuval-Davisin mukaan vapaaehtoisuuden myötä armeija muuttui ammattimaiseksi ja se lopetti sotimisen näkemisen kansalaishyveenä. Tarkoitus oli saada armeija näyttämään normaalilta työltä ja toisaalta estää Vietnamin sodan kaltaiset erimielisyydet. Armeija pyrittiin saamaan vähemmän riippuvaiseksi koko kansan tuesta. (Yuval-Davis 1997, 98.) Ammattimainen toiminta vaatii, ettei kenenkään henkilökohtainen (kuten sukupuoli), poliittinen, uskonnollinen tai kulttuurinen vakaumus vaikuta siihen, miten työ tehdään (Addis et al 1994, xv). Enloen mukaan naisten värväys Yhdysvaltain armeijaan liittyy rasismiin: armeijaan ei haluttu lisää mustia miehiä. Se haluttiin pitää valkoisena. Naiset (mustat tai valkoiset), oli parempi vaihtoehto kuin mustat miehet. Mustien naisten armeijaan mukaantulo selittyy heidän heikoilla mahdollisuuksillaan siviiliyhteiskunnassa. Vuonna 1982 kaikista naisten sotavoimista 26 % oli värillisiä naisia, vuonna 1999 melkein puolet. (Enloe 1983, 138–140; Goldstein 2001, 87.) Yhdysvaltain armeijan värväystä tutkinut Brown toteaa, että armeijan on pitänyt löytää keinoja houkutellakseen naisia, mutta tavoin, jotka pitävät armeijan silti miehisenä, erityisesti taistelun. Naisten värväys ei saa vieraannuttaa miehiä, jotka ovat värväyksen pääkohde. (Brown 2006, 2.) Naisia on houkuteltu armeijaan tarjoten tasa-arvoa tai maskuliiniseksi kuvattuja kokemuksia kuten matkustelua, itsenäisyyttä ja haasteita, kuitenkin ilman, että he menettävät feminiinisyyttään

¹⁰ (Women’s Army Auxiliary Corps)

¹¹ (Women’s Army Corps)

¹² Amatsonit viittaa tarinaan naistaistelijoista (esim. Enloe 1983, 122).

armeijassa. Osa armeijasta ei tee mitään saadakseen naisia riveihinsä, erityisesti merijalkaväen joukot. (Brown 2006, 2, 38.)

1990-luvulla naiset tulivat laajemmin osaksi yhdysvaltalaista armeijaa. Persianlahden sodassa yhdysvaltalaisia naisia oli mukana 40 000. Vuonna 1999 naisia oli 14 % koko Yhdysvaltojen armeijasta. (Goldstein 2001, 93–103.) Suurin osa naisista palveli meri- ja ilmavoimissa, harvemmin maavoimissa. Suurin osa naisista työskentelee armeijassa edelleen perinteisesti feminiinisenä pidetyssä työssä, kuten sihteerin työssä. (Emt, 103–104.) Armeija liberalisoitui 90-luvulla ja aukaisi naisille töitä lento- ja laivataistelualuksilla (emt, 98). Naisille on avoinna 90 % kaikista töistä (Women's memorial a 2006). Vuonna 2003 alkanut Irakin sota on jälleen uusi etappi naisten historiassa, armeijassa. Vuonna 2005 heitä on keskimäärin 15 % koko armeijasta, 1,4 miljoonaa vakinaisessa palveluksessa (Brown 2006, 2). Pohdin analyysissäni, esitetäänkö väkivaltainen naissotilas osana armeijaa, arkipäiväisenä asiana. Vaikuttavatko stereotyyppiset esitykset naisesta (rauhanomainen, siviili, uhri jne.) Englannin esitykseen ja väkivallan selittämiseen?

Armeija kuitenkin on lähes täysin miehinen organisaatio. Naisten mukaantulo ei ole sujunut ongelmitta (Goldstein 2001, 96). Osa naisista on ilmaissut taistelutehtävien kiellon ongelmaksi, sillä se estää heitä etenemästä urallaan. Naisten seksuaalinen häirintä on yksi suurimmista ongelmista armeijassa. Naisia erotetaan homoseksuaalisuuden vuoksi kolme kertaa enemmän kuin miehiä. Suhteet eri arvoasteikolla olevien sotilaiden kanssa on kielletty, mikä aiheuttaa naimattomille sotilaille ongelmia. Suurimmalla osa Persianlahden sodassa¹³ olevilla naissotilailta olikin aviomiehenä sotilas. Myös äitiyden ja avioliiton yhteensovittaminen armeijan ”leivissä” on hankalaa. (Hanna 1994, 62–73.)

2.6. TAISTELEVAN NAISEN REPRESENTAATIOT

Historia on täynnä naistaistelijoita.¹⁴ Useat meistä tuntevat tarun hurjista taistelevista amatsoneista, tai ovat lukeneet voittoisasta ranskattaresta Jean d'Arcista (esim. Enloe 1983, 122–123). Tarinat osoittavat kuitenkin harvoin naisten sotilaallista sankaruutta. Tarinoissa on vahvistettu naistaistelijoiden luonnottomuutta. (Yuval-Davis 1997, 94–95.)

¹³ Vuonna 1991.

¹⁴ Käytän sanaa taisteleva erotuksena sotilaasta, sillä naiset ovat taistelleet sodissa, mutta eivät aina virallisena osana armeijaa eli sotilaina.

Yhtenä ”luonnottomuuden” tulkintana voidaan pitää Elshtainin ja Addiksen erillisiä tutkimuksia naistaistelijoiden representaatioista. He ovat päätyneet samaan tulkintaan. Maskuliininen identiteetti on homogenisoitu armeijassa laajasti (Elshtain 1995, 234). Naissotilaan kuvaa rakennetaan miehisen kuvan sisällä (Addis et al. 1994, xvi–xix). Siten naisen militaarinen rooli rakentuu maskuliinisen taistelijan tavoin. Addiksen mukaan maskuliininen taistelija palvelee armeijan tarpeita, koska se ei kyseenalaista tai häiritse maskuliinista järjestystä (Addis et al. 1994, xix).

Toisena ”luonnottomuuden” tulkintana, koskien naisten sopimattomuutta taistelijoiksi, voidaan pitää Enloen tulkintaa kolmannen maailman guerillaliikkeistä. Ne värväävät usein naisia riveihinsä. Useat näistä liikkeistä käyttävät kuvaa naisista, jotka kantavat asetta ja lasta. Kuva ei ole kuitenkaan vapauttanut naisia. Pikemminkin se viittaa siihen, että sodan loppuessa äiti laskee aseensa ja palaa perinteiseen äidinrooliinsa. (Enloe 1987, 167–168.)

Vuonna 1991 Persianlahden sodasta tehdyissä tutkimuksissa tuli ilmi uusia naistaistelijan representaatioita. Persianlahden sota muutti sukupuolien sodanaikaisia rooleja (Enloe 1994, 82). Lieneekö kyse ollut armeijan liberalisoinnista edelleen naisia kohtaan (ks. Goldstein 2001, 98)? Media nosti enemmän naissotilaita esiin, kuin mitä heidän todellinen määränsä sodassa oli (Enloe 1994, 81). Jutut olivat pääosin positiivisia (emt, 99). Median puhuminen sodasta oli sukupuolivapaampaa kuin ennen. Sen sijaan, että olisi kirjoitettu ”meidän pojista”, mediassa kirjoitettiin ”meidän pojista ja työistä” (Yuval-Davis 1997, 105–106). Naissotilaat kuvattiin itsenäisinä naisina, naisellisina ammattilaisina. Heidät kuvattiin moraalisesti vahvoiksi, eikä heidän olemuksensa ollut epäilyttävän maskuliininen. (Enloe 1994, 99.) Heidän sukupuolensa merkitsi heidän identiteettinsä – he eivät olleet sotilaita, vaan naissotilaita (Sjoberg 2006, 8).

”Ideaali 90-luvun amerikkalainen naissotilas käyttää huulipunaa Pentagonin mainoksessa. [...] Mutta hän ei hymyile. Hän ei siedä häirintää. [...] Teknologisen helikopterikypäränsä alla hän on vakava kansalainen tekemässä työtään; hän on ”pro” ”. (Enloe 1994, 106.)

Mediaesitysten vastaanottokin oli positiivista. Goldsteinin mukaan Pentagon pelkäsi kansalaistensa reaktiota naissotilaisiin, ja varsinkin naissotilaiden kuolemis- ja sotavankitapauksiin. Pelko oli kuitenkin turhaa, sillä naissotilaisiin kohdistuviin väkivaltaisuuksiin suhtauduttiin maltilla. (Goldstein 2001, 94–95.) Voidaanko siten päätellä, että aseenkanto muuttui vähemmän sukupuolittuneeksi, jos kerran yhdysvaltalaiset kokivat armeijan ja sotilaana olon ammattimaisena (jolloin sukupuolella ei pitäisi olla väliä) äärimmäisen kansalaishyveen sijaan? (Ks. Yuval-Davis

1997, 98.) Yuval-Davis selittää sotilas-ammatin ammattimaistumisen osana sodan muutosta. Hienostuneet aseet, kommunikaatio ja sotilaiden ammattimaistuminen tekevät armeijoista suuryrityksiä, jolloin isänmaallisuus menettää merkityksensä (Yuval-Davis 1997, 105–106). Onko Yhdysvaltain armeija menettänyt symbolisen merkityksensä tehdä pohjista miehiä, jos se ajatellaan työkseksi muiden joukossa? (ks. Addis 1994, 25)

Persianlahden sodan aikana naissotilaiden ammattimaista kuvaa varjosti äitiyden problematisointi. Mediassa naissotilaita syyllistettiin, kun he jättivät lapsensa työnsä (armeijan) takia (Wheelwright 1994, 112). Toinen negatiivinen juttutyyppi esiintyi vasta sotien jälkeen. Naissotilaat kertoivat joutuneensa tovereidensa seksuaalisen häirinnän kohteeksi (Enloe 1994, 98). Nämä tutkimukset viittaavat siihen, etteivät sukupuoliroolit ole vielä muuttuneet.

Onkin kiinnostavaa tutkia, miten ”terrorisminvastaisessa sodassa”, Irakin sodassa, naissotilas esitetään. Sjobergin mukaan naissotilaat kattoivat huomattavan osan median huomiosta. Sukupuolen politiikka, erityisesti sukupuoli armeijassa, on saanut lisääntyvää huomiota viime aikoina. Tänä aikana, joka asettaa lisääntyvää kiinnostusta sukupuoleen, Irakin sodassa nousi esiin monia ristiriitaisia kuvia naissotilaista. Yksi sukupuolittuneista sotatarinoista koski Jessica Lynchiä, amerikkalaista teinityttöä, joka pelastettiin pulasta ja josta lehdistö kirjoitti paljon. Vastakohtana Lynchin tarinalle on Abu Ghraibin naiset: naiskenraali Janis Karpinski, joka oli vastuussa armeijan vankilasta, ja Lynndie England, joka kidutti miesvankeja. (Sjoberg 2006, 4, 8.) Vastaavanlaista kidutustapahtumaa, jossa tekijä on sotilasnainen, ei ole aiemmin esiintynyt. Tarina on marginalisoitu poliittisessa diskurssissa. (emt, 3.) Miten tämä selitetään ja esitetään mediassa?

3. TEORIAVIITEKEHYS: FEMINISTINEN KANSAINVÄLINEN POLITIIKKA

3.1. FEMINISTINEN TEORIA KANSAINVÄLISEEN POLITIIKKAAN

Kansainvälisen politiikan tieteenalan historia rakentuu kahdesta eri osasta: maailman tapahtumista ja tieteenalan omasta kehityksestä. Nämä kaksi osaa vaikuttavat toisiinsa ja ovat erottamattomasti kiinni toisissaan. (Peterson ja Runyan 1993, 3.) Kansainvälisen politiikan tieteenala vakiinnutti asemansa akateemisessa maailmassa maailman sotien jälkeen. Tieteenala rakentui halusta estää sodat ja säilyttää rauha. (Penttinen 2004, 13.) Tieteenala voidaan nähdä erilaisina kertomuksina maailmasta, joita kutsutaan teorioiksi. Ne selittävät tapahtumat eri tavoin. (Särmä 2007, 49.) Kansainvälisen politiikan teoriat olivat luonteeltaan selittäviä. Teoriat pyrkivät kukin omalla tavallaan ratkaisemaan maailmamme ongelmia, kuten sotia. (Sylvester 2002, 7.)

Ensimmäinen kansainvälisen politiikan tieteenalan sisäinen debatti käytiin realistien ja idealistien välillä. Realistien mukaan kansainvälinen politiikka on jatkuvaa taistelua valtioiden välillä, ikuista anarkiaa. Idealistien mukaan rauha on mahdollista yhteistyön kautta. Toinen debatti jatkoi osin ensimmäistä rauha–konflikti-kiistelyä, mutta koski myös epistemologiaa ja metodeja traditionalistien ja luonnontieteiden välillä. (Penttinen 2004, 13–16.) Berliinin muurin sortumisella, kylmän sodan loppumisella, Neuvostoliiton hajoamisella ja sillä, ettei niitä osattu ennustaa kaiken kattavilla teorioilla oli vaikutusta siihen, että kolmannessa debatissa kansainvälisen politiikan perinteiset teoriat¹⁵ saivat uusia haastajia feministisestä teoriasta, kriittisistä teorioista ja postmodernisteilta. (Zalewski 2001, 339.) Feminismi tuli mukaan kansainväliseen politiikkaan tuon kolmannen debatin aikana, joka käytiin positivistien ja postpositivistien välillä (Tickner 2005, 2176). Vasta kolmannessa debatissa valtio-käsite toimijana sai rinnalleen muita toimijoita kuten instituutioita (Penttinen 2004, 16). Petersonin ja Runyanin mukaan nykyajan maailmanpoliittiset tapahtumat ovat haastaneet tavan nähdä valtiot ainoiksi toimijoiksi. Globaalilla maapallolla on valtioiden rajat ylittäviä asioita, kuten ydinaseet, kauppa, luontokatastrofit jne. Siten kansainvälisen politiikan ”linssien” on oltava myös globaalit. (Peterson ja Runyan 1993, 4-5.) Peterson ja Runyan

¹⁵ Perinteisellä/valtavirran tieteenalalla tarkoitetaan amerikkalaisen tutkimuksen valtavirtaa, joiden tutkimusteoria on esim. realismi tai neo-realismi. Suomalainen kansainvälisen politiikan tutkimus ei välttämättä edusta valtavirtaa. Tampereen yliopistolla on annettu jalansijaa feministeille. (Särmä 2007, 49.) Pro gradun tekijä voi ottaa feministisen teorian lähtökohdaksi ilman pitkiä perusteluja.

käyttävät linssi-sanaa kuvaamaan sitä tapaa, jolla tarkastelemme maailmaa kansainvälisen politiikan akateemisten viitekehyksien läpi: mihin suuntaamme huomiomme. Linssit rajaavat ja suodattavat mitä näemme. Ne ovat yksi tapa nähdä maailma muiden joukossa. ”Todellisuuden” muuttuessa linssienkin tulee muuttua. (Peterson ja Runyan 1993, 1–3.)

Kansainvälisen politiikan tieteenalan linssien suuntaamiseen sukupuoleen tapahtui verrattain myöhään. Kansainvälinen politiikka nähtiin sukupuolineutraalina. Feminismi alkoi laajempaan yhteiskunnallisena liikkeenä ja akateemisena suuntana liikehtiä jo 1960-luvulla. (Koivunen ja Liljeström 1996, 12.) Feministinen tutkimus oli ja on kiinteässä yhteydessä naisliikkeeseen (Matero 1996, 250). Kansainväliseen politiikkaan feminismi tuli vasta 1980-luvun loppupuolella, vaikka se vaikutti jo muissa yhteiskuntatieteissä (Kantola et Valenius 2007, 9). Feministit laittoivat linssit silmiensä eteen ja huomasivat maailmanpolitiikan sukupuolittuneisuuden.

Ticknerin mukaan feminismi tuli verrattain myöhään kansainvälisen politiikan tieteenalaan, koska kansainvälisen politiikan perinteisellä tieteenalalla metodologisesti positivistinen suuntautuneisuus oli arvostettua (Tickner 2005, 2173). Positivismilla tarkoitetaan modernin tieteen arvoneutraalisuutta, objektiivisuutta ja uskoa edistykseen (Harding 1986, 34). Kaikkia ensimmäisen aallon edustajia feministisen kansainvälisen politiikan piirissä yhdisti alusta lähtien postpositivismi (Sylvester 2002, 49). Feministien postpositivistinen ote ei sulautunut perinteisen tutkimuksen joukkoon (Tickner 2005, 2173). Sylvesterin mukaan feminismi rantautui kansainväliseen politiikkaan myöhemmin kuin muilla tieteenaloilla, mutta jo kehittyneenä ja feminismiin hyvin perehtyneine tutkijoineen (Sylvester 2002, 9). Ehlstein, Enloe ja Tickner olivat ensimmäisiä kansainvälisen politiikan tieteenalan feministejä, ”ensimmäisen aallon edustajia”, joiden mielestä jotain tärkeää puuttui kansainvälisestä politiikasta: naiset ja laajemmin sukupuolen tarkastelu (Sylvester 2002, 49).

3.2. FEMINISTINEN KANSAINVÄLINEN POLITIIKKA

Mitä feministiset linssit, tai sukupuoli-linssit, tarkoittavat kansainvälisen politiikan saralla? Yleisellä tasolla voidaan sanoa, että feminististä kansainvälistä politiikka tulisi ajatella joukkona käytäntöjä, teorioita, filosofioita ja näkökulmia, *jotka ottavat sukupuolen tärkeäksi ja usein keskeiseksi analyysi kategoriaksi* (Zalewski 2001, 341). Sukupuolta pidetään fundamentaalisesti tärkeänä kansainvälisen politiikan ymmärtämiselle (Youngs 2004, 77).

Siinä missä perinteisen kansainvälisen politiikan positivististen tutkijoiden ontologiana on yksittäisten valtioiden toiminta ei-sosiaalisessa ja anarkisessa maailmassa, feministit keskittyvät sosiaalisten ja yhteiskunnallisten suhteiden analyysiin. Sylvester kääntää tutkimusalan nimen uudelleen, hänen mukaan kansainvälisten suhteiden (”international relations”) sijaan tulisi tutkia suhteita, jotka ovat kansainvälisiä (”relations international”) (Sylvester 2002, 10). Siten tutkimuksen pääpaino olisi yhdenmukaistavien käsitteiden sijaan kansainvälisen sosiaalisessa puolessa, suhteissa (Kantola ja Valenius 2007, 11).

Feministien mukaan perinteisen kansainvälisen politiikan tutkimuksen todellisuus ei kuvaa koko sosiaalista kirjoa, koska se ei kuvaa naisten ja lasten elämää. Perinteisen tutkimuksen diskurssi maailmasta auttaa säilyttämään vääristyneen ja ”osittaisen todellisuuden” kuvan maailmasta. (Youngs 2004, 76.) Feministit tutkivat siten, miten sukupuolittunut valta rakentaa sosiaalisia suhteita (Youngs 2004, 77). Feministit purkavat sukupuolihierarkioita (maskuliinisuus arvostettu ja feminiinisyys väheksytty) ja perinteisen tutkimuksen maskuliinisia lähtökohtia. Feministinen tutkimus nostaa esiin asiakysymyksiä, jotka on suljettu perinteisen maailmanpolitiikan ulkopuolelle. Poikkeavilla metodologioillaan ja epistemologioillaan he tekevät naiset näkyväksi. He analysoivat naisten ja miesten erilaisia rooleja ja kokemuksia esimerkiksi aseellisista konflikteista. (Kantola ja Valenius 2007, 9.)

On tärkeää huomata, että feministit eivät tutki vain naista, vaan sukupuolta. Sosiaalisessa todellisuudessa miesten suhde rakentuu suhteessa naisiin ja myös toisiin miehiin, jotka esitetään (feminiinisinä) toisina, johtuen rodullisista, koloniaalisista, seksuaalisista tai muista tekijöistä. (Youngs 2004, 80.) Sukupuoli-käsitteen ja -linssien avulla voimme tutkia maailmaa, ”luoden feminististä järkeä kansainväliseen politiikkaan”(Enloe 1989)¹⁶. Silloin maailma ja ”todellisuus” nähdään sukupuolittuneena eikä sukupuolineutraalina. Kansainvälisen politiikan saralla tämä tarkoittaa seuraavaa; *kansainvälisen politiikan teoria ja käytäntö ovat sukupuolittuneita* (Peterson 2004, 37).

Feministien mukaan kansainvälisen politiikan käytäntö on sukupuolittunutta. Käsitteiden sukupuolittunutta käytäntöä valtion kehityksessä. Ensinnäkin, valtion perinteisinä toimijoina pidetään miehiä. Miesten toiminta liittyy julkiseen tilaan, esim. politiikkaan, naisten toiminta sijoittuu yksityiseen alueeseen, esim. kotiin. Naisten toimintaa ei arvosteta yhtä paljon kuin miesten.

¹⁶ Enloe, Cynthia (1989), *Bananas, Beaches & Bases. Making feminist sense of international politics.*

Sukupuolihierarkia on siten keskeistä valtioiden toiminnalle. (Kantola 2007, 37.) Esimerkiksi diplomaattimiehet hoitavat sovittelun ja miessotilaat sotivat sodat. Tosin diplomaattien vaimot järjestävät yksityisessä kodissa epävirallisia tapaamisia. Epäviralliset tapaamiset tekevät tapaamisista sujuvia. (Enloe 1989, 114.) Naiset toimivat myös sodissa lohduttajina tai kotimaassaan aseteollisuuden työntekijöinä (esim. Enloe 1983, 127). Halpa naistyövoima pitää globaalin talouden tuottavana joillekin (Enloe 1989, 160). Heidän työtään ei kuitenkaan arvosteta. Kansainvälisen politiikan toimiminen edellä mainitulla tavalla on riippuvainen miesten kontrollista naisiin. (Emt, 11). Valtio käyttää poliittista, taloudellista ja sotilaallista valtaa, johon naisilla ei ole pääsyä eli se sulkee pois naisia. Toisaalta valtioiden sukupuolittuneisuudessa ei ole aina kyse avoimesta poissulkemisesta ja syrjimisestä. Valtiolliset prosessit toimivat myös hienovaraisemmin. (Kantola 2007, 37.) Valtion ja sodan kytköksessä käytännön sukupuolittuneisuus on raadollista. Valtiot ovat käyttäneet seksuaalista väkivaltaa osana sotastrategiaa. Esimerkiksi Ruandassa ja Kosovossa naisia raiskattiin järjestelmällisesti osana sotastrategiaa. (Marttila 2007, 79.) Siten naiset, heidän kokemuksensa ja työnsä, ovat tärkeä osa kansainvälistä politiikkaa. Feministisen tutkimuksen tulee tehdä naiset ja heidän kokemuksensa tärkeiksi ja näkyviksi. (esim. Enloe 1989, 4.) Valtion politiikka voi ”valtaistaa” naisia, mutta myös jähmettää heitä tiettyihin hierarkkisiin sukupuolirooleihin, joissa määritellään, mikä on naisen paikka, mikä miehen. Kaiken kaikkiaan, sukupuoli on keskeistä valtioiden toiminnalle. (Kantola 2007, 39–40.)

Toiseksi, kansainvälisen politiikan teoria on sukupuolittunutta. Teoria itse, sen tutkitut asiat eli asiakysymykset ja käsitteet, ovat sukupuolittuneita. Voimme ajatella sukupuolta laajemmin analyyttisenä kategoriana, tutkiessa kieltä, symboleita ja rakenteita. (Peterson 2004, 40.) Tutkin kansainvälisen politiikan teorian sukupuolittuneisuutta jälleen valtion kehityksessä. Jo pelkästään alkuasetelma voidaan tehdä kyseenalaiseksi. Kansainvälisen politiikan teoriat tutkivat perinteisesti valtiota ja se nähdään tärkeimmäksi toimijaksi ja vallankäyttäjäksi (Kantola 2007, 35). Sen luonne nähdään maskuliinisena, rationaalisena ja autonomisena toimijana. Feministit osoittavat¹⁷ muita toimijoita ja vallankäyttäjiä kuten yhtiöitä, yksilöitä jne. (Kantola 2007, 35.) Lisäksi feministit painottavat, että valtion toiminta on myös yhteistyötä ja normatiivista (tai ainakin tulisi olla). Valtioita symbolisoidaan feminiinisten ja maskuliinisten entiteettien mukaan. Feminiinistä valtiota vähätellään. (esim. Tickner 2001; Youngs 2004.)

¹⁷ Tosin muutkin teoriat, kuten institutionalismi, osoittavat muita toimijoita valtion lisäksi.

Niin kansainvälisen politiikan käytäntö kuin teoria on sukupuolittunutta. Feministit purkavat näitä sukupuolihierarkioita teorioissaan ja pyrkivät vaikuttamaan käytäntöön. Kansainvälisen politiikan keskeinen käsite valtio on kyseenalaistettu muissakin kuin feministisissä tutkimuksissa, globalisaation paineissa. (Kantola 2007, 56.) Feministit ovat kyseenalaistaneet kuitenkin valtiokäsitteen jo pitkään (emt, 35). Sen analysoiminen ja sen sukupuolittuneen luonteen osoittaminen on silti tärkeää. Loppuun haluan vielä huomauttaa, että feministit eivät ole yhtä mieltä valtion luonteesta, vaan ovat analysoineet sitä monin eri tavoin. Näkökulmani oli yleinen¹⁸.

3.3. FEMINISTISEN KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN SUUNTAUKSET: PURKAMISTA JA RAKENTAMISTA

Feministisen kansainvälisen politiikan teoria ei ole yhtenäinen, niin kuin harvemmin teoriat yleensä ovatkaan. Koska feministisissä teorioissa on useita eri positioita, niiden mukana tulee erilaisia ennakko-oletuksia esimerkiksi tieteestä ja toimijuudesta. Mielestäni on tärkeää käsitellä feminismin erilaisia tieto-oppeja eli epistemologioita. Tieto-oppi viittaa siihen, miten voimme tietää jostain jotain (esim. Kantola ja Valenius 2007, 31). Eri tieto-oppien käsittelyn kautta voin ottaa oman suuntaukseni ja ymmärtää oman näkökulmani mukana tulevat tieto-oppikäsitteet. Tieto-opit ovat syntyneet tarpeesta ymmärtää ja selittää naisten asemaa ja sarron eri muotoja. Tieto-opit on tehty myös vastarinnan ja muutoksen tarpeisiin. (Matero 1996, 252.) Postmodernisti sanottuna, tieto-opit voidaan käsittää tarpeesta ymmärtää sukupuolta eikä vain naisia.

Tieto-oppien käsittelyyn¹⁹ kansainvälisessä politiikassa suhtaudutaan joskus kriittisesti. Kantolan ja Valeniuksen mukaan kategorisointi on turhaa ja vaikeaa. Ongelmaksi muodostuu mielikuva tieto-oppien kronologisesta etenemisestä, jonka tieto-oppien käsittely saa aikaan (Kantola ja Valenius 2007, 22). Feminismin eri suuntausten kohdalla tulee ottaa huomioon, että niiden rajat eivät ole pitäviä ja selviä, vaan suuntausten rajat ovat löyhiä, jotka painottavat asioita eri tavalla. Todellisuudessa suuntaukset limittyvät toisiinsa. Kantola ja Valenius ovat käsitelleet feminismiä eri alaisten asiakysymysten, käsitteiden ja metodologioiden kautta tieto-oppien sijaan (Kantola ja

18 Erilaisista feministisistä näkökulmista ks. Kantola 2007, 45–56.

19 Tieto-opeista voidaan puhua myös ”ensimmäisen, toisen, ja kolmannen aallon feministeistä” empiiris-, stand point - ja postmodernien feministien sijaan. Yksi tapa tiivistää tieto-opit on myös käsitellä niiden tapaa ymmärtää sukupuoli. Ensimmäisessä aallossa feministit tekivät kriittistä tutkimusta klassisten teoreetikoiden teksteistä, (esim. Tickner), jota voidaan kutsua jaksoksi ”naiset ja politiikka”. Toisessa ”sukupuoli ja politiikka” -aallossa sukupuoli nähtiin keskeiseksi niille tavoille, joilla poliittinen järjestelmä toimii. Kolmannessa aallossa, ”genealogisessa projektissa”, feministit ovat osoittaneet perinteisen politiikan ja sukupuolen määrittelyt, osoittaneet käsitteiden rakentuneisuuden ja sen merkityksen. Sukupuolen teoretisointi on ollut keskeisellä sijalla. (Kantola et Valenius, 2007, 14–15.)

Valenius 2007, 22). Mielestäni pro gradu -tason tutkijan on ymmärrettävä eri suuntausten lähtökohdat. Olisi eri asia, jos käyttäisin pro gradussani realismi-teoriaa. Sitä on esitelty opiskelijoille jo pääsykoekirjasta lähtien. Feminististen teorioiden kohdalla en ole syventänyt aikaisempaa tietoa, vaan olen opiskellut sen miltei alusta lähtien. Siten käsitteiden käsittelemisen sijaan tieto-opit antavat uudelle feministiopiskelijalle enemmän.

Koivunen ja Liljeström viittaavat purkamisen ja rakentamisen käsitteisiin. Purkaminen viittaa feministisen teorian pyrkimykseen purkaa valitsevia ajattelutapoja ja totuuksia. Rakentaminen puolestaan viittaa feministien pyrkimykseen rakentaa vaihtoehtoisia ajattelun ja toiminnan lähtökohtia. (Koivunen ja Liljeström 1994, 13.) Feministisen kansainvälisen politiikan teorioiden rakentaminen ja purkaminen tapahtuu suhteessa perinteiseen tieteenalaan, mutta keskustelua käydään feministisen kansainvälisen politiikan teorian sisällä ja suhteessa laajempaan, yleiseen feministiseen teoriaan. Valta on läsnä keskustelussa, kun määritellään, mitä kansainvälinen politiikka on ja mitä siihen kuuluu. Teoria itse, sen tutkimat asiat, asiakysymykset ja käsitteet ovat sukupuolittuneita. Analysoin feministisen teorian tieto-oppeja liittäen ne feministiseen kansainväliseen politiikkaan. Käytän Hardingin jaottelua. Hän on eritellyt feministisen teorian tieto-opit (ei vain kansainvälisen politiikan) kolmeen eri painotukseen: empiristinen feminismi, stand point -ja postmoderni feminismi.

3.3.1. EMPIRISTINEN- JA STAND POINT –FEMINISMI

Empiristiset feministit kuuluvat positivistisen tiedon haaraan. Heidän mukaansa sukupuoli on biologisen mallin mukaan jakautunut kahteen. (Harding 1986, 24.) Naiseus ja miehisuus ovat vastakkaisessa suhteessa toisiinsa. Miehisyyteen liitettävät arvot ovat arvostetumpia. (Peterson ja Runyan 1993, 7.) Empiristiset feministit paljastivat maskuliinisen ylivallan ja vaikutusten laajuuden yhteiskunnassa, eli miten naiset representoidaan huonompina tai puutteellisina miehiin ja maskuliinisuuteen nähden. (Peterson 2004, 37.) Empirististen feministien mukaan maskulinismi²⁰ voidaan poistaa tieteestä lisäämällä naistutkijoiden määrää, sillä luultavasti he näkevät maskuliinisuuden ja saavuttavat objektiivisempia tuloksia. Tieteessä sinänsä ei ole mitään vikaa, sitä ei vain tehdä *riittävän* hyvin. (Harding 1986, 24.) Empirististä feminismiä kritisoidaan, koska

²⁰ Harding käytti sanaa androsentrismi, eli miesten ylivalta yhteiskunnassa. Se pohjautuu oletukselle suorasta yhteydestä miesten anatomian ja maskuliinisuuden välillä. Käytän mieluummin maskuliinisuus-sanaa. Maskuliinisuudella (ei miehet) tarkoitetaan yhteiskunnassa maskuliinisuuden valta-asemaa ja sitä miten he uusivat sosiaalisia suhteita tukeakseen valta-asemaansa. (ks. esim. Kantola ja Valenius, 2007, 21.)

sen ei koeta luovan muutosta. Naisten määrän lisääminen tutkijoiksi tai sotilaksi, tapahtuu maskuliinisen mallin sisällä, ja se ei haasta maskulinismia perusteellisesti. Empiristiset feministit eivät haastavan tieteen olemusta laajemmin, eikä kansainvälisen politiikan sisälläkään. He *purkavat* tieteen miehistä maailmaa paljastamalla maskuliinisuuden ylivallan yhteiskunnassa. Empiristiset feministit eivät rakenna uutta mullistavaa tieto-oppia, vaan pikemminkin *rakentavat* tietoaan perinteisen tieteen sisällä.

Stand point -feministit painottavat Hegelin ajatuksia seuraten isännän ja orjan suhdetta. Miesten valta-asema yhteiskunnassa johtuu osittaisesta ja kieroutuneesta ymmärryksestä. Naiset voivat alistetun asemansa johdosta (kokemuksen erilaisuus) tuottaa moraalisesti ja tieteellisesti oikeudenmukaisempaa tietoa. Vastaavanlainen käsitys johtaa uskoon, että tarkkailijan identiteetti on tärkeä muuttuja objektiivisuuteen tähtäävässä tutkimuksessa. (Harding 1986, 26.) *Stand point-feministit* tutkivat naisten kokemuksia, jotka eivät ole kansainvälisen politiikan keskiössä. He pyrkivät tekemään naiset ja heidän kokemuksensa tärkeiksi. (Peterson 2004, 38.) Esimerkiksi Enloe ei keskittynyt historian suurmiehiin ja sotasankareihin kirjassaan ”Bananas, Beaches & Bases. Making feminist sense of international politics” (1989). Hän osoitti, että kansainvälinen politiikka vaikuttaa myös ei-perinteisiin toimijoihin: diplomaattivaimoihin, sotilastukikohtien prostituoituihin, banaanin keräilijöihin ja Bangkokin tanssijoihin jne. Enloen mukaan kansainvälinen poliittinen järjestys pysyy yllä näiden naisten ansiosta, vaikka heitä harvemmin tunnustetaankaan kansainvälisen politiikan keskiöön kuuluviksi. (Enloe 1989, 3.)

Stand point -feministit purkavat miehistä maailmaa tutkimalla naisia, joihin kansainvälinen politiikka vaikuttaa, mutta joita ei ole pidetty sen relevanttina osana arvostettaessa maskuliinisuutta. Naisten tekeminen näkyviksi on välttämätöntä ja tärkeää. Miten *stand point -feminismi rakentaa* kansainvälistä politiikkaa? *Stand point -feministit* eivät rakenna radikaalisti kansainvälisen politiikan tiedettä. Heidän ratkaisunsa olisi lisätä uutta tietoa naisista tutkimukseen. Tällöin naiset ja heidän kokemuksensa voidaan lisätä perinteiseen tutkimukseen yhtenä uutena muuttujana. Se ei kuitenkaan muuta kansainvälistä politiikkaa, sillä feministien keräämä empiirinen data voidaan nähdä irrelevanttina ja marginaalisena. Tällöin tutkimus pönkittäisi perinteisen kansainvälisen politiikan teoriaa, eikä haastaisi sen olemusta. *Stand point -feminismi* on hyväksytyin feministinen interventio perinteiseen kansainvälisen politiikkaan. (Peterson 2004, 38.) Tosin *stand point -feminismin* kautta ymmärretään, että naisia ei voida *vain* lisätä maskuliinisiin järjestelmiin. Otettaessa radikaalimman position, se tarkoittaa sitä, että joko naisten on muututtava miesten

kaltaisiksi, tai että järjestelmä muuttuu naisten muuttaessa maskuliinisia lähtökohtia ja niiden merkityksiä. (Emt, 39.)

3.3.2. NAISTEN YHTENÄISYYDESTÄ YHTEENLIITTYMIIN

“Me” on kuvitteellinen rakennelma, joka kieltää omat sisäiset monimutkaisuutensa ja määritelmänsä (Butler 2006, 237).

Feministien tieto-oppi-keskusteluun liittyy feministien keskustelu subjektistaan, naisista. Feminismi poliittisena liikkeenä syntyi halusta parantaa naisten asemaa. Nykykeskustelussa keskustellaan kuitenkin, kuka on nainen. Jakolinja voidaan vetää empiiris- ja stand point -feministien ja postmodernien feministien välille. Empiristisen- ja stand point -feminismin naiskäsitystä on kritisoitu. Ne olettavat *naisten olevan yhtenäinen ryhmä*. Voidaan kuitenkin kysyä, mitä yhtenäistä on latinalaisamerikkalaisella kotitaloudenhoitajalla, valkoista yläluokkaa olevalla businessjoittajanaisella, intialaisella prostituoidulla ja savolaisella maatalon emännällä? Kokemus naiseudesta ei ehkä ole tärkein määrittäjä edellä mainituille naisille. Heidän kokemukseensa ja identiteettiinsä vaikuttaa yhtä lailla luokka, rotu, ikä ja kulttuuri. (Harding 1986, 26.)

Feminismin on koettu edustavan valkoisen, länsimaalaisen, keskiluokkaisen ja heteroseksuaalisen naisen universaalista valtaa. Esimerkiksi värilliset naiset ovat kokeneet, ettei heitä oteta huomioon. (Vuorela 1999, 16–17.)²¹ Butler puolestaan tuo kirjoituksissaan esiin, miten nais-kategoriaan ei lasketa kuuluviin esimerkiksi drageja (Butler 2006, 65). Toisin sanoen kysymys on siitä, miten nainen-kategoria määritetään. Naiseuden määritteen rajat ovat syrjineet joitain ihmisiä, koska se ei ota kaikkia huomioon, vaan jää puutteelliseksi yrittäessään muotoilla universaalialta naiseutta ja naiseuden kokemusta. Siten naisten yhtenäinen ryhmä rajaisi joitain pois, kuten kritiikki osoittaa. Naisten puolesta puhuminen voikin paradoksaalisesti myötävaikuttaa hierarkkisten valtasuhteiden pysyvyyteen eikä suinkaan kyseenalaistaa niitä. (Kantola ja Valenius 2007, 19.)

21 Alun perin feministejä, jotka olettavat naisten olevan yhtenäinen ryhmä, kritisoitiin. Kritiikin alku voidaan paikantaa Yhdysvaltoihin, jossa mustat naiset eivät samaistuneet feminismiin. (Vuorela 1999, 14–15.) Esim. Yhdysvalloissa orjuus koetteli mustia naisia eri tavoin kuin mitä mustia miehiä mm. seksismin ja rasismien johdosta (Hooks 1990, 57). Alun alkaen ´musta feminismi´ merkitsi valkoisen naisen hegemonisen aseman kyseenalaistamista. Naisiikkeen koettiin edustavan valkoisen, länsimaalaisen, keskiluokkaisen ja heteroseksuaalisen universaalialta valtaa. (Vuorela 1999, 16–17.) Valkoisten feministien ja värillisten feministien naisten suhde ei ole aina rakentava ja hyvä (Hooks 1990, 94). Feministien sisällä on siten monenlaisia eri positioita ja he käsittelevät ”rotua” eri tavoin.

Ajatus naisten yhtenäisyydestä edustaa ”yhtä suurta tarinaa”, jonka postmoderni feminisismi hylkää. Postmodernit feministit tutkivat päällekkäisiä, vastakkaisia ja yhtäaikaisia todellisuuksia naisiin keskittyvässä kehyksessä (Sylvester 2002, 178). Postmoderni feminisismi on keskittynyt enemmän naisten välisiin eroihin kuin samankaltaisuuksiin. Se tarjoaa yhtenäisyyden sijaan yhteenliittymien verkostoa, joka ei sulje joitain pois. (Schwichtenberg 1995, 68.) Osa feministeistä on vastustanut postmoderneja feministejä siksi, että se hajottaa feministien poliittisen liikkeen ”yhtenäiset naiset” -kategorian. Esimerkiksi kuukautiset ovat naisille yhteisiä kokemuksia. (esim. Vuorela 1999, 32.) Ylenmääräinen fokuointi naisten eroihin voi aiheuttaa sen, että naisten halu yhteistoimintaan katoaa ja tekee vaikeaksi tavoitella muutosta (Vuorela 1999, 32). Jos naisten yhtenäisyys nähdään kuitenkin ongelmalliseksi, muotoutuu seuraavanlainen kysymys: miten feministinen poliittinen projekti voi toimia, jos se ottaa huomioon naisten väliset erot ja valtasuhteet (Butler 2006, 42)?

Butlerin mukaan ulosrajatut alueet paljastavat nainen-rakennelman pakottavuuden. Feminismin subjektin oletettu universaalius ja ykseys tosiasiallisesti murentuvat koko ajan sen edustuksellisen diskurssin pakottamana, jonka puitteissa se toimii. Yritys pitää yllä naisten yhtenäistä kategoriata johtaa väistämättä moniin kieltäytymisiin tuosta kategoriasta (Butler 2006, 52). ”Nainen”-kategoria ei ole siten suljettu tai muuttumaton kategoria, vaan jatkuvan diskursiivisen kamppailun kenttä. Kategoria on avoin ja epätäydellinen. Jos yhtenäisyyttä ei oleteta eikä aseteta päämääräksi, niin saattaa tapahtua väliaikaisia *yhteenliittymiä* konkreettisten poliittisten projektien yhteydessä. (Emt, 66–67.) Näin ollen feministien tulee joko laajentaa naisten kategoriata yhteenliittymiin, ettei se perustu poissulkuun esim. seksuaalisuuden tai etnisyyden perusteella, tai feministien tulee haastaa nais-kategorian paikka osana feministien normatiivista diskurssia (Butler, 1990, 332)

3.3.3. POSTMODERNI FEMINISMI

Postmoderni feminisismi ei se usko ”yhteen suureen tarinaan”. Intellektuellit postmodernit liikkeet suhtautuvat skeptisesti universaaleihin väitteisiin olemassaolosta ja kehityksestä, tieteeseen, kieleen ja subjektiin/itseensä. Postmodernin feminismin teorian ajatuksiin ovat vaikuttaneet muun muassa Nietzschen, Derridan, Foucaultin ja Wittgensteinin kirjoitukset sekä intellektuellit liikkeet, kuten semiotiikka, dekonstruktioismi, strukturalismi ja genealogia. (Harding 1986, 27–28.)

Postmodernit feministit purkavat modernin tieteen peruja. Perinteisiä kategorioita ja dikotomioita ei oteta itsestäänselvyytenä, vaan ne problematisoidaan. (Peterson 2004, 40.) Postmodernit feministit purkavat siten naisen ja sukupuolen perinteistä ymmärrystä. Käsittelen kappaleessa neljä Butlerin

postmodernia sukupuolikäsitystä, jonka mukaan sukupuoli on performatiivinen (Butler 2006, 233). Postmodernit feministit kyseenalaistavat myös yhtenäisen naisryhmän, jota käsittelin edellisessä kappaleessa. Rajaton naisten kategoria ei sulkisi ketään ulkopuolelle (Butler 2006, 239).

Postmoderni feminisismi tutkii ”yhden suuren tarinan” todellisuuden takana olevia moninaisia totuuksia. Se pyrkii osoittamaan, kuinka yksi suuri tarina voi tukea epäoikeudenmukaisuutta peittämällä todellisuuden moninaisuuden ja pyrkii muuttamaan tilannetta. (Sylvester 2002, 179.) Postmoderni feminismin tarjoaa uusia tapoja ymmärtää, mitä kuuluu kansainvälisen politiikan ytimeen, kuka on sen subjekti ja kuinka sitä opiskellaan tai kirjoitetaan. Tämä tarkoittaa tutkimuksen kohteen siirtymistä siten, että sukupuoli on mukana kansainvälisen politiikan tiedon tuottamisessa. (Penttinen 2004, 30–31.) Kansainvälinen politiikka tuodaan alaspäin ja tutkitaan, miten se vaikuttaa jokapäiväiseen naisten ja miesten elämään. Postmoderni feminisismi pyrkii siihen, että naiset ja heidän kokemuksensa otettaisiin vakavasti. (Penttinen 2004, 30–31.) Tämän päivän feministisessä kansainvälisessä politiikassa vaikuttavat eniten postmodernit feministit, jotka yhtenäisen naisen kokemuksen sijaan painottavat moninaisia identiteettejä (esim. Tickner 2001, 19).

Postmoderni feministinen teoria purkaa perinteistä modernia tiedekäsitystä radikaalimmin mitä empiirinen- ja stand point-feminisismi, koska se kyseenalaistaa tieteen olemuksen. Postmoderni feministinen teoria rakentaa tiedettä pyrkien näkemään totuuden moninaisen ja päällekkäisen luonteen. Postmodernit feministit eivät tue epäoikeudenmukaisia tapoja nähdä maailma tietynlaisena, vaan se painottaa moninaisuutta. Postmodernit feministit ottavat naiset ja sukupuolen vakavasti. *Koska postmoderni feminisismi purkaa ja rakentaa perinteistä kansainvälistä politiikkaa syvästi, se myös kohtaa eniten vastustusta tieteenalalla.* Vaikka positivismi onkin saanut runsaasti kritiikkiä kansainvälisessä politiikassa, sitä ole vielä syrjäytetty vallitsevana suuntauksena kansainvälisessä politiikassa (Steans 2003, 430). Penttinen kirjoittaa väitöskirjassaan ”Corporeal globalization: narratives on subjectivity and otherness in the sexscapes of globalization.”, kuinka feministisiä teorioita, jotka kyseenalaistavat kansainvälisen politiikan metodologiset perusteet, käsitteet ja oletukset, ei vastaanoteta hyvin. Postmodernia feminisimiä ei pystytä sulauttamaan osaksi perinteistä kansainvälisen politiikan teoriaa ja siksi se kohtaa vastustusta perinteiseltä tieteenalalta. (Penttinen 2004, 28.)

Voidaan ajatella, tämän hetken feministisen kansainvälisen politiikan teorian tilanne on sellainen, että feministiset teoriat pyrkivät purkamaan ja rakentamaan kansainvälisen politiikan teoriaa. Feminismin eri suuntaukset purkavat ja rakentavat perinteistä kansainvälisen politiikan tiedettä eri tavoin, eri painotuksilla ja eri tuloksin. Tosin heillä on eri tavoitteetkin. Yhteistä kaikille tieto-

opeille on huomion kiinnittäminen sukupuoleen ja se, että tieteen objektiivisuutta ei voida saavuttaa arvoneutraaliudella (Harding 1986, 27). Rasismin, luokkien ja seksismin vastustaminen tulisi olla lähtökohtia, tai ainakin tärkeitä osia tiedettä tehtäessä (emt, 249). Purkaminen ei hyödytä, ellei rakentamista harjoiteta. Postmodernit feministit rakentavat kunnianhimoisesti tiedettä monin eri tavoin kansainvälisen politiikan sisälle. He eivät vain pura rakennelmia, vaan ehdottavat parannuksia rakentaen kansainvälistä politiikkaa.

Särmä on tutkinut valtavirran reaktioita feministiseen tutkimukseen (Särmä 2007, 48). Hän hahmottaa kansainvälisen politiikan tieteenalan keskustelua valtavirran ja feministien välillä sukulaisuussuhde-metaforien kautta.

Ensinnäkin valtavirta on kohdellut feministitutkijoita kuin muukalaisia. Feministeillä ei nähdä olevan mitään annettavaa tieteenalalle. (Emt, 50.) Toiseksi, valtavirta on suhtautunut feministeihin hiukan suopeammin. Särmä kutsuu reaktiota isäksi ja tyttäreksi. Valtavirta eli isät tietävät aina tyttäriään eli feministejä paremmin. Isillä on myös valta määrittää, miten tyttärien tulee käyttäytyä tieteenalalla säilyttääkseen asemansa. Tietysti on olemassa hyviä tyttöjä, jotka noudattavat isien käskyjä tutkimusasetelmien ja lähestymistapojen kautta – ja on myös pahoja. (Emt, 51–52.) Kolmanneksi, suhdetta voidaan kuvata hieman tasa-arvoisempana asetelmana, perheenä, jossa on siskopuoli. Tässä uusioperheessä feministit ja heidän tutkimuksensa tunnustetaan, mutta siskopuoli on kuitenkin edelleen alempiarvoinen suhteessa valtavirtaperheeseen. (Emt, 53.) Viimeisenä metafora edustaa tasa-arvoa, jossa tieteenalan eri tutkijat ovat kuin yhtä perhettä. Tutkijat ottavat työhönsä feministien keskeiset ideat, kehittävät niitä ja luovat uutta tutkimusalaa. Perhepiirin heikkous on jämähtämisen vaara. Samojen ihmisten keskustellessa vuodesta toiseen, keskusteluyhteys muuhun tieteenalaan katoaa ja dynaamisuus häviää. Jos feministit otettaisiin vakavasti kuin perheyhteisössä kuuluu tehdä, se tarkoittaisi kansainvälisen politiikan tieteenalaan muutosta. Valtavirran tulisi suhtautua kriittisesti omiin ontologisiin ja epistemologisiin oletuksiinsa. Sitä kautta sukupuoli ja naiset tulisivat tärkeäksi osaksi kansainvälistä politiikkaa. (Emt, 55–57.)

Tieteenalakeskusteluilla feministit pyrkivät osoittamaan oman tutkimusotteensa olevan legitiimi siinä missä muutkin tutkimusotteet. Tämä oikeuttaminen tapahtuu usein vastakkainasettelussa perinteisen ja feministisen tutkimuksen välillä. Ongelmaksi voi muodostua oman marginaalisen aseman jatkuva uudelleentuottaminen. (Särmä 2007, 48.) Pohjimmiltaan keskustelussa siitä, mikä on kansainvälistä politiikkaa ja mikä ei, mikä hyväksytään osaksi kansainvälistä politiikkaa ja mikä ei, on kyse siitä, kenellä on valtaa määrittää mitä kansainvälisen politiikan tutkimus on. Sen rajat

ovat rakennettuja ja muutettavissa. Määrittely on itsessään poliittinen teko ja sen prosessin keskiössä on valta ja valtasuhteet. (Kantola ja Valenius 2007, 27.)

3.4. FEMINISMI – VÄÄRINYMMÄRRETTY AJATUS?

Lukiessani feministien kirjoittamia tekstejä ja katsellessani televisiota, kohtaan usein ajatuksen, että ”feminismiä ei ymmärretä” akateemisissa teksteissä eikä populaarikulttuurissakaan.

Akateemisella alalla feminismin ulossulkeminen kansainvälisen politiikan perinteisen tieteen sisältä koskee eniten postmodernia feminismiä. Sen on vaikea tulla hyväksytyksi erilaisen tiedekäsityksen vuoksi. Mutta feministitutkijoiden mukaan kyse on muustakin. Zalewskin mukaan perinteisen kansainvälisen politiikan tieteenalalla on laajalle levinnyt epäselvyys ja ymmärryksen puute, mitä käsitteet feminismi ja sukupuoli tarkoittavat. Ne käsitetään väärin, ajatukset heijastavat massamedian antamaa stereotyyppistä leimaa. (Zalewski 2001, 340.) Ticknerin mukaan sukupuolen tarkastelu ymmärretään naisten tutkimuksena, vaikka sukupuoli tarkoittaa myös miestä ja maskuliinisuuden tarkastelua. Feminismi kertoo myös globaalista maailmasta ja politiikasta. (Tickner 2004, 51.) Steans viittaa esimerkillisesti kansainvälisen politiikan kuuluisaan teoreetikoon, Fukuyamaan, joka näki miehet luonnollisesti aggressiivisina ja naiset rauhanomaisina. Feministit ovat pyrkineet jo pitkään kyseenalaistamaan ”luonnolliset” sukupuolen ominaisuudet (Steans 2003, 442–443). Petersonin mukaan feministien tärkeimpiä teorioita (postmodernit feministit) ei lueta, tai ne ymmärretään kapeasti kansainvälisen politiikan piirissä. Ne pysyvät perinteisille kansainvälisen politiikan edustajille näkymättöminä. Siten feminismin ja perinteisen kansainvälisen politiikan tieteen edustajien keskustelu jää vaillinaiseksi. (Peterson 2004, 43–44.)

Kantola ja Valenius hahmottavat kansainvälisen politiikan feministien kohtaamia haasteita maskuliinisuuden valta-aseman murentumisen pelon kautta:

”maskuliinisuus (ei miehet), liittyy valtaan, ja maskulinismissa on kyse siitä, miten osa miehistä saa yhteiskunnassa valta-aseman ja miten he uusintavat sosiaalisia suhteita tukeakseen valta-asemaansa. Jos kansainvälisten suhteiden teoria ja käytäntö perustuvat hegemoniselle maskuliinisuudelle, ja jos tätä maskuliinisuutta luodaan ja uusinnetaan, kun miehet toimivat kansainvälisillä areenoilla, tällöin strategiat, joiden tavoitteena on purkaa

oppiaineen maskulinismia, voivat osoittautua haasteellisiksi monille miehille hyvin henkilökohtaisella tasolla.” (Kantola ja Valenius 2007, 21.)

Kansainvälisen politiikan tieteenalan maskuliinisuus ja ennen kaikkea sen liittyminen suoraan ihmisiin ja vallan menetykseen aiheuttaa pelkoa maskuliinisella tieteenalalla. Myös Tickner havainnoi feminismiin aiheuttavan pelkoa:

”Feminismistä ja sukupuolesta puhuttaessa, ihmiset tuntevat pelkoa. On usein vaikea päästä tämän huolen ohi, ja [...] tunnustaa, että sukupuoli auttaa meitä ymmärtämään maailmaa paremmin.” (Tickner 2004, 51.)

Feminismin koetaan liittyvän vallan haastamiseen. Ehkä tämän takia feminismi kohtaa vastustusta yhteiskunnassa ja erityisesti miesten taholta (Kantola et Valenius 2007, 21). Toisaalta kyse on tiedon ja kommunikaation puutteesta. Sukupuoli auttaisi meitä ymmärtämään maailmaa paremmin. (Tickner 2004, 51; Peterson 2004, 43–44.)

Populaarikulttuurin alueella esiintyy kysymyksiä feminismistä, ei ehkä teoriakysymysten kautta, mutta sen merkityksestä kylläkin. Katselin televisiosta Ajankohtaista kakkosta ja sen jaksoa nimeltä ”Akkavalta-ilta” (27.2.2007). Ohjelmassa keskusteli eri ammattikunnan naisia, joista osa määritteli itsensä feministiksi, osa ei. Se, mikä on mielestäni esiin nostamisen arvoista tässä, on heidän keskustelunsa feminismistä väärinymmärrettynä ajatuksena. Keskustelijoiden mukaan feminismi mielletään sovinnin kaltaiseksi, naisten haluamaksi ylivallassa yhteiskunnassa, vaikka kyse on halusta olla tasa-arvoinen ja saada työtä sekä saada arvostusta. Akateemisten feministitutkijoiden on vaikea saada työtä ja rahoitusta sekä hyväksyntää tieteenalalla (Tickner 2004, 49). Onko kyse pelosta, vallan menettämisestä, vai väärästä luulosta, eli että naiset haluavat ylivaltaa yhteiskunnassa, vai kommunikaation puutteesta, eli tehdään johtopäätöksiä ilman, että tutustutaan feminismiin? Ja jos keskustelu ei onnistu, miten pelko tai vaara tieto voidaan edes poistaa?

Ticknerin mukaan on pohdittava, miksi termi ”feminismi” kuljettaa mukanaan negatiivisia konnotaatioita eli mielleyhtymiä. Tämä on erittäin poliittinen kysymys, joka liittyy niiden vallan säilyttämiseen, joilla sitä jo on. (Tickner 2004, 56.) Lisäksi olisi syytä pohtia, että jos kerran feminismi-sanalla on negatiivisia konnotaatioita ja se ymmärretään väärin niin akateemisella kuin ruohonjuuri tasolla, voisiko feminismin sanana korvata jollain muulla sanalla. Miten feminismi käsitteenä saisi positiivisen merkityksen? Tuleeko merkitystä rakentaa uudelleen saman käsitteen

sisällä vai tuleeko ottaa uusi sana käyttöön? Uudella sanalla voisi olla positiivisia konnotaatioita, kuten tasa-arvo, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus jne.

4. KESKEISET KÄSITTEET: SUKUPUOLI, SEKSUAALISUUS JA ETNISYYS

4.1. SUKUPUOLESTA

Sukupuolen ymmärretään jakaantuvan naiseen ja mieheen. Käsitteet saattaa tuntua itsestään selvältä, koska niihin ollaan niin tottuneita. Voidaan kuitenkin ajatella, että sukupuoli rakentuu historiallisesti ja kulttuurisesti ja että sitä rakennetaan erilaisilla yhteiskunnallisilla käytännöillä: koulu, tiede, politiikka ja media muokkaavat käsitystä yksilöstä sukupuolisena olentona. Siten sukupuoli näyttää joko luonnollisena tai luonnottomana huolimatta siitä, että naiset ja miehet eivät aina koe itseään erityisen naiselliseksi tai miehiseksi. (esim. Mäkelä et al. 2006, 7.)

Sukupuolet, nainen ja mies, ovat toisistaan riippuvaisia kategorioita. Ne ovat myös poissulkevia kategorioita. Ihminen voi olla vain yhtä sukupuolta kerrallaan. Naisen ja miehen kategoriat ja se, miten ne ymmärretään, vaihtelevat eri kulttuureissa ja eri aikoina. (Flax 1990, 44–45.) Sukupuolijako naisiin ja miehiin on yksi länsimaisen kulttuurin perusvastakohdista ja jakoon paikantuu hierarkia. Miestä ja maskuliinisuutta arvostetaan enemmän. Feministinen analyysi pyrkii purkamaan tämänkaltaisia dikotomioita. Muita hierarkkisia todellisuuden järjestäjiä ovat muun muassa luonto/kulttuuri, mieli/ruumis, julkinen/yksityinen. Vastakohdista ”heikompi” on yhdistetty naisiin ja feminiinisyteen. ”Todellisuus” ei ole kuitenkaan näin suoraviivaista. (Rossi 1993, 32.)

Feministit käyttävät naisen ja miehen kategorioita ja niiden suhdetta kuvaamaan erilaisia sanoja, kuten esimerkiksi sukupuoliero, sukupuolisuhteet, sukupuolijärjestelmä ja/tai heteroseksuaalinen järjestelmä. Feministit ovat yrittäneet etsiä sukupuoli-kategorian olemassaolon syytä, tai kapeasti katsottuna, miesten dominoinnin syytä, monista eri teorioista käsin. (Flax 1990, 49.) Tulkintoja on versonut monia. Feministiteoreetikoiden oppiäiti Simone de Beauvoirin lausui kuuluisan lauseen ”naiseksi ei synnytä, vaan naiseksi tullaan” (esim. Butler 2006, 47). Tämä ymmärrys sukupuolesta on kuitenkin vain yksi tavoista ymmärtää sukupuoli. Kyse on perimmäisistä totuusjärjestelmistä ja siitä, miten ymmärretään, että joku tulee naiseksi ja joku miehiksi. Joidenkin mukaan naiseksi synnyttään anatomisten ominaisuuksien johdosta, toisen mukaan sukupuoli opitaan kulttuurissa, joidenkin mukaan sukupuoli on olemassa sukupuoleen perustuvan työjaon johdosta, kun taas toisten mukaan kulttuuriset toistettavat sukupuolen esittämisen tavat tekevät sukupuolen. (Esim. Honkanen 1993, 152; Flax, 1990, 49.)

Tukeudun Butlerin kirjoituksiin sukupuolesta pääosin hänen kahden kirjansa turvin: Hankala sukupuoli 2006²² ja Materialisoituneet ruumiit 1993²². Käyn vähän läpi sitä perustaa, jolle Butlerin työ muun muassa rakentuu: sosiaalisen ja biologisen sukupuolen kritiikki sekä Foucault'n työstämä genealoginen tutkimus ja sukupuolisuuden kategorian kritiikki. Keskityn Butlerin työssä sukupuolen performatiivisuuteen ja seksuaalisuuteen ja heteroseksuaaliseen normiin. Käsittelem myös ”rotua” ja etnisyyttä. Mielestäni teoriat tarjoavat minulle hyvät välineet käsitellä Abu Ghraibin kuvia. Sukupuoli, seksuaalisuus ja etnisyys ovat avainkäsitteeni.

Vaikka pro gradu tutkimukseni keskittyy nais-sukupuoleen, Lynndie Englantiin, en tutki pelkästään tässä kohtaa ”naista” vaan sukupuolta seuraten Butlerin teoriaa. ”Nainen” on merkitykseltään hankala, koska se saa merkityksensä ainoastaan suhteellisena terminä. Sen sijaan sukupuoli-käsitteen purkamisen kautta voimme päästä käsiksi sen poliittiseen rakentamiseen ja säätelyyn (Butler 2006, 42).

Sukupuolen säätely tarkoittaa, että on olemassa sukupuoli ja se jakaantuu vain naiseen ja mieheen, eikä muita ilmauksia hyväksytä. Säätelyllä voidaan ajatella olevan yhteys sukupuolen säätelyn lisäksi sukupuolen ominaisuuksien (maskuliininen ja feminiininen) säätelyyn. Naisten oletetaan olevan tietynlaisia, esim. rauhanomaisia ja miesten taas väkivaltaisista. Se, miten ”epänormaali nainen”, poikkeus sotilaana ja väkivaltaisena, esitetään ja selitetään, on mielenkiintoista tutkia. Jos Helsingin Sanomat esittää Englannin perinteisen naisen kautta (esim. rauhanomainen, uhri jne.), kyse on säätelystä. Kyse on siitä, miten epänormaali säädellään normaaliin muottiin sopivaksi. Kyse on sukupuolen ja sen ominaisuuksien säätelystä ja normittamisesta.

4.2. BUTLERIN TEORIAPOHJA

Butlerin työhön kuuluu sosiaalisen ja biologisen sukupuolijaon kritiikki. Sukupuoli on yksi feministisen teorianmuodostuksen peruskysymyksistä. Vuonna 1975 amerikkalainen antropologi Gayle Rubin esitteli käsitteen *sex/gender system*. (Liljeström 1996, 113.) Kyseinen dikotominen jaottelu saavutti suuren suosion feministipiireissä ja jako muodostui arkitajunnaksi feministisessä teoriassa. Sex-käsitteellä viitataan biologiseen sukupuoleen (naisten ja miesten välisiä anatomis-fysiologisia eroja) ja gender-käsitteellä viitataan sosiaaliseen sukupuoleen (kahden vastakkaisen

²² Bodies that Matter: on the discursive limits of “sex” 1993.

termin yhdistelmä: nainen ja mies). Sosiaalinen sukupuoli rakentuu kulttuurissa, ja siten myös naisia sortavat rakenteet ovat kulttuurisidonnaisia. (Emt, 115.) Erottelun mukaan biologinen sukupuoli ei määrää sukupuolta, vaan (sosiaalinen) sukupuoli rakentuu kulttuurissa (Butler 2006, 54). Sukupuolien ominaisuudet eivät siten ole luonnollisia, vaan opittuja (Peterson 2004, 39).

Monet feministit kuitenkin hylkäsivät dikotomisen jaottelun 1990-luvulle tultaessa (Liljeström 1996, 115). Judith Bulter julkaisi vuonna 1990 kirjan ”Hankala sukupuoli”, joka laajensi keskustelua sukupuolesta. Butler kritikoi biologisen ja sosiaalisen sukupuolen jaottelua: vaikka biologinen sukupuoli jakautuisikin kahteen, niin miksi sosiaalinen sukupuoli jakautuu kahteen eikä esimerkiksi viiteen? Sosiaalinen sukupuoli pitää sisällään oletuksen, että sosiaalinen sukupuoli on biologisen sukupuolen heijastama tai rajoittama. Butlerin mukaan vielä perustavampaa laatua oleva ongelma on se, ettei pohdita, miten biologinen/sosiaalinen sukupuoli annetaan. ”Biologiseksi sukupuoleksi” kutsuttu rakennelma osoittautuu yhtä kulttuurisesti rakennetuksi kuin sosiaalinen sukupuoli. ”Ehkä biologinen sukupuoli onkin aina jo sosiaalinen sukupuoli, ja näin ero biologisen ja sosiaalisen sukupuolen välillä osoittautuu turhaksi”. (Butler 2006, 54–55.)

Siten biologian ”luonnollisuus” joutuu kyseenalaiseksi ja huomataan, että on mahdotonta erottaa ”oikea” materiaallinen ruumis ja siitä tuotetut kulttuuriset määrittelyt ja representaatiot (Liljeström 1996, 119). Ei ole olemassa mitään ”luonnollista ruumista”, joka olisi olemassa ennen kulttuuria tai diskurssia. Kaikki ruumiit sukupuolitetaan sosiaalisen olemassa olonsa alusta alkaen (Salih and Butler 2004, 91). Vauvan syntyessä sanotaan ”Se on tyttö!”, ja se sukupuolittaa ruumiin, eikä vastasyntyntä kutsuta neutraalilla termillä (Salih ja Butler 2004, 140). Sukupuoli ja sen jakaantuminen naiseen ja mieheen, on siten kulttuurinen rakennelma, prosessi. Kulttuurissa on mahdotonta olla ilman sukupuolta. (Salih and Butler 2004, 21.)

Pirinen kiteyttää Butlerin keskeisen teesin sukupuolesta seuraavasti: sukupuoli ei ole palautettavissa naiseksi ja mieheksi nimettyjen yksilöiden väliseen ruumiilliseen eroon eikä mihinkään alkuperäiseen. Ruumiillinen sukupuoliero on tuotettua. Anatomiset erot eivät ole perusta eroille, jotka sosiaalisessa järjestelmässä tulkitaan sukupuolieroina. (Pirinen 2001, 142.)

Sosiaalisen ja biologisen sukupuolen jaottelun kritiikin ohella Butlerin työ on saanut vaikutteita ranskalaisen Michel Foucault`n teorioista, erityisesti sukupuoliluokitusten kriittisestä genealogiasta. Butler nojaa tutkimuksessaan Foucault`n teorian genealogiseen kritiikkiin, joka nojaa edelleen Nietzscheen. Genealogisen tutkimuksen kautta voidaan paljastaa sukupuolen ja halun kategorian

valtamuodostelma. *Genealogia tutkii sitä politiikkaa, jossa alkuperäksi ja syyksi asetetaan identiteetti- ja sukupuoli-tiloja, ja jotka ovat seurauksia diskursseista, käytännöistä ja instituutioista* (Butler 2006, 41). Genealogisessa tutkimuksessa ei toisin sanoen etsitä asian, esimerkiksi sukupuolen, alkuperäistä tilaa (Pulkinen 2000, 47). Kysymykset siitä, onko sukupuoli ollut ennen kieltä ja kieli näin ollen representoi olemassa olevan sukupuolikategoria, tai perustuuko sukupuoli anatomisiin eroihin, ei ole olennaista. Se mikä on tärkeää, on asioiden näyttäytyminen ilmiönä, jollaisena Foucault tarkastelee seksuaalisuutta ja Butler sukupuolta. Tarkastelun kohteena on sukupuolikategorian näyttäytyminen itsestään selvänä, ja huomion kiinnittäminen valtaan. Vallan johdosta sukupuolikategoria on muodostunut ykseydeksi ja valta tukee heteroseksuaalista järjestystä. Tutkimuksen kohteeksi tulisikin ottaa, miten sukupuolittava valta tuottaa fyysisiä ja seksuaalisia eroja, jotka yleensä esitetään sukupuolieron perustaksi. (Pulkinen 2000, 49–50.)

Foucault'n mukaan, *Seksuaalisuuden historia* -kirjansa²³ ensimmäisessä osassa Tiedontahto, sukupuoli esitetään diskurssissa syyksi, vaikka se on pikemminkin seuraus. Koska Foucault näkee sukupuolen seuraukseksi, hän keskittyy seksuaalisuuden tutkimiseen. Seksuaalisuus on monimutkainen historiallinen diskurssin ja vallan järjestelmä. (Foucault 1998, 93.)

Sukupuoli tuotetaan seksuaalisuuden sosiaalisen säätelyn ja kontrollin palvelukseen vallan monimutkaisien mekanismien kautta (Butler 2006, 171). Sukupuoli ei ole fakta, vaan erilaisten vallanstrategioiden tulos (Foucault 1998, 109). Sukupuoli on hyödyllinen käsite, sillä sukupuoli-käsite mahdollisti anatomisten elementtien, biologisten funktioiden, käyttäytymisten, tuntemusten ja nautintojen uudelleenluokittamisen keinotekoiseksi ykseydeksi. Ihmisten sisäinen elämä, identiteetti muotoutuu sukupuolen kautta. Keinotekoinen ykseys sukupuolista toimi kausaalisenä periaatteena, kaikkialla olevana merkityksenä. Sen merkityssisältö esitetään universaalina. (Emt, 109–112.)

Sukupuolella on myös poliittinen merkitys. Se liittyy ruumiin kurinpitoon: ruumiin kesyttämiseen, energian säästöön ja säätelyyn. Se liittyy myös väestönsäätelyyn laajoine vaikutuksineen, esimerkiksi syntyvyydensäännöstelyyn ja työvoiman takaamiseen.²⁴ Sukupuolipolitiikka ei tukeudu kiellon lakiin, sukupuolen repressioon, vaan seksuaalisuuden tuottamiseen (emt, 84). Foucault'n

²³ Alkuperäinen teos *Histoire de la sexualité*, 1976.

²⁴ Seksuaaliseen historiaan tutkiessaan, Foucault tunnisti kahdensadan vuoden ajan edenneitä ”neljä suurta hyökkäyslinjaa”, joita pitkin sukupuolipolitiikka – eli seksuaalisuuden kuripito ja säätely – on tapahtunut. Ensimmäinen toteutettiin lasten seksuaalisointi, joka tähtäsi rodun terveyteen. Toiseksi, oli naisten hysteriasointi, johon kuuluu naisen ruumiin ja sukupuolen lääketieteellistäminen. Naisille langetettiin vastuu lastensa terveydestä ja perheinstituution lujudesta eli yhteiskunnasta. Syntyvyyden säännöstelyn ja perversioiden psykiatrisoinnissa oli sen sijaan kyse säätelystä, joka nojasi yksilön valjastamisen ja kurinpidon vaatimukseen. (Foucault 1998, 104–105.) Neljä edellä mainittua strategiaa ovat sukupuoleen kohdistuvia tiedon ja vallan dispositiiveja. Ne tuottavat seksuaalisuutta. (emt, 78.)

kantava ajatus kirjassa onkin, ettei seksuaalisuus ole repressiota, vaan vallan strategiat ovat moninaisemmat. Sukupuolen käsitteen avulla valtasuhteiden representaatio suhteessa seksuaalisuuteen voitiin kääntää ympäri ja tuoda seksuaalisuus esiin, ei positiivisessa suhteessa valtaan, vaan ankkuroituna tiettyyn instanssiin, jota valta pyrkii alistamaan. Ajatus sukupuolesta tarjoaa mahdollisuuden sen väistämiseen, ”... joka tekee vallasta ´vallan´ ja mahdollisuuden mieltää se vain laiksi ja kielloksi” (emt, 111). Mieltämällä sukupuolen ja vallan suhteen repressioksi, luulemme vapautuvamme tunnustamalla sukupuolemme, mutta se on harhaa (emt, 111). Sukupuolen tuottava valta piilottaa omat mekanisminsa (emt, 65). Foucault tutkikin sukupuolitiedon syntyä repression termien sijasta käyttämällä vallan termejä ja pystyi hahmottamaan seksuaalisuutta ja sukupuolta moninaisten eri vallan strategioiden tuloksena (emt, 69). Seksuaalisuutta säännellään ja kontrolloidaan, se esitetään diskurssissa sukupuolen seurauksena, sisäisen identiteetin ilmaisuna.

Feministit ovat käyttäneet Foucault’n teoretisointeja hyväksi, mutta monet ovat kritikoineet Foucault’n välinpitämättömyyttä sukupuolieroa kohtaan (esim. Butler 2006, 43). Foucault ei näe seksuaalisuutta sukupuolitettuna, vaan se on hänelle miespuolista. Hän ei pohdi, miksi nimenomaan naiset tuotetaan subjekteina naisruumiin seksuaalisoinnin kautta. (Lappalainen 1996, 210–211.) Foucault’n kritiikki sukupuolisuuden kategorialle kohtaan on kuitenkin tärkeä näkökulma sukupuolen purkamisessa (Butler 2006, 43). Foucault’n erottaa useista feministeistä, kuten Butlerista se, ettei hän usko vapautumiseen, sillä valta on kaikkialla. Siinä missä Foucault’n mukaan kieli tuo voimaan nimeämänsä asiat, kuten sukupuolen, Butler ei allekirjoita diskursiivista determinismia. (Butler 1993, 192.) .

4.3. SUKUPUOLEN PERFORMATIIVISUUS

”Onko naisena oleminen ”luonnollinen tosiasia” vai kulttuurinen suoritus [...]?” (Butler 2006, 41).

”Arkisemmin ilmaistuna: ihminen on tekojensa summa, myös sukupuolen osalta”. (Seppänen 2005, 64).

Yhdistämällä Butlerin biologisen- ja sosiaalisen sukupuolen kritiikin, eli sukupuoli ei ole luonnollinen kategoria vaan rakennettu historiassa ja kulttuurissa, ja Foucault’n ajatuksen genealogiasta, eli tutkimuskysymys ei ole jonkin asian alkuperä, vaan identiteetti- ja voimatuotosten

tutkiminen seurauksena diskursseista, käytännöistä ja instituutioista (Butler 2006, 41), pääsemme Butlerin teesiin sukupuolesta performatiivisena.

Sukupuolikategoria nähdään rakentuneena ja historiallisena ja se jakautuu nais- ja mieskategorioihin. Butler näkee sukupuolikategorian rajoittavana ja normatiivisena. Hän tarkoittaa, että muita kuin naista ja miestä ei hyväksytä yhteiskunnissa ja että muita sukupuolen ilmauksia hyväksytä (Butler, 2006, 31–32). ”Kuinka oletukset normatiivisesta sukupuolesta [...] määräävät etukäteen sen, mikä kelpuutetaan ”inhimilliseksi” ja ”elettäväksi”? Normatiivinen sukupuoli rajoittaa sitä kuvausten kenttää, joka meillä on ihmisyyttä varten. (Butler 2006, 32.) Butler pyrkii teoretisoinnillaan ”denaturalisoimaan” sukupuolen tekemällä sen epäluonnolliseksi (emt, 30).

Se, joka ymmärtää mieheksi pukeutuneen naisen, tai naiseksi pukeutuneen miehen, sukupuolen ”todellisuudeksi” jälkimmäistä mainittua, ajattelee, että sukupuolta jäljitellään. Sukupuolen ulkokuori näyttäytyy valheellisena. Näin ajatellessa luulemme tietävämmä, mitä sukupuolen ”todellisuus” on ja pidämme sukupuolen ilmenemistä valheellisena. Tämä havainto perustuu siihen, että luulemme tietävämmä ihmisen anatomian, tai perustamme havaintomme henkilön käyttämistä vaatteista. Nämä uskomukset ovat puolestaan luonnollistettua tietoa, vaikka ne perustuvat joukkoon kulttuurisia päätelmiä, joista osa on täysin virheellisiä. Sukupuolen todellisuus kriisiytyy ja se näyttäytyy epävarmana, kun sen tarjoamat kategoriat (mies/nainen) eivät pysty selittämään monimuotoista todellisuutta. Juuri tässä tilanteessa ymmärrämme, että se, mitä olemme pitäneet ”todellisena”, sukupuolta koskevana luonnollistettuna tietona, onkin muutettavissa ja korjattavissa olevaa todellisuutta. Esimerkiksi drag voidaan tulkita siten kumoukselliseksi. (Butler 2006, 33.)

Se, että pidämme sukupuolen joitakin ilmauksia valheellisena, liittyy myös ymmärrykseen ihmisen sisimmästä, identiteetistä. Säätelevät käytännöt, jotka säätelevät sukupuolta, säätelevät myös kulttuurisesti ymmärrettäviä käsityksiä identiteetistä. (Butler 2006, 69.) Kaksinapainen ymmärrys normatiivisesta sukupuolisesta, heteroseksuaalisesta halusta sekä feminiinisen ja maskuliinisen tuottaminen erillisiksi ja toisiaan täydentäviksi, luovat normatiivisia identiteettejä. Identiteetti, eli ihmisen sisäinen koherenssi, ei ole ehkä ihmisyyden piirre, vaan sosiaalisesti ylläpidetty ymmärrettävyyden normi. Ihmisen sisäinen koherenssi ei ole ihmisen kokemus vaan halu, joka on normatiivinen ja ideaalinen rakenne. (Emt, 68–69.) Ihmiset haluavat koherenssia ja identifioituminen voidaan tulkita fantasian toteutumiseksi (emt, 229). Siten identiteetti on seuraus, eikä syy, vaikka se määrittelee itsensä juuri syyksi. *Koska sukupuolen ilmausten takana ei ole mitään sukupuolen identiteettiä, identiteetti on seipelmä.* (Emt, 79–80.)

Siten pääsemme sukupuolen tuottamiseen ja uusintamiseen – sukupuolen performatiivisuuteen. Teot, eleet ja halut tuottavat sisäisen ytimen, mutta ne tuottavat sen ruumiin pinnalle. Nämä teot, eleet ja esitykset ovat performatiivisia, sillä ydin/identiteetti, jota ne väittävät ilmaisevansa ovat seipelmiä, joita tuotetaan ja pidetään yllä ruumiin pinnalla esitysten ja eleiden kautta ja diskursiivisin keinoin. (Butler 2006, 229.) Koska sukupuolen esitysten takana ei ole mitään sukupuolen identiteettiä, sukupuolitetun ruumiin performatiivisuus tarkoittaa, ettei sillä ole olemiseen liittyvää statusta irrallaan teoista, esityksistä, jotka muodostavat sen todellisuuden. Todellinen sukupuoli on ruumiin pintaan kirjattu fantasia. Siten sukupuolet eivät ole tosia tai valheellisia, vaan primaaria ja vakaata identiteettiä tuottavaa diskurssin totuusvaikutusta. Koska todellisuus on kuitenkin tuotettu ihmisen sisäiseksi olemukseksi, on tuo sisäisyys sen johdosta julkisen ja sosiaalisen diskurssin tuote ja funktio. Teot, eleet ja halut luovat illuusion koherenssista sukupuoliytimestä, identiteetistä. Tämä on kuitenkin diskursiivisesti ylläpidetty harha, jota seksuaalisuuden säätelemiseksi pidetään yllä, lisääntymiseen kytketyn heteroseksuaalisuuden kehyksessä. Kun esitysten ”syy” paikannetaan sisäiseksi, estää se näkemästä sukupuolen tuottamista ja muotoutumista. (Emt, 229.)

Koska sukupuoli ei ole fakta, josta seuraa jokin tietty olemus, sukupuolen idean luovat erilaiset sukupuoliteot. Ilman sukupuolitekoja sukupuolta ei olisi. (Butler 2006, 234.) Sukupuoli on ruumiillinen tyyli, tarkoituksellinen ja performatiivinen. Sukupuoli on myös teko siinä määrin, että sen tekeminen vaatii esitystä jota toistetaan. Sukupuoliteko voidaan ymmärtää sosiaalisesti esitykseksi, jossa toistetaan jo sosiaalisesti vakiinnutettuja merkityksiä. Esitykset vaihtuvat ajassa ja paikassa, mutta toiston ympäristö on aina julkinen. Esityksen tavoite on suorittaa teko kahden eri sukupuolen kehyksessä, heteroseksuaalisessa matriisissa, sillä niitä jotka eivät sitä siten esitä, rangaistaan säännönmukaisesti. Esitykset pitävät yllä uskomusta kahdesta vastakkaisesta sukupuolesta. Sukupuoli muotoillaan ruumiin ulkopuolisessa tilassa tyylieltyjen tekojen sarjana, joita ovat arkiset ruumiin eleet, liikkeet ja tyyli, jotka pitävät yllä illuusiota pysyvistä sukupuolittuneesta minuudesta. *Sukupuolen ominaisuudet eivät ole ilmaisevia vaan esittäviä ja tuottavia, performatiivisia.* Nuo ominaisuudet muodostavat sen identiteetin, jota niiden sanotaan ilmaisevan. (Butler 2006, 234–236.) Sukupuolen esitykset tulevat ymmärretyksi, koska kulttuurissa on olemassa sukupuoliesitysten säännöstö. Esimerkiksi maskuliinisuuteen voidaan liittää vahvuuden ja voiman esitys, feminiinisyteen meikkaaminen ja siro kävelytyyli. Mustaa väriä pidetään miehisenä ja punaista naisellisenä. Ihmiset eivät ole tiettyä sukupuolta siksi, että heillä on jonkinlainen ruumis, vaan siksi että kulttuurissa toistettavat ”eleistöt”, paikat ja roolit ovat

olemassa. (Pulkkinen 2000, 52.) Maskuliinisuus on länsimaisessa historiassa liitetty järkeen, voimaan, aggressiivisuuteen, aktiivisuuteen ja lihaksikkuuteen (Rossi 2003, 61). Feminiinisyys on puolestaan liitetty koristeellisuuteen, passiivisuuteen, alistumiseen, heikkouteen, tunteellisuuteen, hoivaajaan, äidillisyyteen, huonommaksi suhteessa maskuliinisuuteen (emt, 89). Drag parodioi ajatusta alkuperäisestä sukupuoli-identiteetistä (Butler 2006, 230). ”Jäljitellessään sukupuolta drag tulee epäsuorasti paljastaneeksi sukupuolen itsensä jäljittelevän rakenteen ja sukupuolen kontingenssin”. Sukupuolen ”toisin toistaminen” voidaan tulkita kumoukselliseksi sukupuoliteoksi. (Emt, 231.)

Butlerin mukaan siten maskuliinisuus ja feminiinisyys tulisi ymmärtää kulttuurisina sopimuksina tai merkkeinä, esityksinä, joille ei ole itsestään selvää ruumiin perustaa. Toisin sanoen, sukupuolesta ei seuraa tiettyä piirrettä, vaan ne tuottavat sukupuolia. Olennaista on huomata, että maskuliinisuus ja feminiinisyys voidaan liittää yhtä lailla naisiin kuin miehiin. (Butler 2006, 55.) Siten kulttuurissamme on maskuliinisia naisia ja feminiinisiä miehiä. Naisen sukupuolen esittäminen saattaa heijastaa kulttuurissa maskuliiniseksi miellettyjä piirteitä, niin tyyleillä kuin verbaalisestikin. (Rossi 2003, 59.)²⁵ Rossi viittaa Heikkiseen, joka on analysoinut miesfeminiinisyuden matalaa yhteiskunnallista statusta. Terävässä analyysissään Heikkinen sanoo: ”Naisellisuuden tunnusmerkit, riippumatta siitä käyttivätkö niitä naiset vai miehet, merkitsevät vallan ja alistumisen kunnioittamista.” Naisellinen mies on paradoksi, koska se on maskuliinisuuden peittämistä, vallasta luopumista. Miesten kokema naisellisuuden pelko on pelkoa sukupuolijärjestelmän avoimesta rikkomisesta. (Rossi 2003, 105–106.) Sukupuolen esittämiseen, sukupuolen ”ominaisuuksiin” liittyy oleellisesti myös seksuaalisuuden esitys. Butlerin normatiivisen heteroseksuaalisen matriisin puitteissa esitetään heteroutta. Heterouden esitykset on tehty tavanomaisiksi kulttuurissa. (Butler 2006, 234.)

Kiteyttäen voidaan sanoa, että sukupuolen todellisuus luodaan arkisilla sosiaalisilla esityksillä, jotka tuottavat ajatuksen feminiinisestä ja maskuliinisesta, jotka pitävät yllä maskuliinista ylivaltaa ja pakkoheteroseksuaalisuutta (Butler 2006, 236).

²⁵ Rossin mukaan maskuliinisuuden ja feminiinisyuden yhdistely koetaan uhaksi ja ongelmaksi ainakin suomalaisessa keskustelussa. Tämä ilmentää huolta siitä, että sukupuoliero ja siihen kytkeytyvä heteroseksuaalinen ensisijainen järjestys on horjumassa. Esimerkiksi keskustelu naisten väkivaltaistumisen arvellaan johtuvan siitä, että tasa-arvo on mennyt liian pitkälle – tasa-arvoistumisen esitetään merkitsevän ”miesten kaltaisiksi” muuttumista. (Rossi 2003, 60.)

4.4. SEKSUAALISUUS: HETEROHALU

Butlerin sukupuoliteesin erittelemisen sukupuoleen ja seksuaalisuuteen on keinotekoinen. Uskon jaottelun selventävän työtäni. Olen jo aiemmissa kappaleissa hieman sivunnut seksuaalisuutta. Seksuaalisuus liittyy ymmärrykseen sukupuolesta ja sen jakautumiseen naiseen ja mieheen. Naisen ymmärretään haluavan vain miestä ja miehen vain naista. Seksuaalisuus on normatiivista sukupuolen lailla, sillä heteroseksuaalisuus on normi yhteiskunnissa, hyväksytyä halun muoto. (Butler 2006, 32.)

Entä miten voitaisiin ymmärtää sukupuolen ja seksuaalisuuden suhde? Joidenkin feministien mukaan sukupuolihierarkia ja miesten ylivalta on riittävä selitys sukupuolien tuottamiselle. Tuottaako sukupuolinormi pakottavaa heteroseksuaalisuutta? (Butler 2006, 23.) Foucault'n mukaan sukupuoli on seuraus seksuaalisuuden tuottamisesta (Foucault 1998, 93). Pitäisikö teesiä mukailien ajatella, että heteroseksuaalisuus tuottaa vain kaksi hyväksyttyä sukupuolta, sukupuolinormin? Ja eikö sukupuolen kategoria häviäisi heteroseksuaalisen hegemonian hajottamisen myötä? (Butler 2006, 71.) Butlerin mukaan sukupuoli ja seksuaalisuus voidaan erottaa, jos se merkitsee, että heteroseksuaalisuuden normatiivisuuden *ei pitäisi* määrätä sukupuolta ja että sellaista määräytymistä pitäisi vastustaa. Jos erottelulla kuitenkin tarkoitetaan, että sukupuolta ei säännellä seksuaalisesti, jää Butlerin mukaa huomaamatta homofobian toimintaulottuvuus. (Butler 2006, 24.) Sukupuolta voi kuitenkin hämärtää häiritsemättä normatiivista heteroseksuaalisuutta (emt, 24).

Yksinkertaistetummin voidaan kuitenkin todeta, että Butlerin mukaan sukupuoli ja seksuaalisuus liittyvät yhteen ja pönkittävät toisiaan. Heterohalun normi on rajoittavaa siinä missä sukupuolikin.

Sukupuolitetun heteroseksuaalisen halun subjektin muodostaminen liittyy samaan aikaan ”ei subjektien ” tuotantoon (emt, 3, 8) Foucault'n hypoteesia repression laista mukailien, Butlerin mukaan laki, joka kieltää homoseksuaalisuuden samaan aikaan luo ja kutsuu sen järjestykseensä luodakseen oman koherenssinsa ja ylemmyytensä (Salih ja Butler 2004, 93). Toisin sanoen, heteroseksuaalisuus rakentuu negaationaan ja/tai tabunaan homoseksuaalisuus (Pulkinen 2000, 51; Butler 1993, 167).

Homo- ja biseksuaalisuuden sisäisiä ja keskinäisiä moniselitteisyyksiä tukahdutetaan ja kuvataan uudelleen jähmeässä maskuliinisuuden ja feminiinisuuden kehyksessä. Sukupuolten ”eheys” on tulosta sellaisesta säätelevästä käytännöstä, joka pakollisella heteroseksuaalisuudella pyrkii

tekemään sukupuoli-identiteeteistä yhdenmukaisen. (Butler 2006, 89.) Ruumiillisen alueen järjestäytymättömyys ja epäyhtenäisyys rikkoo heteroseksuaalisuutta eheyttä säätelevän fiktion ja malli näyttää menettävän ilmiötä kuvaavan voimansa. Heteroseksuaalisuutta säätelevä ihanne paljastuu normiksi ja kuvitelmaksiksi. Normi säätelee seksuaalisuuden kenttää, jota se esittää kuvaavansa. (Butler 2006, 228.)

Butlerin lanseeraama termi, heteroseksuaalinen matriisi tai hegemonia, voidaan siten kiteyttää tieto/valta -rakenteeksi, joka tekee mahdolliseksi hahmottaa vain kaksi ruumiin muotoa, seksuaalisen halun ja sosiaalisen roolin yhdistävää tyyppiä, miehen ja naisen (Pulkkinen 2000, 51).

4.5. SUBJEKTIN MAHDOLLISUUS

Yksinkertaisimmillaan tässä kappaleessa on kyse siitä, onko ihminen yhteiskunnan rakenteiden pakottama ja muokkaama eli sukupuolittuuko ihminen aina, vai onko subjektilla, ihmisellä mahdollisuus valita sukupuolensa²⁶? Kyse on subjektin mahdollisuudesta.

Butler viittaa kirjassaan Ruumiiden materialisoituminen toiseen teokseensa Hankala sukupuoli, joka antoi vihjeitä lukijoille siitä, että sukupuolen voisi jollain tapaa valita. Aamulla kun herää, voi katsoa vaatekaappiin ja miettiä, miten pukeutua tänään ja minkä sukupuolen valita, laittaako korkokengät vai mähinnousukengät. Subjekti ei kuitenkaan voi valita sukupuolta, sillä subjektin olemassaolo on jo osittain sukupuolen päättämä. (Butler 1993, x.) Sukupuoli on olemisen sijaan esittämistä, performatiivista, rituaalista toistoa, mutta ei yksilön valinnan vapaus, vaan sosiaalisesti pakotettua ja jaettua (Pirinen 2001, 142).

Sukupuoli on normatiivinen kategoria joka tuottaa ruumiit joita se hallitsee. Se on myös säätelevä ideaali, jonka materialisoituminen on pakotettua tiettyjen säädelyjen esitysten kautta. Performatiivisuus, eli esitys, ei ole yksittäinen tai tarkoituksenmukainen teko, vaan se on toistettu tapa, jossa diskurssi tuottaa seuraukset jotka se nimeää. Normatiivinen ja säätelevä sukupuoli toimii performatiivisten esitysten kautta ja materialisoi ruumiit, ruumiin sukupuolen sekä seksuaalisen eron heteroseksuaalisen imperatiivin lujittamiseksi. Materialisoituminen on tällöin vallan tuottavin seuraus. (Butler 1993, 1–2, 94–95.) ”Siten sukupuoli ei ole jotain mitä jollain on, tai kuvaus, mitä joku on, vaan yksi normi, jonka kautta tullaan yleensä edes eläväksi ja mikä pätevoittää ruumiin

²⁶ Ihmisen on kuitenkin mahdotonta olla ilman sukupuolta, sillä ihminen elää kulttuurissa, ja kulttuurissa puolestaan sukupuolen ymmärretään jakautuvan naiseen ja mieheen (Salih ja Butler 2004, 21).

elämään kulttuurisen ymmärrettävyyden alueella” (emt, 2). Subjekti muodostuu edellä kuvatun prosessin, sukupuolen olettamisen johdosta. Sukupuolen olettaminen liittyy säätelevään identifi kaation toimintaan: heteroseksuaalinen imperatiivi oikeuttaa sukupuolittuneita identiteettejä ja kieltää toisia identiteettejä. Sukupuolitetun subjektin muodostaminen liittyy samaan aikaan ”ei subjektien”, homoseksuaalisuuden tuotantoon. (Emt, 3, 8.)

Butler onkin kiinnostunut ”ei-elettävän” olemisesta ja siitä, miten symbolisen legitiimiyden ja ymmärrettävyyden termit voitaisiin artikuloida uudelleen (Butler 1993, 3). Sukupuolten performatiivisuus tapahtuu toiston kautta, mutta kaikki eivät kuitenkaan toista ”oikein” sukupuolta. Nämä ulkopuoliset, ”ei-elettävät asemat”, ovat se tapa, jolla heteroseksuaalista imperatiivia ja sukupuolten ykseyttä voidaan horjuttaa. Ei-hegemoniset-asetat luovat diskursiivisen mahdollisuuden häiritä heteroseksuaalista sukupuolten järjestystä. (Butler 1993, 12.)

Butlerin mukaan, jos subjekti vastustaa sukupuolinormia, se on ehkä itse sen tuote (Butler 1993, 15). Liljeström tulkitsee Butlerin niin, että sen sijaan, että käsiteltäisiin subjektien vaikutusmahdollisuuksia sukupuolten esityksen säröissä, huomio kiinnittyy diskurssiin. Jos diskurssit ovat riippuvaisia uusintamisesta (puolustajista sekä vastustajista), niin hallitsevassa diskurssissa tapahtuvat muutokset ovat riippuvaisia uusien, esimerkiksi feministien kehittämien, diskurssien ilmaantumisesta ja kehityksestä. (Liljeström 1996, 135.) Butlerin lähestymistapaa kuvaa jälkiwittgensteinilaisuus. Sen mukaan todellisuutta ei pystytä tavoittamaan sellaisenaan, vaan ymmärrämme sen käsitteidemme, käsityksiemme - viime kädessä kielen kautta. Myös aineen oleminen meille tapahtuu samalla tavoin. Siten materian ja henkisen välinen ero on mieletön, ja tässä mielessä kaikki oleminen on yhteydessä kielelliseen tekemiseen. (Pulkkinen 2000, 50–51; Butler 1993, 68–69.)

4.6. ”RODUSTA” ETNISYYTEEN

Rasismista, ”rodusta”²⁷ ja ihonväristä puhuttaessa joudutaan väistämättä kiistojen ja kiihkeiden kamppailujen alueelle. Sanojen määrittelystä ja merkityksestä ollaan montaa eri mieltä. Vastoin joidenkin ihmisten uskomusta, ihmiskunta ei jakaudu geneettisesti selvärajaisiin ihmisryhmiin, joita olisi perusteltua kutsua ”roduiksi”. Tutkittaessa sosiaalisia järjestelmiä ja hierarkioita, ei kuitenkaan voida pitää kiinni väitteestä, että ”värillä ei ole väliä” tai että ihmisten luokittelulla eri ”rotuihin” ei

²⁷ Lainausmerkkien käytöllä ”rotu”-sanan ympärillä viitataan sen luonteeseen rakennettuna kategoriana (esim. Huttunen 2002, 103). Kaytan lainausmerkkeja valkoisuudesta puhuttaessa samoin kuin viittaamani tutkijat.

olisi seurauksia ihmisten arjessa. (Huttunen 2002, 103; Hall 1999, 55.) Ajatusta ”roduista” ja niiden olemassa olosta pidetään silti yllä erilaisissa instituutioissa, kuten mediassa, koulussa jne. (Rossi 2003, 181).

”Rotu” on diskursiivinen, ei biologinen kategoria. Kategoria organisoii niitä puhetapoja, representaatiojärjestelmiä ja sosiaalisia käytäntöjä, jotka käyttävät joukkoa löyhiä ja määrittelemättömiä ihmisten piirteitä – ihonväriä, hiusten koostumusta, fyysisiä piirteitä jne. - symbolisina merkitsijöinä, joilla jokin ryhmä erotetaan sosiaalisesti toisista. (Hall 1999, 55.) ”Rotu” on aina tuotettua ja kerrottua, se ei ole koskaan valmiina (emt, 12).²⁸ ”Rotuihin” viitataan puhuttaessa kansojen alkuperästä, kulttuureista jne. (emt, 55).

Huttunen viitaa Milesiin, jonka mukaan ”rodullistaminen” tarkoittaa prosessia, jossa ulkoisiin piirteisiin ja ominaisuuksiin aletaan kiinnittää muita ominaisuuksia, yleensä älykkyyteen tai yleiseen kyvykkyyteen liittyviä. ”Rodun” diskurssissa yhdistyy toisiinsa kuulumattomat asiat. (Huttunen 2002, 104–105.) ”Rotujen” erot luonnollistamalla, eli uskomuksella että jonkin ominaisuus juontaa биологиasta, erot saadaan tehtyä pysyviksi, kiinteiksi ja ikuisiksi. Ikään kuin esimerkiksi tummaihoisen ”rodun” ominaisuus olisi laiskuus tai keplottelu. (Hall 1999, 169–170.) Samoin kuin sukupuoli, rodulliset kategoriat näyttävät ykseytenä. Stereotypiasoinniksi voidaan nimittää sitä prosessia, jossa mutkikkaat erot pelkistetään. (Hall 1999, 122.)

”Rotu” ei ole koskaan vapaa vallasta. Usein ”rotuerot” ovat hierarkkisia osoittaen toisen paremmuuden ja toisen huonommuuden. Rodullistunut puhetapa rakentuu joukolle binaarisia oppositioita, esimerkiksi sivilisaatio vs. villi, kulttuuri vs. luonto, valkoinen vs. musta, mies vs. nainen. (Emt, 166.) Binaariset oppositiot liittyvät laajemmin länsimaiseen tapaan ymmärtää maailma vastakohtien kautta. Länsimainen kulttuuri on rakentanut binaarisia oppositioita valkoisen ja ei-valkoisen välille, samalla tavoin kuin sukupuolten välille. (Rantonen 1999, 42.) Jos esimerkiksi ”mustien” ja ”valkoisten” erot tunnustettaisiin kulttuurisiksi luonnollisten sijaan, ne olisivat alttiita muutoksille ja muunnelmille (Hall 1999, 169). On toisin sanoen joidenkin etu yhteiskunnissa, että joidenkin valta-asema näyttyy yhtenäisenä, luonnollisena, eli ikuisena ja väistämättömänä yhteiskunnissa (emt, 192).

²⁸ Esimerkiksi Isossa-Britanniassa ”musta” tarkoittaa sekä afrokaribialaisia että aasialaisia kulttuureita. Näitä yhteisöjä ei yhdistä kulttuuri, kieli, etnisyys tai edes fyysiset piirteet. Sen sijaan niitä yhdistää se, että hallitseva brittikulttuuri kohtelee niitä ikään kuin ne olisivat ”samoja”, eli ei-valkoisia, ”toisia”. ”Musta” identiteetti ei julista keskinäistä samankaltaisuutta vaan eroa valkoisista. (Hall 1999, 69.)

Yksi ”rotu”/etnisyys diskurssi muiden joukossa, on ajatus ”meistä ja muista” (”the West and the Rest”) (Hall 1999, 77). Lännen käsitys itsestään ei muotoutunut sisäisenä prosessina, vaan sitä kautta, että Eurooppa tunsu itsensä erilaiseksi muihin kansoihin nähden. Se alkoi representoida itseään suhteessa ”toisiin”. (Emt, 82.) ”Muu maailma” suhteutetaan länteen erilaisena, yhtenäisenä ja huonompana (emt, 82–84, 123.)²⁹ ”Me ja muut” -diskurssissa maailman jaetaan symbolisen hyvään ja huonoon, sivilisoituneeseen ja sivilisoitumattomaan, länteen ja muuhun maailmaan. Erot yksinkertaistetaan. Prosessin tuloksena muu maailma tulee kuvatuksi kaikeksi siksi, mitä länsi ei ole eli sen peilikuvaksi. Tämä ”toinen” jaetaan vielä kahteen osaan: ystävällisiin ja vihollisiin. (Emt, 123.)

Said on tutkinut yhtä me ja muut – diskurssin muotoa, orientti-diskurssia. Hänen mukaansa orientti on auttanut länttä määrittelemään itsensä vastakkaisena kuvana, persoonallisuutena ja kokemuksena. Orientti on siten tärkeä osa eurooppalaista materiaalista sivilisaatiota ja kulttuuria. (Said 1978, 2.) Said on tutkinut myös yhdysvaltalaisia populaareja kuvia ja representaatioita arabeista. Elokuviissa arabit ovat epärehellisiä, sadistisia ja verenhimoisia. Uutisissa arabit näytetään suurena joukkona ilman individualisuutta, persoonallista luonnetta tai kokemusta. Suurin osa kuvista representoi joukkoraivoa ja kurjuutta tai irrationaalisia eleitä. Näiden kuvien takana on uhka tai *jiihad*. Siitä seuraa pelko, että muslimit (tai arabit) valloittavat maailman. (Said 1978, 286–287.) Arabi-Israel-sodan aikana yhdysvaltalaisessa lehdessä Israelin kantaa esitti israelilainen, arabien kantaa asiasta esitti amerikkalainen, entinen suurlähettiläs arabimaihin. Se konnotoi sitä, että arabit eivät ole kykeneviä representoimaan itseään. Said viittaa Marxin kommenttiin Louis Napoleonille: ”He eivät osaa representoida itseään, heidät täytyy representoida”. (Emt, 293.) ”Länsimaisen katse” laajemmin määrittelee ei-länsimaalaisia kulttuureja alistavasti, mikä on läsnä valokuvauksessa, elokuvissa ja mediassa (Rantonen 1999, 42). Rasismin on väitetty olevan länsimaisen mieskuvan projektio vieraisiin kulttuureihin. Länsimaista miehisyyttä on ajateltu edustavan tietoa, toimintaa ja älyä. Länsimainen ajattelu on sysännyt niin ei-länsimaalaisen miehen, ei-länsimaalaisen naisen kuin länsimaisen naisenkin luonnon ja ruumiillisuuden puolelle. (Rantonen 1999, 42–43.)

”Rodusta” puhuttaessa tarkoitetaan usein kaikkia muita paitsi ”valkoisia” ja ”valkoisten” kulttuuria (Gabriel 1998, 1). Siten ”rotu” nivoutuu yhteen toiseuden kanssa. Tällöin valkoisuus, tai

²⁹ Hall viittaa Hulmeen, joka kutsuu kyseistä prosessia ”stereotyyppiseksi dualismiksi”. Siinä useita piirteitä sulautetaan yhdeksi yksinkertaistetuksi hahmoksi, joka edustaa ihmisen olemusta (=stereotyyppistaminen). Toiseksi tämä stereotypia halkaistaan kahteen osaan, ”hyviin” ja ”huonoihin” (=dualismia). (Hall 1999, 123.)

länsimaalaisuus, oletetaan ei-etniseksi, neutraaliksi, esimerkiksi samoin kuin heteroseksuaalisuus, jota pidetään ”luonnollisena”. Ei-länsimaalaisesta tulee poikkeuma. Rodun sijaan käytänkin tutkimuksessani mieluummin etnisyyden käsitettä. Toiseudesta voidaan yrittää päästä eroon tarkastelemalla myös valkoihoisuutta, tekemällä myös se etniseksi. (Rossi 2003, 181; Gabriel 1998, 1–2.) Vaihto-oppilasvuoteni opetti minulle, että valkoihoisuus kantaa mukanaan merkityksiä sen sijaan, että olisi näkymätön ihmisille.

Etnisyys viittaa kansalliseen tai maantieteelliseen alkuperään, kieleen, kulttuuriin, tapaan, arvoihin ja niin edelleen (Rossi 2003, 182). Etnisyys painottaa tiettyyn aikaan ja paikkaan sidottua identiteettiä, yhteenliittymien ja erityisyyksien liittoa, joka ei kuitenkaan määrity täysin vastakkaisena muita kohtaan (Hall 1999, 16). Sitä voidaan sukupuolen tavoin lähestyä rakennettuna ja muuttuvana ilmiönä (Rossi 2003, 182). Etnisyyttä voidaan ajatella myös ennemmin poliittisena prosessina kuin pysyvän identiteetin määreenä (emt, 182).

Valkoisuutta tutkineen Dyerin mukaan on tärkeää huomata, että myös valkaisuus on kulttuurisesti rakennettu etnisyyden kategoria. Valkoisuutta on vaikea tutkia, koska valkoinen valta turvaa valta-asemansa yrittämällä olla mitään erityistä. (Dyer 1999, 457.) Siinä missä musta on aina merkitty värillisenä, valkaisuus ei ole. Se ei ole identiteetti tai ominaisuus, koska se on kaikki. Valkoinen ei ole väri, koska se on kaikki värit. Valkoisen representaation voima on juuri siinä: olla kaikki ja ei mitään. (Emt, 458.) Se on normi, jota on vaikea havaita (emt, 457). Tämä ajatus tulee ilmi myös Gabrielin tutkimuksessa ”valkaisuudesta”. Hän ei pidä ”valkaisuutta” pysyvänä ja muuttumattomana kategoriana. Hän tutkii ”valkoista” etnisyyttä ja sen strategiaa puolustaa ja ylläpitää valkoista etuoikeutta ja ylivaltaa yhteiskunnissa. Tosin hän huomauttaa, että ”valkaisuus” ei ole yhtenäinen kategoria, eivätkä kaikki ”valkoiset” ole etuoikeutettuja. (Gabriel 1998, 1–5.) ”Valkoisten” ylivalta yhteiskunnissa on haastettuna, sillä sitä ei pidetä enää asioiden ”luonnollisena” järjestyksenä, vaan mekanismina, joka on historiallisesti varmistanut ”valkoisen” miehen ja erilaisin tavoin myös ”valkoisen” naisen etuoikeudet yhteiskunnissa. (Emt, 2–3.)

Butlerin käsitys rasismista on, että sen sijaan että rasismi nähtäisiin diskriminaatioksi synnytytyn ”rodun” pohjalta, ”rotu” on osittain tuotettu rasismin historian vaikutuksesta. ”Rodun” rajat ja merkitykset ovat rakennettu aikojen kuluessa sekä rasismin palvelukseen että toisaalta myös sen vastustamiseen. (Butler 1993, 18.) Tulkitsen, että genealogisen tutkimuksen tavoin, ”rodun” alkuperä ei ole tutkimuskysymys. Pikemminkin tulisi tutkia sitä politiikkaa, joka asettaa alkuperäksi ja syyksi identiteettiluokituksia, jotka ovat itse asiassa seurauksia alkuperältään mitä

moninaisimmista ja hajanaisista instituutioista, käytännöistä ja diskursseista. (esim. Butler 2006, 41.)

Rodney Kingin hakkaamistapausta Butler analysoi siten, että tuomarit *lukivat* (ei nähdä, sillä verbi viittaa objektiivisuuteen) Kingin ruumiin rasistisen ja homofobisen katseen kautta. Miten muuten hakattu ruumis voitaisiin nähdä uhkaavana ja pelottavana? Ei ole olemassa merkitsemätöntä näön kenttää, jonka läpi voitaisiin nähdä ”musta” ja ”valkoinen” ”luonnollisesti”. Sen sijaan, kun musta ruumis luetaan tietyllä tavalla, seuraus on valkoisen väkivallan ja homofobian paranoidi projisoituna mustaan ruumiiseen. (Salih ja Butler 2004, 204–205.) Diskurssin kyllästävä kenttä määrää etukäteen, miten valkoinen katsoja käsittää ja rakentaa mustan ruumiin (Salih ja Butler 2004, 204). Kingin tapaus – hakkaajien (poliisien) tuomitsematta jättäminen – ei vain osoita ohjetta rasistiselle tavoille lukea, vaan on myös toistettua ja rituaalista mustan tuotantona. Vaikka tulkinnat ovatkin haastettavissa, niin tapaus näyttäytyy valkoiselle yhteisölle *lukemisen sijaan katsomisena*, ”luonnollisena”. (Salih ja Butler 2004, 206.) Rasistisen lukemisen kautta Kingin ruumis näyttää pelottavana ja brutaalina, mutta entä jos brutaalius onkin valkoisen poliisin? Silloin King olisi valkoisen rasistisen aggression phantasman kohteeksi. Phantasma on valkoisen rasistisen aggression oman vääristymän ulkoistettu kuva. (Salih ja Butler 2004, 210.) Samalla tavoin voi pohtia, esitetäänkö Englannin olemus perinteisten sukupuoliroolien kautta, vaikka hän onkin väkivaltainen. Millainen on sukupuolen diskurssi Helsingin Sanomissa, jonka kautta England tulkitaan? Miten poikkeuma, väkivaltainen naissotilas ymmärretään ja selitetään?

Butler on pohtinut ”rodun” ja sukupuolen suhdetta. Jos sukupuoli on performatiivista, onko ”rotukin”? Ovatko ne rakennettu samalla tavoin? Butlerin mukaan yksi käsitys on, että sukupuolen ja ”rodun” kategoriat toimivat aina toistensa taustana ja saavat usein voimakkaimman artikuloinnin yhdessä. Niinpä ”rodullisten” sukupuolinormien seksualisoiminen vaatii tarkastelua samanaikaisesti monen linssin läpi. Sukupuolen käyttö analyysin ainoana kategoriana on rajoitteinen. (Butler 2006, 26.) Butlerin mukaan pitäisi vastustaa vallan mallia, joka asettaa rasismien, homofobian ja naisvihan rinnakkaisiin suhteisiin. Silloin jokaisen omalaatuinen historia unohtuu sekä valta, joka toimii eri tavoin. Mitään näistä syrjinnän muodoista ei tulisi asettaa tärkeämmäksi kuin toista, ei edes sukupuolieroa, sillä silloin ei vain aliarvioida toisia, vaan oma rakennus riippuu toisten ulossulkemisesta. Toisaalta, mikään teksti ei pysty selittämään kaikkia vallan vaikutuksen muotoja. (Butler 1993, 18–19.) Psykoanalyysin tukeutuvat feministit ovat asettaneet sukupuolieron ”rodullisten” eroja vaikuttavammaksi, mikä on tehnyt tutkimuksesta ”valkoista”. Näin ajateltaessa oletetaan, että sukupuoliero on valkoista sukupuolieroa ja että valkoihoisuus ei ole ”rotuerojen”

muoto. Siten sukupuoli on ”rodusta” vapaa. (Emt. 181–182.) Butlerin mukaa seksuaalisuutta, sukupuolta ja etnisyyttä voi tutkia samaan aikaan (emt, 173–174). Esimerkiksi musta nainen joutuu useaan ”kutsuntaan” sekä naisena että mustana. Siten sukupuoliero ei voida priorisoida ennen ”rotueroa”, eikä eroja voida pitää täysin erotettavissa olevina sosiaalisen säätelyn ja vallan akseleina. Pikemminkin näitä kahta aluetta tulisi ajatella vierekkäin olevina ja että niitä artikuloidaan toistensa läpi. (Emt, 182.) Myös Hooksin mukaan rasismi ja nais-sukupuoli, kaksi eri sorron muotoa, toimivat yhtä aikaa, ei erikseen (Hooks 1990, 66). Siten tutkimuksenkin on tapahduttava yhtaikaisesti. Sanoessani ne tässä järjestyksessä, peräkkäisinä horisontaalisella akselilla, en tarkoita, että jokin noista (rajoittava sukupuoli, heteronormi tai rasismi) alistuksen muodoista olisi toistaan tärkeämpi. Ne ovat tärkeysjärjestyksessä suhteessani analyysiini. Ne saavat ilmauksensa toistensa läpi. (Butler 2006, 64.)

4.7. SUKUPUOLI, SEKSUAALISUUS JA ETNISYYS KATEGORIOISTA

Sukupuolen performatiivisuus, seksuaalisuuden heteronormi ja etnisyyden tarkastelu ovat pääteoriani. Sukupuoli, seksuaalisuus ja ”rotu” ovat kategorioita. Niiden puitteissa ihmiset tyypittelevät itseään ja kanssaihmissään. Esimerkiksi minä olen nainen, hetero ja suomalainen, laajemmin sanottuna valkoinen ja länsimaalainen. Hallin mukaan tyypittelyssä ei ole mitään vikaa. Sen kautta ihmiset saavat jotain tolkkua maailmaan. Ihminen asetetaan johonkin ryhmään, jonka kautta hän tulee ymmärretyksi. (Hall 1999, 189–190.)

Hallin mukaan tyypittely sinällään on hyväksyttävää, mutta stereotypiasointiin on suhtauduttava kriittisesti. Stereotypisoitaessa tartutaan muutamiin helposti ymmärrettäviin luonnehdintoihin joistain henkilöstä. Stereotypisoitaessa erot pelkistetään ja luonnollistetaan. (Hall 1999, 190.) Lisäksi stereotypisoitaessa käytetään ”kahtiajaon” strategiaa, binaarisia oppositioita, kuten nainen/mies (emt, 190). Stereotyyppinen kategorisointi on luokittelujensa kautta poissulkeva toiminto, joissa osa luokitellaan pois. Se kiinnittää symbolisen rajan ja sulkee ulkopuolelleen kaiken, mikä ei kuulu sen maailmaan. Valta-asemissa olevat haluavat säilyttää hegemonisen asemansa, ja saada hegemoniansa näyttämään luonnolliselta ja väistämättömältä. (Hall 1999, 191–192.)

Ajattelemalla sukupuoleksi vain naisen ja miehen, seksuaalisuuden hyväksytyksi osoitukseksi vain hetero- tai homoseksuaalisuuden ja etnisyydeksi mustan tai valkoisen kautta muotoutuu kysymys; mihinkä joutuvat näiden vastakohtaparien välimaastossa olevat ihmiset, jotka eivät ”kuulu

joukkoon”? Yhden selitysmallin mukaan symboliset rajat ovat tärkeitä kulttuurille ja ne pitävät kategoriat ”puhtaina”. Kulttuuria ravisuttaa se, että jokin on ”poissa paikaltaan”, kun joku rikkoo sanomattomia kategorioiden rajoja (Hall 1997, 236). Hall viittaakin Babcockiin, jonka mukaan ”se, mikä on sosiaalisesti periferiassa on usein symbolisesti keskeinen” (Hall 1997, 237).

Jos olemme sitä mieltä, että kategoriat ovat rakennettu ja aina jossain mielessä poissulkevia, emmekö niitä käyttämällä uusinna vain ”rotuja”, sukupuolta jne.? Postmodernit feministit korostavat nimenomaan kategorioiden purkamista. Pitäisikö sukupuoli-käsittekin hylätä? Johtaisiko tämä relativismiin ja feminismi-teorian hylkäämiseen? Termin hylkääminen olisi itsetuhoista, tai sitten pitäisi hyväksyä ontologinen oletus abstraktista individualismista. (Nicholson 1990, 8.) Jos olisi vain ihmisiä, ei ”naisia”, ”valkoisia” tai ”heteroita”, niin miten asioita tutkittaisiin?

Yhteiskunnissa kuitenkin esimerkiksi ”naiset” ja ”mustat” kohtaavat erilaisilla asioilla kuin ”valkoinen heteromies.” Sukupuoli-kategoriaa tarkastellessa Bordo toteaa, että länsimainen kulttuuri on rakentunut sukupuoli-dualismille, joten kukaan ei voi olla ”vain ihminen”. Kukaan ei voi olla ”sukupuoli neutraali” länsimaisessa kulttuurissa. (Bordo 1990, 152.) Voidaksemme kuitenkin jotenkin puhua sosiaalisista käytännöistä, joita ”mustat” ja ”naiset” väistämättä kohtaavat, on erottelusta voitava puhua jollakin tavoin (esim. Huttunen 2002, 103). Lainausmerkkejä käyttämällä voidaan osoittaa, ettei ”rotuja”, ”naista” tai ”heteroa” oikeasti ole olemassa, vaan ne ovat rakennettuja kategorioita (Huttunen 2002, 103). Erityisesti sukupuoli-kategoria on hyödyllinen, sillä se on keskeistä ihmisen ajattelutavan ja käytöksen ymmärtämiselle, ja tämä on feministien saavutus (Nicholson 1990, 15).

Ottamalla postmodernin feminismin suunnakseni, eli binaaristen oppositioiden purun ja kriittisyyden kategorioita kohtaa, Butlerin teorian, joka näkee sukupuolen ja seksuaalisuuden normit rajoittavina ja totalisoivana, eikä ota niitä luonnollisena, (Butler 1990, 333) sekä käyttämällä ”rodun” sijaan etnisyyttä joka tutkii myös ”valkoisuutta”, pyrin suhtautumaan kriittisesti kategorioihin, vaikkakin käyttökelpoisina jossain määrin.

Butlerin mukaan sukupuoli-identiteetti on regulatiivinen ideaali (joka pitää sisällään heteroseksuaalisuus normin) (Butler 1990, 332). Nicholson toteaa napakasti, että feministien käyttämä sukupuoli-kategoria voi vapautukseen tähtäävänä olla myös meidän kontrolloiva tekijä, sortomme perusta (Nicholson 1990, 16). Feministien ajama politiikka on kuitenkin mahdollista

postmodernista positiosta käsin, joka purkaa ”naisten yhtenäisyyttä” ja sukupuoli-kategoriaa, jos teoria rakennetaan huolella eikä siitä pyritä tekemään sitä totalisoivaa (Nicholson 1990, 9).

Halun vielä tämän kappaleen loppuun tähdentää, että sukupuoli, seksuaalisuus ja etnisuus ovat kategorioita, joihin ihmisiä luokitellaan. Mutta ne ovat vain pieni osa ”todellisuutta”. Muita luokituksia on esimerkiksi luokka, ikä, koulutus jne. Käytän käsitteitä sukupuoli, seksuaalisuus ja etnisuus, koska ne ovat aineistoni analyysin kannalta hyödyllisimmät käsitteet.

5. METODI

5.1. TIENRISTEYS: SUKUPUOLI, KIELI JA VALTA

Yhteiskuntatieteiden kiinnostus tutkia tiedotusvälineitä on lisääntynyt. Faircloughin mukaan tämä voidaan ymmärtää sosiaalisten ja kulttuuristen muutosprosessien kautta. Joukkotiedotusvälineillä on nykyään keskeinen asema yhteiskuntajärjestelmissä. Siten yhteiskunnan tutkijat kiinnittävät huomion yhteiskunnan yhteen vaikuttajaan, tiedotusvälineisiin. (Fairclough 1997, 10–11.)³⁰ Joukkotiedotusvälineet ovat nykyään keskeisiä yhteiskunnissa koska niillä on kyky vaikuttaa tietoon, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja identiteetteihin. (emt, 10) Ne muotoilevat ja rakentavat myös kansainvälistä politiikkaa. Ne pystyvät tekemään asioista merkityksellisiä sen avulla, mitä ja miten ne esittävät asian. (Emt, 10.)

Mediaesityksissä: valokuvissa ja teksteissä, politiikan aluetta ovat muun muassa ruumis, kuva ja sana. Nämä ovat vallankäytön paikkoja, joiden suhteen jatkuvasti tehtävät päätökset vaikuttavat meidän jokaisen olemassaoloon. (Rossi 1995, 15.) Sekä tekstistä että valokuvasta voidaan käyttää sanaa ”teksti”, sillä molemmat kulttuurin muodot tuottavat merkityksiä (Rossi 2003, 181).

Feministinen kansainvälinen politiikka pitää sukupuolta tärkeänä tutkimuskohteena. Feministisen sukupuolisensitiivisyyden³¹ kautta voimme tutkia, miten ruumiillisuus ja sukupuoli muotoutuvat ja saavat merkityksen kuvissa ja teksteissä. Mediaa ja sen esityksiä ei siten tutkita ”totuuden” heijastumina yhteiskunnasta, vaan pikemminkin todellisuuden rakentajina. Mediaesitykset näyttävät millainen on nainen, mies ja mitä ominaisuuksia heille kuuluu. (ks. esim. Rossi 2003, 19.) Jos sukupuoli ymmärretään butlerilaisittain tekemiseksi ja toistoksi, niin silloin mediatekstit on perusteltu tutkimuskohde, sillä niissä toistetaan ja esitetään sukupuolta. Tietystikään media ei ole ainut sukupuolen tekemisen paikka, mutta nykyaikaisessa länsimaisessa yhteiskunnassa medialla on keskeinen asema yhteiskuntajärjestelmässä, mikä tekee siitä tärkeän tutkimuskohteen.

³⁰ Alkuperäinen teos Media Discourse 1995.

³¹ Yhteiskuntatieteissä feministit alkoivat myös 1990-luvulla yhteiskuntatieteiden ”lingvistisen käänteen” – viittaa strukturalismin, semiotiikan ja jälkistrukturalismin vaikutuksiin - analysoida sukupuolta kieleen perustuvana järjestelmänä. Kieli nähdään merkityksiä tuottavaksi järjestelmäksi. (Koivunen 1996, 47–48.)

5.2. MEDIAN TUOTANTO, VASTAANOTTO JA TULKINTA

Mediateksti voidaan jakaa kolmeen eri osaan: tuotanto, teksti ja tekstin vastaanotto. Käsittelen hieman tuotantoa ja vastaanottoa, ennen kuin siirryn tutkimuksen pääkohteeseen, tekstiin.

Journalistiikan peruskurssilla ollessani minua muistutettiin, että ideaali journalismi edistää demokratiaa ja toimii vallan vahtikoirana. Toisaalta lehdet, yhtiöt ja muut mediat elävät markkinatalouden logiikalla, jossa päämääränä on saada suuri voitto mahdollisimman pienellä menolla. Tärkeintä on, mikä myy parhaiten.³² Sanomattakin selvää lienee, että kuntauudistus ei ole yhtä mediaseksikäs kuin pääministerin uusi parisuhdepaljastus. Seksuaalisuuden ja sukupuolen asiat ovat ihmisiä kiinnostavia ja saavat julkisuutta. Myös etnisyys ja ”rotu” voi vaikuttaa asioiden julkisuuteen. Aasian tsunamin on arvioitu saaneen paljon julkisuutta, koska uhreina oli useita länsimaalaisia lomailijoita (Riihimäki 2005, 21). Faircloughin mukaan median kaupallistuminen on ollut viime aikojen trendi. Tällöin huomio siirtyy poliittisista ja yhteiskunnallisista kysymyksistä toisaalle, ja vallitsevia valtasuhteita ei tällöin kyseenalaisteta. Yleisö konstruoidaan katsojiksi ja kuluttajiksi osallistuvien kansalaisten sijaan. (Fairclough 1997, 23–24.) Tuotantoon vaikuttavat myös kulttuuriset jäsenyykset, säännöt, tottumukset ja ammattinormit. Ne vaikuttavat siihen, mitä julkisuuteen tuotetaan ja mitä sieltä jätetään pois. (Seppänen 2005, 214.)³³

Vastaanottotutkimuksen mukaan yleisö ei vastaanota mediatekstejä samalla tavoin. Ihmiset merkityksellistävät asiat eri tavoin (Fairclough 1997, 28). Hallin mukaan ihmiset voivat vastaanottaa esityksiä kolmella eri tavalla: lukija voi ottaa esityksen merkityksen täysin ja sellaisenaan, jolloin hän on Hallin sanoin hallitsevan ideologian sisäpuolella. Toiseksi lukija voi omaksua koodin epätäydellisesti, käyden neuvottelua sanomaa hallitsevan ja oman lukemisensa välillä. Hän toimii hallitsevan ideologian neuvotellun version puitteissa. Kolmanneksi lukija voi merkityksellistää tekstin hallitsevan koodin vastaisesti ja hän on tällöin vastakkaisen ideologiaperspektiivin puitteissa. (Hall 1984, 159–160.) Siten esitykset eivät ole sidottuja yhteen tulkintaan ja vastaanottotapaan, vaikka esitysten hallitseva koodi rajoittaakin merkityksien vastaanottoa ja kutsuu omaan tulkintatapaansa (emt, 163).³⁴ Myös tutkija on eräänlainen vastaanottaja tulkitessaan ja analysoidessaan tekstejä. Seppänen on kritisoinut ns. tutkijatulkintoja

³² ks. lisää joukkoviestinnän problematiikasta Kunelius 2003, 57–248.

³³ Hall on eritellyt toimitustyön rutiineja. Hänen mukaansa uutisten tuotantoon vaikuttaa toimittajien rutiinin (esim. tekninen tieto valokuvata) lisäksi toimituksen rutiinit, jotka omaan uutiskäsitykseensä liittyvän tietovarastonsa rajoissa valitsevat, järjestävät, luokittelevat ja kytkevät valokuvan ja tekstin. He valitsevat ”uutisarvoisen tapahtuman”. Juttu luokitellaan sopimuksenvaraisesti ”pehmeisiin” tai ”koviin” uutisiin. Lehden oma kuvan kautta valitaan sopiva sävy, juttua leikataan ja sommitellaan ja kärkevyyttä voidaan lisätä mutta uutisarvon määrävässä asemassa. Lopuksi kuva ja teksti yhdistetään kuvatekstillä ja otsikolla teeman mukaan. (Hall 1984, 149–154.)

³⁴ Hallin koodausmallin kritiikistä ks. Seppänen 2005, 194–.

(Seppänen 2005, 205).³⁵ Välillä samankaltainen ajatus tulee mieleeni: ovatko tutkijoiden tulkinnat niin sanottuja ylitulkintoja? Esimerkiksi Wadley'n mukaan Irakin sodan aikana, televisiossa näytetyissä kartoissa isot keltaiset nuolet, jotka osoittivat joukkojen etenemistä Etelä-Irakista kohti pohjoista, ei voida ymmärtää kuin raiskauksena. ”Vallan vahvistaminen tunkeutumisen kautta feminiiniseen ruumiiseen (Irakin alue) ja pakkosisääntulo tuohon ruumiiseen maskuliinisten käyttäytymisten kautta” (Wadley 2006, 9–10). Olen katsellut karttoja kyseisessä kontekstissa, mutta se vaikuttaa mielestäni yliampuvalta. Lähtökohtani kuitenkin on, että myös minun tulkintani ovat tutkijana oikeutettuja. Teen tulkintani feministisen viitekehyksen kautta. (ks. esim. Rossi 2003, 16.)

Tuotanto, vastaanotto, teksti ja niiden suhde voidaan kuvata Faircloughin ilmaisemana ”huolena valtaa koskevana kysymyksenä”. Toisaalta tuotannon kautta on kyse siitä, miten yhteiskuntajärjestelmässä toimivat valtasuhteet vaikuttavat joukkotiedotukseen (esimerkiksi median kaupallistuminen). Toisaalta kyse on yleisöstä ja vastaanotosta, siitä miten joukkotiedotus vaikuttaa valtasuhteisiin mediaesitysten vastaanoton kautta esimerkiksi sukupuolta koskeviin suhteisiin. (Fairclough 1997, 23.) Teksti on se taso, jossa tuotanto ja vastaanottajat kohtaavat. Ei ole toisin sanoen yhdentekevää, miten sukupuolta, seksuaalisuutta ja etnisyyttä representoidaan tekstissä. Representaatiot rakentavat maailmaa. Lisäksi media rakentaa identiteettejä toimijoille ja sosiaalisia suhteita, esim. poliitikkojen ja kansan suhteita. (Fairclough 1997, 23.)

5.3. UUTINEN

Uutinen syntyi jo kauan sitten Euroopan kaupan keskuksissa, joissa tuoreempia kuulumisia luettiin ääneen pientä maksua vastaan. Kaupunki kahviloineen ja uutishuoneineen oli tavallaan ensimmäinen joukkolevityksen väline. (Kunelius 2003, 57–58.) Uutinen ei ole yksinkertainen pala tietoa, neutraalia ja ”puhdasta” tapahtumien taltiointia tai jokapäiväisen maailman ”tosiasioiden” heijastusta. Hallin mukaan uutinen on yhteiskunnallisen käytännön tuote, koska uutisen teko on tietyn annetun raaka-aineen muuntamista tietyksi tuotteeksi. Työn suorittaa tietty ihmistyö käyttämällä määrättyjä tuotannon välineitä. (Hall 1982, 139.) Uutisten esitystapa, tai genre, on esittää selkeästi tosia seikkoja. Epävarmat ja kiistanalaiset seikat laitetaan asiantuntijoiden suuhun ja näin pystytään kiertämään vastuu. (Kunelius 2003, 226.) Uutisvalokuvakin mielletään usein todisteeksi kohteen olemassaolosta, vaikka se on valokuvaajan tietoisien työn tulos (tai julkaisijan

³⁵ Benettonin kuvaa analysoineet tutkijat näkivät kuvassa vain naisia. Seppäsen analysoi ylioppilaitten tulkintoja samasta kuvasta. Ko. teksteissä noin puolet tunnistaa yhden henkilön mieheksi ja loput naiseksi. Seppänen sanoo, että tutkijat tulkitsevatkin eri kuvaa. (Seppänen 2005, 205–206.)

tai editoijan) (Seppänen 2006, 201). Uutista voidaan sanoa representaatioiden representaatioksi. Se on esitys esityksistä. (Kunelius 2003, 226.) Uutisen vastaanottoon, tulkintaan ja tuottamiseen vaikuttaa genre, eli uutinen lajityyppinä. Tunnistamme uutisen joka puolella maailmaa esimerkiksi televisiosta. Odotuksemme uutisen rakentumisesta: sen objektiivisuudesta ja asiapitoisuudesta muokkaa uutisen vastaanottoa, tulkintaa ja tuotantoa. (Esim. Fairclough 1997, 113.)

Sanomalehdissä uutisen voi muodostaa sekä teksti että kuva. Ne on liitetty yhteen muodollisesti taiton avulla ja yhdistetty otsikon alle. (Emt, 139.) Viestikokonaisuutta kannattaa siten kaksi eri rakennetta (Barthes 1984, 121)³⁶. Seuraava kappale käsittelee kuvan ja tekstin eroja ja yhtäläisyyksiä sekä tapaan ymmärtää ne ja analysoida niitä.

5.4. KUVA JA SANA

Uutisissa tutkin kuvaa ja sanaa yhdessä ja siksi on syytä pohtia vähän niiden välistä suhdetta. Useimmat median oppikirjat eivät erottele kuvaa ja sanaa. Ne mieltävät useimmiten kuvallisen ja kielellisen esityksen suhteen yksiulotteisesti viestin tehokkuuden näkökulmasta, jossa teksti ja kuva tukevat toisiaan täydentävinä. (Mikkonen 2005, 15.) Mikkonen on tarkastellut kirjassaan kuvan ja sanan suhdetta merkitystä luovana vuorovaikutuksena (emt, 7). Vuorovaikutusta on monenlaista, on eroa, vahvistamista jne. Siinä syntyy uusia lisämerkityksiä ja se voi herättää tulkitsijassa uusia konnotaatioita. (Emt, 56.) Semiotiikan kielellä kuva ja sana muodostavat interpretantin, eli niiden suhteen tuottamaan tulkinnokseen. Kuvan ja sanan yhteismerkitys ei ole niiden summa, vaan se on enemmän kuin summa – se on niiden vuorovaikutuksen tulos. (Emt, 7–8, 56.)

Kuvan ja sanan välinen ero on monesti keinotekoinen. Kirjoitettua kieltä voi halutessa tarkastella kuvana. Kuvan merkityksiä voi aina yrittää kääntää kielelliseen muotoon. (Mikkonen 2005, 15.) Joidenkin mukaan tällöin menetetään jotain, sillä vanhan kaskun mukaan ”kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa”. Kieli ei ikinä pysty täysin kääntämään kuvakokemusta. Valokuvan oletetaan olevan luonteeltaan todellisempi. (Seppänen 2005, 17.) Kuvan erityisyyttä hankaloittaa kuitenkin se, että visuaalisesta kokemuksesta puhutaan ensisijaisesti kielen avulla. Tällöin kuvallinen merkitys saa kielellisen muodon. (Mikkonen 2005, 17.) Vaikka kuvaus onkin selittämisen väline, kuvista puhuttaessa kuvaus ja tulkitseva selitys läpäisevät toisensa. Kieli yksinkertaistaa visuaalista havaintoa. (Emt, 386.)

³⁶ Artikkelin kirjoitettu vuonna 1961.

Kuvalla ja sanalla ei ole mitään luonnollista tai olemuksellista eroa, aisteista suoraan johdettua eroa. Aistihavaintoja ei voida erottaa toisistaan tai hierarkisoida. Tosin kuvat havaitaan ikään kuin todellisina. Lukiessa asiat muotoutuvat tietoisuudessa. Kuvien katsominen samoin kuin lukeminen on kuitenkin inhimillisen kulttuurin läpäisemää. (Mikkonen 2005, 5, 24, 26.) Ymmärrämme esimerkiksi liikennemerkin, mutta jollekin toiselle kulttuurille merkki voi olla tuntematon. Erilaisina merkkeinä ja eri esitysmuotoja yhdistävän teoksen osina kuvilla ja sanoilla on kuitenkin oma luonteensa ja tehtävänsä. Mikkonen hahmottaa esitysten eri merkkejä seuraavasti: ”Kuvan ja sanan ero ei ehkä ole niinkään siinä, mitä ne kykenevät esittämään, vaan siinä, mitä ne *eivät voi esittää yhtä hyvin* eli millaisiin esittämisen vaatimuksiin kukin muoto joutuu vastaamaan”. (Emt, 34.) Esimerkiksi väitteen tai kertomuksen esittäminen yksittäisessä kuvassa on hankalaa. Toisaalta kirjallisuudessa on yhtäläillä vaikeaa tavoittaa visuaalinen kuvallisuus ja sen vaikutelman tekeminen. (Emt, 35.) Esitysmuotojen ero on niiden tehtävissä, merkityksen tulkinnassa ja vaikutuksessa. Ne molemmat luovat merkityksiä ja taivuttelevat vastaanottajaa. Niiden vaikutusta ei tulisi ajatella hierarkkisena, pikemminkin niiden käyttötapa määrää sen, korostuuko esityksessä visuaalisuus vai verbaalisuus. Käsitukset esitysmuotojen eroista tai samankaltaisuuksista vaikuttavat esityksen muotoon ja niiden tulkintaan. (Emt, 15–16.)

Kuva ja sana vaikuttavat yhdessä tutkimuksessani sanomalehtikuvien ja kuvatekstien kautta sekä tekstein. Kuviin liitetään sanoja tehokkaamman merkityksen välittämiseksi. Toisaalta kirjoitus on tehty riippumattomaksi kuvista, mutta visuaalisia merkkejä käytetään tehostamaan vaikutusta. (Mikkonen 2005, 13.) Pysin olemaan avoin tutkiessa kuvaa ja sanaa ja tulkitsemaan kulloisenkin tekstin omanlaisena vuorovaikutuksen tuloksena.

5.5. REPRESENTAATIO

Median yksi tärkeä tutkimisen kohde on sen representoima (=edustaa, esittää) maailma (Fairclough 1997, 14). Sen avulla voidaan tutkia, miten media esittää ja tuottaa eli rakentaa todellisuutta, kenen näkökulmasta ja millaisin välinein (Seppänen 2005, 77).

Mitä representaatiolla tarkasti ottaen tarkoitetaan? Hallin mukaan representaatio yhdistää merkityksen ja kielen³⁷ kulttuuriin. *Representaatio on merkityksen tuottamista kielen kautta.* (Hall

³⁷ Hall käyttää sanaa kieli laajassa merkityksessä. Kielellä tarkoitetaan puhutun ja kirjoitetun lisäksi visuaalisia kuvia. Visuaaliset kuvat kantava yhtäläillä merkityksiä. (Hall 199b, 18–19.)

1997b, 16.) Toisin sanoen, representaatio tarkoittaa kielen käyttämistä sanomaan jotain merkityksellistä jostain, representoimaan maailmaa merkityksellisesti toisille ihmisille (Hall 1997b, 15). Esimerkiksi sanalla ”lasi” tarkoitetaan esinettä, josta voi juoda. Representaatio on merkityksen tuottamista käsitteille mielessämme kielen kautta. Se on linkki käsitteiden ja kielen välillä, jonka kautta voimme viitata asioihin, esineisiin, ihmisiin jne. (Emt, 17.)

Merkityksiä vaihdetaan ja tuotetaan jatkuvasti sosiaalisessa kanssakäymisessä. Merkitys antaa meille tiedon omasta identiteetistämme, siitä ketä olemme ja mihin kuulumme.(Hall 1997a, 4.) Saman kulttuurin edustajat vaihtavat ja tuottavat merkityksiä, ja representaatio on tärkeä osa tätä tapahtumaa (Hall 1997b, 15). Saman kulttuurin ihmiset jakavat keskenään samoja kulttuurisia koodeja. Siten he jakavat käsitteitä, mielikuvia ja ideoita, jonka kautta he voivat puolestaan kommunikoida keskenään. (Hall 1997a, 4.)

Koska merkityksiä rakennetaan sosiaalisesti, niiden merkitys ei ole pysyvä, tai luonnollinen, vaan rakennettu ja tuotettu (Hall 1997b, 22). Merkitystä ei voida koskaan lopullisesti paikantaa. Esimerkiksi mediaesityksiä merkityksellistään, tulkitaan, eri tavoin. Mediaesitykset kuitenkin pyrkivät antamaan etuoikeutetun aseman³⁸ jollekin merkitykselle. Tutkijoiden tulisi selvittää, mikä luenta asettuu kussakin esityksessä etusijalle. (Hall 1997c, 228.) Yksittäinen mediaesitys kantaa oman erityisen merkityksensä, mutta samalla se on myös osa isompaa kokonaisuutta, osa muita lehti- ja tv-juttuja, mediaesityksiä. Esitykset saavat merkityksensä myös suhteessa toisiinsa. Tätä Hall kutsuu tekstivälitteiseksi.(Emt, 232.)³⁹

Valta liittyy oleellisesti representaatioihin. Ei ole samantekevää miten joku esitetään. Valta tarkoittaa valtaa merkitä, luokitella ja nimittää. Valta ei ole vain repressiivistä, vaan se on myös valtaa representoida jotakin tai jotain tietyllä tavalla, tietyn representaatioregiimin sisällä. Tällöin valta on symbolista valtaa. Vallalla voidaan tarkoittaa myös sitä, miten toistuessaan representaatiot voivat vaikuttaa yleisön tietoihin, uskomuksiin, arvoihin, suhteisiin ja identiteetteihin. (Fairclough 1997, 162.) Representaatiot eivät heijastele maailmaa vaan muokkaavat ja rakentavat sitä. Stereotypisointi on yksi representaation tapa (Hall 1997c, 259). Stereotypisointi toimii yksinkertaistaen, liioittelemalla, luonnollistamalla piirteitä ja binaaristen oppositioiden kautta (Hall 1997, 277).

³⁸ Preferred meaning.

³⁹ Inter-textuality.

Representaatioiden analysoiminen tarkoittaa selostusta siitä, millaisia valintoja sanoissa ja kuvissa on tehty. Toisin sanoen tutkitaan, mitä esitykseen sisältyy, mitä on jätetty pois, mitä on ilmaistu suoraan ja mikä epäsuorasti, mitkä seikat ovat ensisijaisia ja mitkä toissijaisia, mihin kategorioihin tapahtumien representaatio perustuu jne. (Fairclough 1997, 136.) Kaikissa teksteissä on yhdistelmä eksplisiittisiä merkityksiä, eli mitä sanotaan, ja implisiittisiä merkityksistä, eli alkuoletuksista, jotka ymmärretään sanomatta suoraan (emt, 140). Kategorisoinnilla puolestaan viitataan siihen, mihin kategoriaan representaatio sijoitetaan. Esimerkiksi nimitetäänkö väkivaltainen kuolema ”tapoksi”, ”murhaksi” vai ”teurastukseksi”. Myös metaforien käyttöön kannattaa kiinnittää huomiota. (Emt, 143.) Valintojen yhteiskunnallisia vaikutuksia, ideologioita, voidaan pohtia valintojen kautta (emt, 137).

5.6. KONNOTAATIO, DENOTAATIO JA MYYTTI

Teoreettinen keskustelu representaatioista pohjautuu semiotiikkaan. Semiotiikka on merkkien tutkimista. Semiotiikan isinä pidetään de Saussurea, Peircea ja Barthesia. (Seppänen 2005, 106–107.) Semiotiikan lähestymistavan takana on ajatus, että koska kaikki kulttuuriset objektit kantavat mukanaan merkityksiä, kaikki kulttuuriset toiminnot riippuvat merkityksestä. Siten ne käyttävät merkkejä, jotka käyttäytyvät kuin kieli. (Hall 1997b, 36.) Merkkiteoria eli semiologia pohjautuu pitkälle Saussuren ajatuksiin merkeistä. Teoriaa on kehitetty laajemmin merkkien ja representaatioiden alalla. (Hall 1997b, 36, 41.) Semiologia perustuu aina kahden termin, merkitsijän ja merkityn väliseen suhteeseen. Merkitsijä ja merkitty yhdistyvät merkissä. Esimerkiksi ruusukimppu voidaan laittaa merkitsemään intohimooa. Intohimolla varustetut ruusut voidaan purkaa intohimoksi ja ruusuksi, koska kumpikin on olemassa ennen kuin ne yhdistyvät ja muodostavat kolmannen objektin eli merkin. (Barthes 1994, 176.)⁴⁰

Käytän Barthesin työtä, sillä hän on saanut vahvan aseman valokuvatutkimuksessa (Seppänen 2005, 110).⁴¹ Keskityn Barthesin tutkimukseen konnotaatiosta ja denotaatiosta ja myytistä. Ne mahdollistavat kuvan ymmärtämisen kulttuuriseksi konstruktioksi ja niiden avulla voin purkaa kuvan itsestään selvää perustaa. (Emt, 117.)

⁴⁰ Alkuperäinen teos vuodelta 1957.

⁴¹ Seppänen on analysoinut Barthesin teorioita ja kirjoittaa, että Barthesin näkemykset muuttuivat. Aluksi hän kritisoi yhteiskunnallisia myyttejä, mutta päätty 20 vuotta myöhemmin puhumaan valokuvan henkilökohtaisuudesta ja kesyttämättömyydestä. Moniselitteisyyden kautta mitkä tahansa tulkinnat ovat oikeastaan mahdollisia. (Seppänen 2005, 112.)

Barthesin mukaan kaikki jäljittelevät taiteet sisältävät kaksi sanomaa. Ensinnäkin ne sisältävät varsinaisen sanoman, mitä kutsutaan denotatiiviseksi sanomaksi sekä konnotatiivisen, eli sivumerkityksen, joka on se muoto, jossa yhteisö tietyssä määrin kertoo mielipiteensä. (Barthes 1984, 123.) Konnotatiivisen järjestelmän koodi muodostuu joko yleismaailmallisesta symboliikasta tai aikakauden retoriikasta, lyhyesti joukosta stereotyyppistä, kuten värejä, kuvasymboleja, eleitä, ilmauksia, aineiston ryhmittelyjä jne. Sen sijaan valokuvaa pidetään todellisuuden mekaanisena analogiana. Silloin valokuva on kooditon sanoma, eikä se jätä tilaa toisen sanoman kehittymiselle. Se on puhtaasti denotatiivinen. (Emt, 123.) Itse asiassa on silti varsin todennäköistä, että valokuvan sanoma saa konnotaation. Valokuvan paradoksi onkin se, että kuinka valokuva voi olla samalla kertaa ”objektiivinen” että arvottava sekä ”luonnollinen” ja kulttuurisidonnainen. (Emt, 124–125.) Valokuvalla on denotatiivinen, kooditon sanoma. Konnotatiivisella sanomalla on ilmaisu- ja sisältötaso, merkkien ja merkitysten taso, joita voi purkaa. (Emt, 125.)

Konnotaation, eli toisen merkityksen liittyminen valokuvan varsinaiseen sanomaan, syntyy valokuvan tuottamisen eri tasoilla (emt, 125). Konnotaatiotapoja on muun muassa poseeraus. Esimerkkinä Barthes antaa Yhdysvaltojen vuoden 1960 presidenttivaalikuvan, jossa on kuva presidentti Kennedyn profiilista silmät luotuna taivaaseen, kädet yhteen liitettynä. Tämän kuvan konnotaatio on ”rukoileva Kennedy”. (Emt, 127.) Konnotaatiokoodi on ennen kaikkea historiallinen ja/tai kulttuurinen tuote, ei ”luonnollinen” vaan ”keinotekoinen”. Sen merkit ovat eleitä, asentoja, ilmauksia, värejä tai vaikutuksia, joilla on tiettyjä merkityksiä tietyn yhteisön käytännön ansiosta. (Emt, 132.) Barthesin mukaan hyvä lehtikuva käyttää hyväkseen tulkitsejan oletettua tietoa valitessaan vedokset, joissa on suuri määrä informaatiota. Esimerkiksi kun kuvataan raunioitunutta Agadiria, on hyvä käyttää joitakin ”arabialaisuuden” merkkejä, vaikkei ”arabialaisuudella” sinänsä olekaan mitään tekemistä tuhon kanssa. Tiedosta syntyvä konnotaatio vaikuttaa vakuuttavasti: *ihminen rakastaa merkkejä, varsinkin selviä*. (Barthes 1984, 134–135.) Traumaattiset kuvat, kuten tulipalot, haaksirikot, katastrofit ja väkivalta ovat vaikeampia konnotoida. Trauma tukehduttaa kielen ja pysäyttää merkityksen. Valokuvasta ei ole mitään sanottavaa, sillä mikään sanallinen kategoria ei pysty käsittämään prosessia, joka rakentaa merkitysisällön. (Emt, 136.)

Mikkonen on kritisoinut Barthesin ajatusta sanan ja kuvan suhteesta, jossa ankkurointi tarkoittaa, että teksti ankkuroi kuvan merkityksen, vuorottelu puolestaan tarkoittaa sitä, että sana ja kuva ovat toisiinsa nähden täydentävässä suhteessa (Mikkonen 2005, 58; Barthes 1984, 130–132)⁴². Mikkosen

⁴² Mikkosen kritiikki: Mikkonen 2005, 58–79.

mukaan käsitteiden suosio liittyy enemmän erottelun iskevään yksinkertaisuuteen kuin siihen, että se olisi varsinainen sovellettavissa oleva analyttinen malli (emt, 60). Ankkuroinnin Mikkonen näkee denotaation tyyppiksi ja vuorottelun konnotaation tapaukseksi. Vastakohtapareja ei tulisi ottaa annettuna. (Emt, 78–79.) Lopuksi Mikkonen kuitenkin toteaa, että mitä muuta kuvan ja sanan tutkimus voi tehdä kuin kuvitella ja koetella metaforia ja käsitteitä, tutkia niiden toimivuutta (emt, 79).

Semiotiikkaan kuuluu denotaation ja konnotaation lisäksi monia muitakin käsitteitä, kuten myytti ja metafora. Myytti⁴³ on merkityksenannon tapa ja muoto. Myytit voivat olla tekstissä, kuvassa tai esimerkiksi elokuvassa, kaikkialla merkityksen muodostumisen alueella. (Barthes 1994, 174.) Myytit eivät ole ikuisia tai luonnollisia. Ihminen määrää myyttien syntymän ja kuoleman. (Barthes 1994, 173.) Myyttien yhteinen nimittäjä on luonto. Myytti on kertomus, joka pyrkii tekemään historiallisesta ilmiöstä pysyvän, ikuisen ja ”luonnollisen”. (Minkkinen 1994, 10.) Yksi tärkeimmistä tavoista muuttaa jokin luonnolliseksi, on väittää että se on yleisesti tunnettu (Barthes 1994, 130). Myytti muuttaa historian luonnoksi (emt, 190). Myytti yrittää siten peittää oman arvottavan luonteensa, sillä depolitisoidessaan (historiasta luonnoksi) puhetta, myytti on poliittinen. (emt, 201–202). Esimerkiksi Paris-Match-lehden kannessa nuori musta mies ranskalaisessa sotilaspuvussa tekee kunniaa, katse kohti liehuvaa trikoloria. Kuvan myytti on se, että Ranska on mahtava suurvalta, jota kaikki poikalapset väriin katsomatta palvelevat uskollisesti. (Emt, 179.) Myyttien luonnollisuus toimii usein ideologisena, pönkittää vallitsevaa käsitystä (Seppänen 2005, 139).

5.7. DISKURSSI

Representaatiota tutkimalla saamme selville, miten Lynndie England merkityksellistettiin. Representaatiot tuotetaan diskursseissa. Voimme tutkia diskurssia tai diskursseja, joissa representaatiot muodostuvat (Jokinen 1999, 119). Voimme tutkia diskursiivisia muodostumia tai diskurssia, jotka viittaavat ryhmään väittämiä/lausuntoja, jotka tarjoavat tavan esittää, eli repressoida tiettyä aihetta, tässä tapauksessa Lynndie Englandia, väkivaltaista naissotilasta (esim. Nixon 1997, 302).

⁴³ Myytin merkijärjestelmä on erilainen verrattuna perinteiseen semiologiseen merkkiin (merkitsijä, merkitty ja merkki). Myytissä on kaksi semiologista järjestelmää. Siinä on kieli ja toiseksi siinä on metakieli eli myytti, jossa puhutaan ensimmäisestä objektikielestä. Kuva ja teksti muodostuvat yhdeksi merkiksi ensimmäisessä objektikielessä, joita tulee tutkia merkkeinä. Merkitsijää voidaan tarkastella kahdesta eri näkökulmasta: joko kielessä tai myytissä. Kielessä sitä kutsutaan merkitykseksi, myytissä puolestaan muodoksi. Myytin merkitsijä esittää itsensä monimielisellä tavalla, se on yhtä aikaa merkitys ja muoto, yhtäältä täysi ja toisaalta tyhjä. (Barthes 1994, 177–180.)

Semiotiikka operoi diskurssianalyysejä enemmän tekstin sisällä tarkastellen merkkien suhdetta toisiinsa ja niiden rakentumista tekstissä. Diskurssianalyysin kiinnostus on ennen kaikkea erilaisissa käytännöissä ja kielenkäytön tilanteissa ja laajemmissa kulttuurisissa seurauksissa. (Jokinen 1999, 49.)

Diskurssista on, kuten monista muistakin käsitteistä, monta eri käsitystä. Yksinkertaisimmillaan diskurssi voidaan ymmärtää tiettyihin tilanteisiin liittyvänä erityisenä kielenkäyttötapana (Kunelius 2003, 223). Puhunta ei ole vapaata, vaan tilanteet ja niihin osallistuvien ihmisten suhteet painavat jälkensä tapoihin, joilla kieltä käytetään. Tilanteet ovat yhteiskunnallisesti rakentuneita käytäntöjä, joissa valtasuhteita uusinnetaan. Siten diskurssit tulkitsevat todellisuutta aina asettaen *jonkun näkökulman* todellisuuteen muiden edelle. (Kunelius 2003, 223.) Tutkijan tulisi tarkastella kenellä on oikeus puhua. Todellisuuden esittämisen tavat asettuvat arvojärjestykseen eli hierarkisoituvat. (Emt, 225.) Diskurssia analysoimalla voidaan tutkia sääntöjä ja käytäntöjä, jotka muotoilevat ja hallitsevat mitä voidaan sanoa ja tietää tiettyinä historiallisena hetkenä (Nixon 1997, 302). Diskurssit ovat siten historiallisia ja palvelevat maailman mieltämistä tietyltä kannalta. Diskurssit eivät jää kuitenkaan ”vaan” puheeksi: diskurssit ohjaavat toimintaa. Niiden näkemys maailmasta on aina sidoksissa tiettyihin toimintatapoihin eli niillä on todellisia vaikutuksia. Ne luovat todellisuutta. Diskurssien suhde vallankäyttöön piilee usein siinä, että ne määrittävät sen, mikä on totta ja mikä ymmärretään normaalina, määritellesään sosiaalisen todellisuuden rajoja ja erotteluja. (Kunelius 2003, 225.) Hegemoninen diskurssi sisältää tiettyssä kulttuurissa yleisesti jaetun ja hyväksytyyn tiedon tietystä aihealueesta ja tuohon tietoon liittyvän vallan (Jokinen 2004, 193).

Kuneliuksen, Nixonin ja Jokisen käsitys diskurssista, niin kuin useimpien muidenkin diskurssiteorioiden, pohjautuvat pitkälti Michel Foucault'n työhön. Teoksessa *Tiedon arkeologia*⁴⁴ hän kuvaa tarkemmin diskurssianalyysin periaatteita, jolla hän tutki historiaa.⁴⁵ Diskurssianalyysissä lausuma tulisi käsittää ainutkertaiseksi tapahtumaksi, määrittää sen olemassaolon ehdot, vakiinnuttaa sen rajat, osoittaa lausuman vastaavuudet muihin lausumiin ja näyttää, mitkä lausumisen muodot se sulkee pois (Foucault 2005, 42). Vaikka lausuma tulisikin eristää, jotta sen rakentuneisuuden ymmärtäisi, tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei se liittyisi tosiasioihin. Lausumilla

⁴⁴ Alkuperäinen teos vuodelta 1969.

⁴⁵ Foucault'n mukaan on vapauduttava jatkuvuuden teemasta historiassa (epäjatkuvuuden kustannuksella) ja muista kyseenalaistamattomista synteeseistä ja käsitteistä. On osoitettava, että ne eivät ole aina päteviä vaan ne ovat syntyneet rakentamisesta, joiden sääntöjä pitää tutkia (Foucault 2005, 33 ja 39.) Näin meidän tulisi suhtautua kriittisesti luonnollisina pitämiimme yksiköihin, kuten esim. seksuaalisuus ja sukupuoli.

on myös suhteita aivan toisenlaisiin tapahtumiin (esim. yhteiskunnallisiin). (Emt, 43). Vapauttamalla diskursiiviset tapahtumat kaikista luonnollisina ja universaalisina yksikköinä esiintyvistä ryhmyksistä saadaan mahdollisuus kuvata muita yksikköjä hallitusti analyysin kautta (emt, 44). *Meidän tulee ajatella diskursseja käytäntöinä, jotka muotoilevat järjestelmällisesti kohteet, joista puhuvat* (emt, 69). Diskurssia tulisi ajatella käytäntönä, jonka kautta voidaan puhua tietyntyyppisistä kohteista voidakseen käsitellä, nimetä, luokitella jne. niitä (emt, 65). Sen sijaan, että tutkisimme asioiden perustaa, esimerkiksi totuutta seksuaalisuudesta, meidän tulisi määritellä kohteet ja suhteuttaa ne sääntökokonaisuuteen, joka sallii niiden muotoutumisen diskurssin kohteina ja muodostaa niin ollen historiallisen ilmaantumisen ehdot. Esimerkiksi puhetapa seksuaalisuudesta on kieltojen ja rajoitteiden läpäisemää, ja tietty puhetapa seksuaalisuudesta on vain yksi mahdollinen kuvaus siitä. (emt, 67, 250–251.) On kirjoitettava diskurssien kohteiden historia (emt, 67). Foucault'n mukaan diskursiivisten muodostelmien analyysissä analysoidaan järjestelmiä, jotka tekevät systemaattiset muodot mahdollisiksi. Muodostelmien analyysi ei paljasta järjestelmän takana kihisevää vangitsevatonta elämää, vaan se paljastaa valtavan järjestelmällisyyksien kerroksen, tiukan kokonaisuuden, jossa esimerkiksi seksuaalisuus tai sukupuoli on rajoitettu. (Emt, 102–103.) Siten Foucault'n mukaan diskurssi tarkoittaa samasta muotoutumisjärjestelmästä peräisin olevien lausumien kokonaisuutta, kuten esim. taloudellinen diskurssi, luonnonhistorian diskurssi jne. (Foucault 2005, 143). Hän kuitenkin vielä tarkentaa diskurssin merkitystä. Diskurssi on lausumien kokonaisuus, sikäli kuin lausumat ovat peräsin samasta diskursiivisesta muodostelmasta. Diskurssi muodostuu rajallisesta määrästä lausumia, joiden olemassaoloehtojen kokonaisuus voidaan määritellä ja sillä on oma historiansa. (Emt, 155.)⁴⁶

⁴⁶ Diskursiivisten muodostelmien analyysia Foucault kutsuu arkeologiaksi: ”Se ei ole paluuta alkuperäiseen salaisuuteen, se on kohdediskurssin järjestelmällistä kuvailua” (Foucault 2005, 183).

6. ANALYYSI

6.1. IRAKIN SOTA OSANA KANSAINVÄLISPOLIITTISTA TILANNETTA

Vuonna 2003 alkanut Irakin sota voidaan paikantaa osaksi Yhdysvaltain politiikkaa 11/9 World Trade Centerin (WTC) tornien räjäytyksen jälkeen. George W. Bush nimesi politiikkansa terrorisminvastaiseksi sodaksi, joka alkoi hyökkäyksenä Afganistaniin, sitten Irakiin. Syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen yleisesti väitettiin, että kansainvälinen järjestelmä olisi muuttunut peruuttamattomasti (Laitinen 2002, 7). Huntingtonin jo aiemmin tehty teesi (1993) sivilisaatioiden välisestä taistelusta nousi esiin. WTC:n tapahtumien nähtiin heijastavan lännen ja islamin välistä sivilisaatioiden taistelua (Huntington 1993, 22, 41).

Myös Kaldorin mukaan terroristi-iskut saattoivat merkitä ”uudentyyppisen sodan” alkamista globaalilla tasolla. Hänen mukaansa syyskuun 11. päivän tapahtumat ovat kuitenkin suurempi toisto Bosnian, Pohjois-Irlannin tai Afrikan sodista. Ne eroavat maailmasodista. Nykyään maailmassa vanhantyyppiset, valtioiden välillä käytävät sodat ovat historiaa. Valtiot eivät käytä enää sodan uhkaa äärikeinona määritellessään kansainvälisiä suhteita. Valtioilla on edelleen oma tärkeä asemansa, mutta maailmaa ei enää muokkaa sotilaallinen valta vaan monimutkaiset poliittiset prosessit, joihin osallistuvat kansainväliset instituutiot, monikansalliset yhtiöt, kansalaisten ryhmittymät, fundamentalistit ja terroristit. Tämä on ”uusi sota”. Sen tavoitteet ovat yhä poliittisia, mutta päämääränä ei ole jokin valtion alue vaan pelon lietsonta. ”Uutta sotaa” ei käydy valtion edun nimissä, eikä siinä ole armeijoiden välisiä yhteenottoja. (Kaldor 2001, 8.)

Laitisen mukaan mitä enemmän aikaa kuluu, huomataan että kovin vähän sittenkään muuttui. Maailmassa jatkuu asevoimien käytön ongelmallisuus ja sodan oikeutus. WTC:n jälkeistä maailmanpolitiikkaa leimaa edelleen valtopolitiikka – ja sen ajattomuus. (Laitinen 2002, 8, 14.)

Siinä missä Yhdysvallat sai kansainvälisen yhteisön hyväksynnän Afganistanin sotaan vastauksena WTC:stä, Irakin sodan aloitukseen se ei saanut enää yhtä paljon tukea (Laitinen 2002, 8). Irakin sodasta on monta eri tulkintaa. Bushin kannattajat puhuvat demokratian viemisestä ja joukkotuhoaseiden löytämisestä – joita sittemmin ei ole löytynyt – ja Husseinin hallinnon kaatamisesta humanitaarisen intervention nojalla (esim. Richter-Montpetit 2006, 7). Toisesta ääripäästä löytyy tulkintoja amerikkalaisten kolonialismille, Irakin rikkauksien ryöstöstä, kuten

valtion omistamien yhtiöiden yksityistämisestä, amerikkalaisten suuryhtiöiden hyödystä ja öljyn takaamisesta länsimaille (esim. Richter-Montpetit 2006, 9, 22). Sota alkoi ristipaineissa 19.3.2003, jolloin George W. Bush julisti Irakin sodan alkavaksi (CNN, 20.3.2003). Irakin sodassa Yhdysvallat on pysyvän hätätilan nojalla rikkonut kansainvälistä lakia: YK:n peruskirjan voiman käytön kieltoa ja Geneven sopimusta sotavankien kohtelusta (Richter-Montpetit 2006, 7). Afganistanin sodassa Yhdysvallat kertoi, ettei se noudata Geneven sopimusta (Taliban ja al-Qaida) sotarikollisten osalta, sillä terrorisminvastaisen sodan viholliset ovat erilaisia ja siten heihin pätee eri säännöt. He ovat ”lainsuojattomia vihollistaistelijoita”. Irakin sodassa Geneven sopimuksia oli kuitenkin määrä toteuttaa. Guantanámon ja Afganistanin vankien laitton kohtelu rantautui kuitenkin Irakiinkin, Abu Ghraibiin. (Whitney 2004, xvi-xvii, xx.)

Bush julisti sodan loppuneeksi 1.5.2003 (CNN, 2.5.2003). Irak on silti vielä sotatilassa. Kaldorin mukaan ”uudenaikaisissa sodissa” sotilaallinen voitto on vaikeaa, ellei mahdotonta, vaikka Yhdysvallat onkin teknologisesti ylivoimaisempi. Ongelmana on se, että länsimainen turvallisuuspolitiikka-ajattelu perustuu ”vanhoihin sotiin”, joka eroaa nykytodellisuudesta. Yhdysvallat reagoi WTC:n tuhoamiseen ”vanhan sodan” mallin mukaan, jossa ”hyvä hallitus” sotii terroristeja suojelevia ”pahoja hallituksia” vastaan. Kaldorin mukaan Yhdysvallat ei voi onnistua, jos se toimii vanhan sodan logiikan mukaan. Nykyään sotilaallinen voitto on äärimmäisen vaikeaa. (Kaldor 2001, 8–9.)

6.2. ABU GHRAIBIN TAPAHTUMAT

Abu Ghraib on irakilainen vankila, joka sijaitsee noin 32 kilometriä Bagdadista länteen. Vankilassa oli 50 000 irakilaista vankia Saddam Husseinin johdon aikana. Yhdysvallat otti vankilan haltuunsa koalitiojoukkojen kanssa miehityksen aikana. (Rockmore 2005, 307.) Abu Ghraib oli määrältään suurin tutkintavankila Irakissa. Siellä oli lokakuussa 2003 yhteensä 7000 vankia. (Strasser 2004, 11.) Tilanne kidustapahtumien aikaan oli riippumattoman paneelin mukaan raskas: Abu Ghraibissa oli henkilöstöpula ja se joutui useasti kuolettavien iskujen kohteeksi olleessaan lähellä kaupunkia (emt, 11). Abu Ghraibin vankila suljettiin 23.7.2006 ja Yhdysvallat luovutti vankilan Irakin viranomaisille (HS, 30.8.2006).

Abu Ghraibin kidutustapahtumat tulivat laajasti julki ensin CBS-kanavan 60-minuuttia II-ohjelmassa ja sittemmin Seymour M. Hershin⁴⁷ artikkeleissa, jotka julkaistiin the New Yorkerissa (Rockmore 2005, 307). Toukokuussa 2004 kuvat olivat levinneet jo laajalti mediassa, jopa 1800 erilaista kuvaa. Bush pyysi lehdistötilaisuudessa anteeksi ja ilmaisi myöhemmin ”syvän inhonsa” tapahtumia kohtaan. Puolustusministeri Donald Rumsfeldia vaadittiin mediassa eroamaan, vaikkakin turhaan. (Rockmore 2005, 308.) Jo ennen mediakohua vankilan johdossa oleva prikaatinkenraali Janis Karpinski vaihdettiin hiljaisesti kenraalimajuri Geoffrey Milleriin ja seitsemän muuta sotilasta sai syytteet (Rockmore 2005, 307–308).

Abu Ghraibin kidutustapahtumista tiedettiin osittain jo ennen kuin lehdistö julkaisi asiasta. Tammikuussa 2004 Joseph Darby, sotilaspoliisireserviläinen, kertoi esimiehilleen pahoinpitelyistä. Muutamaa päivää myöhemmin Yhdysvaltojen asevoimien johto ilmoitti, että tutkimukset on aloitettu. Tutkimuksia johti kenraalimajuri Antonio M. Tabuga (Rockmore 2005, 307). Yhdysvaltain hallinto tuotti myös muita tutkimuksia, joita teki kenraalimajuri George R. Fay ja kenraali Sanchez ja myöhemmin luutnanttikenraali Anthony R. Jones (Whitney 2004, xiii).

Raporttien tulokset kertovat useista sadistisista kidutustapahtumista, jotka tapahtuivat loka-joulukuussa vuonna 2003 yövuorojen aikana ensimmäisessä kerroksessa Abu Ghraibissa (Strasser 2004, 1). Fayn raportin mukaan Abu Ghraibissa tapahtui 44 vankien pahoinpitelyä, joista vastasivat sotapoliisit ja sotilastiedustelijat (Strasser 2004, 109). Raportissa mainittiin seuraavanlaiset vankien pahoinpitelyt: 1) fyysinen pahoinpitely (esim. vankien potkiminen) 2) koirien käyttö (pelottelu) 3) nöyryyttäminen ja alentava kohtelu 4) alastomuus (vankien riisuminen) 5) valokuvat 6) jäljitelyjä seksuaalisia asentoja (joihin vangit asetettiin) ja 7) sopimaton väkivallankäyttö (Strasser 2004, 111–114).

Abu Ghraib ei ole poikkeustapaus Yhdysvaltojen armeijan käytöksestä terrorisminvastaisessa sodassa. Samanlaista väkivaltaista toimintaa on raportoitu armeijan laitoksista Afganistanissa, Guantanamo Bayssa ja muissa Yhdysvaltain johtamissa vankiloissa. (Richter-Montpetit 2006, 19.) Vuoteen 2004 mennessä on tullut julki noin 300 väitettyä kidutustapahtumaa Yhdysvaltain ja sen liittolaisten sota-alueilla⁴⁸. Niiden joukossa on 23 vankikuolemaa, jotka ovat tutkinnan alla. 20 niistä tapahtui Irakissa. (Strasser 2004, 13.) Koskaan ei tulla varmuudella tietämään, kiduttivatko sotilasvanginvartijat vankeja esimiehen käskystä vai oma-aloitteisesti, oliko heidän käytöksensä poikkeustapaus vai ei (Rockmore 2005, 309).

⁴⁷ Hän julkaisi Vietnamin sodan aikana My Lain -tapahtumat (Rockmore 2005, 307).

⁴⁸ Tarkoittaa Afganistanin sotaa, Guantanámoa ja Irakin sotaa.

6.3. AINEISTON ESITTELY

Abu Ghraibin skandaalista kirjoitettiin paljon mediassa kun se tuli ilmi. Juttuja ei kuitenkaan juuri tehty sen paljastumisen jälkeen. Sjobergin mukaan Abu Ghraibista ei kirjoitettu pitkään, koska media ja Yhdysvallat, maailmat täynnä sosiaalisesti rakennettuja stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolesta, eivät olleet valmiita naisiin, jotka käyttävät seksuaalisesti hyväksi miehiä (Sjoberg 2006, 4). Joka tapauksessa Abu Ghraib oli länsimaisten uutisten keskipisteessä kidutusten tullessa julki toukokuussa 2004. Asian esilläolo laantui kesäkuussa. Uudemman kerran uutiskynnys ylittyi, kun syytettyjen sotilaiden oikeudenkäynti alkoi.

Tutkimusaineistoni on Helsingin Sanomat (HS). HS on laajalevikkisin sanomalehti Suomessa. Lehti käyttää länsimaisten tietotoimistojen juttuja, kuten the Associated Press (AP) ja suomentaa ulkomaalaisia sanomalehtiartikkeleita, kuten the New York Timesia. Aikakausilehtiä en tutkinut siksi, koska niissä ei esiintynyt juttuja Abu Ghraibista saati Lynndie Englandista paljon niiden julkitulon jälkeen. Esimerkiksi brittiläisestä Time-lehdestä löysin vain muutaman relevantin jutun. Ulkomaalaisten sanomalehtien aineiston hankkiminen oli hankalaa. Aineiston tarkoitus ei ole olla kaiken kattava totuus asioista. En tutki esimerkiksi Englannin representaatiota *laajasti* ottaen suomalaisessa/länsimaisessa mediassa. Tutkimukseni on tarkasti rajattu yhteen lehteen ja vain juttuihin, jotka käsittelevät Englantia. Tutkimukseni ”illustroi ja hahmottaa” esiin nousevia asioita valitun lähestymistavan pohjalta (Aaltola 2007, 98), vaikka toki tarkoitukseni on käydä aineisto jäsennellysti läpi teorian avulla.

Ensimmäinen artikkeli, joka kertoi Abu Ghraibin kidutuksista, ilmestyi 3.5.2004. Toukokuussa Abu Ghraibista kirjoitettiin paljon. Lynndie England esiintyi Abu Ghraibista kertovassa jutussa 3.5.2004. Analysoin jutut kronologisessa järjestyksessä. Olen valinnut analyysiin jutut, jotka koen tärkeäksi työni kannalta. Osassa jutuista England on vain kuvassa, osassa tekstissä, osassa molemmissa. Osassa häntä ei ole nimetty. Vaikka jutuissa 6.4.1., 6.4.2. ja 6.4.3. ei mainittu Englannin nimeä, hän oli kuvissa, mikä tekee niistä perustellun tutkimuskohteen. Hallin mukaan yksittäinen mediaesitys kantaa oman erityisen merkityksensä, mutta samalla se on myös osa isompaa kokonaisuutta, osa muita lehti- ja tv-juttuja, mediaesityksiä. Esitykset saavat merkityksensä myös suhteessa toisiinsa eli tekstivälitteisenä. (Hall 1997c, 232.) Jutut 6.4.1., 6.4.2. ja 6.4.3. olivat tärkeitä (vaikka Englannin nimeä ei mainittu), koska niissä käytettiin Englannin kuvaa, vaikka muitakin olisi ollut paljon tarjolla. Myöhemmissä jutuissa näiden kuvien henkilö, England, nimetään (9.5.04 lähtien). HS ei seuraavissa jutuissa enää julkaise kidutuskuvia. England

liitetään jutuissa silti tekstin kautta kuviin, joissa hän osoitteli vankien sukuelimiä jne. Ihmisten oletetaan muistavan juttujen 6.4.1., 6.4.2. ja/tai 6.4.3. kuvat, tai nähneen ne jossain muualla. Koska ihmisten oletetaan muistavan juuri nämä kuvat, kuvien oletetaan olevan merkityksellisiä. Englandin representaatio liittyy toisin sanoen oleellisesti ensimmäisiin kidutuskuviin Abu Ghraibista.

Analysoituani jutut (tekstit ja kuvat) pohdin niiden esittämiä ja rakentamia representaatiota. Tutkin, miten sukupuoli, seksuaalisuus ja etnisuus representoitiin jutuissa. Representaatioiden käsittelyn jälkeen pohdin minkä diskurssin sisällä ne syntyivät. Pyrin suhteuttamaan saamani tulokset osaksi laajempaa kontekstiani; naiset ja armeija. Pohdin myös valokuvan ominaisuuksia. Päätän analyysini pohtien tutkimukseni osaa feministisessä kansainvälisessä politiikassa. Monet jutut keskittyvät useaan aiheeseen, mutta vaikka sivuankin niitä, keskityn Englantiin. Keskeisintä on tarkastella Englandin ja laajemmin sukupuolen esittämistä, seksuaalisuutta ja etnisyyttä.

6.4. LEHTIJUTTujen ANALYYSI

6.4.1. HS 3.5.2005: ”USA:ssa kasvaa kohu irakilaisvankien kohtelusta” (Raivio, Jyri.)

Jutun denotatiivinen sanoma: Juttu on kooltaan yhden neljäsosan sivusta ja siinä on yksi kuva. Kuva on epäselvä. Kuvateksti kertoo, että kuva on CBS-televisioyhtiön näyttämä kuva. Se selittää kuvan epäselvyyden, kenties se on otettu televisiosta. Kuva on sävyiltään vaalean beigenharmaa. Paikka näyttää kolkolta. Yhdistämme kuvan Abu Ghraibin vankilaan tekstin kautta. Kuvassa on valkoihoinen henkilö (England), hän on lyhyt ja hoikka. Hänellä on tumma, lyhyt tukka, vaaleat (armeijan?) maastohousut ja vaalean ruskea t-paita. Hänen asentonsa on liikkeessä oleva. Hän on vienyt toisen kätensä tummaihoisen miehen genitaalialueiden lähelle ja hänellä on peukut pystyssä. Hänellä näyttää olevan kiire, mutta hän poseeraa silti katsoessaan kameraan. Hänellä on pieni virne ilmeenä. Kuvatekstissä kerrotaan, miten amerikkalainen sotilas nöyryyttää irakilaisia vankeja. Kuvassa on siis ilmeisesti yksi niistä reserviläisistä, joista juttu kertoo. Hän kuuluu ilmeisesti niihin reserviläisiin, jotka kohtelivat huonosti vankeja. Tekstissä kerrotaan Abu Ghraibin vankilassa tapahtuneesta vankien säädöstenvastaisesta kohtelusta, josta on noussut skandaali. Kohtelun aikana otettuja kuvia on vuotanut julkisuuteen. Yhdistämme kuvan todisteeksi julmasta tapahtumasta. Tekstissä kuvataan vankien kohtelua eri toimijoiden välisenä ristiriitana. Asevoimien korkein johto, Pentagonin ylin johto ja armeijan sotatiedustelu syyttävät jutussa yksittäisiä reserviläisiä. Vankilan entinen johtaja, kuuluisa toimittaja ja kohtelusta raportin tehnyt kenraali puolestaan syyttävät armeijan korkeampaa tahoja. Ihmisoikeusjärjestöt eivät ole päässeet vankilaan ja ne vaativat

puolueetonta tutkimusta. Väärinkohdeltujen vankien kommenttia ei ole esitetty, ei myöskään reserviläisten.

Kuvassa on kolme muuta ihmistä. He ovat tummahkoihoisia miehiä ja he ovat alasti. Heidän kasvot on peitetty tummalla pussilla. Yksi heistä istuu lattialla polvillaan ja pitelee molempia käsiään päänsä päällä. Toinen istuu kuvaan selin ja hänestä ei näy paljoa, koska hänen hartioiden korkeudella istuu kolmas mies. England osoittaa hänen genitaalialueitaan. Myös hänellä on kädet päänsä päällä. Kahden kuvassa olevan miehen genitaalialueet on tehty epäselväksi kuvakäsittelyn avulla. Jutussa kerrotaan, miten irakilaisvankeja on häväisty usein seksuaalisuuteen liittyvin tavoin. Tummahkoihoiset miehet ovat riisuttu, joten kyse on ilmeisesti seksuaalisuuteen liittyvästä (väärinkohtelu)tapatumasta.

Jutun konnotatiivinen sanoma: Kuvassa näyttäytyy meille tekstin kautta pahantekijä ja uhrin. Yhdessä kuva ja teksti kertovat, että England kuvassa on yksi väärinkohtelija-reserviläinen väärinkohtelija-reserviläisten joukosta. Hän ei ole yksin pahantekijä, vaan ”yksi heistä”. Hänen nimeään tai sukupuolta ei mainita jutussa. Kuvassa yhden irakilaisvangin asento, polvillaan jalat maassa, kädet pään päällä, konnotoi armon anelua. Muut hahmot, (miehet ovat alasti, kädet päänsä päällä), konnotoi voimattomuutta ja alistumista. Alastomuus konnotoi luontoa ja vastakohtaksi tälle asettuu kuvassa England armeijavaatteineen ja kelloineen. Kello ja vaatteet viittaavat kulttuuriin korkeampana arvona. Kuvassa näyttäytyy valkoinen ylivalta tummaihoisiin nähden: yksi valkoinen hallitsee useita irakilaisia.

Butlerin mukaan sukupuoli on ruumiillinen tyyli, tarkoituksellinen ja performatiivinen (Butler 2006, 233). Englandin asento on liikkeessä olevana ja aktiivisena (feminiinisyys kuvataan passiivisuutena) maskuliininen. Hänen ulkoasunsa (lyhyt tukka, armeija vaatteet) on myös maskuliininen. Aiempi viittaus kulttuurista korkeampaan arvoon joutuu kuitenkin koetukselle, eikä ole etusijalle asettava luento, koska England osoittaa irakilaisvangin paljastettuja genitaalialueita (ks. Hall 1997, 228). Intiimien alueiden osoitus konnotoi pilkkaamista, koska England virnistää kuvassa. Siten England ei näytä korkea-arvoisemmalta, vaan edustaa ennemminkin vääristynyttä ja julmaa valkoista valtaa. Hän edustaa myös amerikkalaisen armeijan vääristynyttä valtaa.

Katseemme käy kohti Englandin osoittamaa paikkaa, vangin genitaalialueita. Katsominen on kuitenkin estetty. Genitaalialueiden tekeminen epäselväksi viittaa siihen, että niitä ei voida näyttää. Miksi ei? Sukupuolielimien näyttäminen olisi ilmeisesti loukkaavaa. Miesten omat katseet on

peitetty, mikä tekee katsomisesta helpomman. Onko katsomisen kohde England vai irakilaisvankien sukupuolielimet? Sukupuolielimien tahriminen mystifioi irakilaisvankien sukupuolielimet, vaikka epäselväksi tekemisen tarkoitus voi olla, ettei irakilaisvankeja loukattaisi enempää. Genitaalialueiden epäselväksi tekeminen viittaa kenties myyttiin irakilaisetnisyyden - laajemmin arabien - seksuaalisuudesta. (ks. Said 1978, 286, turmeltunut ja seksuaalisesti yliaktiivinen arabi.) Onko juuri se mitä ei näytetä, kuvan objekti?

Miehet ovat kuvassa lähekkäin alastomina, mikä viittaa homoseksuaalisuuteen. England ei koske heitä, vaan osoittaa heitä kädellään. England virnistää kameralle, mikä viittaa miesten halveksumiseen. Se on viittaus homoseksuaalisuuteen alempana arvona. Butlerin mukaan heterouden esitys on tavanomaista kulttuurissamme (Butler 2006, 234). Heteroseksuaalisuus on normi, joka rakentaa ylemmyytensä homoseksuaalisuuden negaation kautta (Salih ja Butler 2004, 93). Näin ollen Englandin kuva rakentuu heteroseksuaalisuuden piiriin. Homoseksuaalisuuden pilkka vahvistaa armeijavaatteissa olevaa Englandia heteroseksuaalisuuden kannattajaksi. Ja pitkälle analysoituna, yksi myytti voi olla heteroseksuaalinen armeija. Toisaalta, jos myytti arabeista on seksuaalisesti yliaktiivinen maskuliininen mies, onko homoseksuaalisuus ja alastomuus keinoja, joilla heidät voidaan ”parhaiten” häväistä: feminisoimalla heidät? Onko jutun myytti maskuliininen arabi?

Jutussa puhutaan esimerkiksi kidutuksen sijaan ”vankien säädöstenvastaisesta kohtelusta”. Kyseinen ilmaisu konnotoi virkakieltä. ”Kohtelu” viittaa kuvan ja lopputekstin kautta seksuaaliseen häpäisyyn, mutta ei välttämättä ruumiilliseen kipuun. Kohtelu etäännyttää väkivaltaa. Kidutus-sana on liitetty vain ihmisoikeusjärjestöjen kohdalle, mikä konnotoi yhdessä jutun kanssa heidän radikaalimpaan suhtautumistaan Abu Ghraibin tapahtumiin, kuin esimerkiksi HS:n. Reserviläisten, armeijan johdon ja maan johdon mielipiteet väärinkohteluun syyllistyneistä on esitetty, mutta kidutetuilta vangeilta ei ole jutussa mielipidettä. Keskustelu käydään lehdessä ylempien edustajien taholla. Tämä konnotoi kenties sitä, että kohtelu on vakavampi tapahtuma Yhdysvaltain armeijalle, kuin vangeille. Vankien lähimpänä liittolaisena näyttäytyvät ihmisoikeusjärjestöt. Tämä konnotoi sitä, että irakilaista etnisyyttä pitää jossain mielessä auttaa, he eivät voi/osaa edustaa itse itseään. Saidin tutkimuksessa tulee ilmi, että länsimaalaisten mukaan arabit eivät osaa representoida itseään, vaan heidät pitää representoida (Said 1978, 293). Irakilaiset vangit kuvataan joukkona individualismin sijaan, sekä passiivisina ja kykenemättöminä puolustamaan itseään. Saidin mukaan arabit näytetään suurena joukkona ilman persoonallisuutta ja kokemusta. Joukko konnotoi joukkoraivoa/kurjuutta (Said 1978, 286). Tässä kuvassa irakilaisten joukko korostaa valkoisen

sotilaan suurta – ja julmaa – valtaa. Kuva kertoo myös valkoisen maskuliinisen armeijan vallasta ja feminisoidusta arabietnisyydestä.

Valkoinen on väri (ks. esim. Dyer 1999, 457). Valkoinen saa merkityksen jutussa irakilaisena, laajemmin arabietnisyyden kautta. Valkoisuutta edustaa amerikkalainen armeija. Vaikka tosin yhdysvaltalaisessa armeijassa on paljon mustia jne. Englannin ja Yhdysvaltain armeijan valkoihoisuus näyttää individualistiselta ja hegemoniselta irakilaisiin nähden. Ne näyttävät myös heteroseksuaalisina homoseksuaalisuutta pilkatessaan. Kuvassa näkyy valkoisen maskuliinisen armeijan vääristynyt valta Englannin kautta ja feminisoitu, pilkattu arabietnisuus, armoa anelevana uhrina. Englanti näyttää ilkeältä virnistyksen kautta, mutta ei ehkä väkivaltaiselta. Kiduttaja-reserviläisiä ei haastatella jutussa. Tässä tapauksessa kuva on ikoninen todiste heidän syyllisyydestään, eikä heidän mielipiteitä tarvita.

6.4.2. HS 8.5.2004: ”Sadismi voi puhjeta vankilakokeilussakin” (Vasama, Tarja).

Jutun denotatiivinen sanoma: Juttu on pitkä; yksi kolmasosa sivua ja siinä on yksi keskikokoinen kuva. Kuva on väriltään vaalea ja se on otettu sisätiloissa. Tekstin kautta ymmärrämme, että kuva on otettu Abu Ghraibin vankilassa. Kuvassa näkyy sellinovia. Ne ovat auki ja niistä roikkuu lakanannäköisiä esineitä. Tila on sekainen. Etualalla seisoo henkilö (Englanti) jalat harallaan. Hän on pukeutunut armeijan vaatteisiin: maastohousuihin, maihareihin ja t-paitaan. Hänen ilmeensä on vakava ja se on suunnattu kohti maassa makaavaa miestä. Hän pitää kädessään remmiä, joka tekstin mukaan on talutushihna. Hän pitää hihnaa kiinni yhdellä kädellä ja on kiristänyt hihnan niin, ettei se roiku löysänä. Hihna on kiinni maassa makaavan tummahkoihaisen miehen kaulassa. Miehen silmät ovat kiinni. Hän on tekstin mukaan yksi irakilaisista vangeista. Hänen asentonsa on epämukava. Hän makaa alasti lattialla ja pitää toisella kädellään tukea lattiasta. Otsikon kautta ymmärrämme tapahtuman sadistiseksi tapahtumaksi vankilassa. Kuvatekstissä sotilaan kerrotaan olevan nainen. Jutun teksti ei liity suoranaisesti Abu Ghraibin tapahtumiin. Siinä kuvataan Stanfordin yliopistossa tehtyä tutkimusta, jonka mukaan ”tavalliset ihmiset voivat tietyissä oloissa ryhtyä kammottaviin tekoihin”. ”Tietyt olot” tarkoittavat tässä kohtaa ilmeisesti vankilaa ja sotaa. Juttuun on tuotu toinen näkökulma suomalaiselta professorilta, joka selittää Abu Ghraibin kiduttajien toimintaa muun muassa amerikkalaisten sotilaiden koulutuksen kautta. Hänen mukaansa amerikkalaiset sotilaat eivät ymmärrä arabikulttuuria. Professorin ajatukset liitetään kuvaan, kun hän sanoo, että ”[...]naiset saattavat käyttäytyä joissakin tilanteissa vielä ehdottomammin kuin miehet”.

Jutun konnotatiivinen sanoma: Kuvan sotilas (England) merkitään tekstin kautta naiseksi. Butlerin mukaan maskuliinisuus ja feminiinisyys voidaan liittää sekä naisiin että miehiin (Butler 2006, 55). Sukupuolen performatiiviset eleet ovat maskuliinisia etualalla olevalla naissotilaalla: hän seisoo jalat harallaan ja on tyyliältään (vaatteet ja tukka) maskuliininen. Talutushihna konnotoi koiran lenkkeilyssä käytettyä esinettä ja sitä kautta ihmisen valtaa eläimeen nähden. Valkoinen naissotilas konnotoituu ylempi arvoiseksi ja irakilaismies alemmaksi. Koska näemme maassa olevan irakilaisvangin olevan koiranpannassa, naissotilaan valkoinen valta näyttäytyy vastenmielisenä ja julmana. Irakilaisetiinisyys näyttäytyy uhrina. Naissotilaan katse johdattaa meidät katsomaan maassa makaavaa miestä. Kaoottinen tila, vangin väsynyt olemus (silmät kiinni) ja Englandin vakava ilme viittaavat taisteluun, jonka vanki on hävinnyt. Valkoinen, amerikkalainen ja maskuliininen nainen on evännyt vallan irakilaiselta mieheltä feminisoiden hänet. Irakilaismies on feminisoitu riisumalla hänet alastomaksi, laittamalla hänet talutushihnaan, ja asettamalla hänet maahan alemmaksi kuin England. Myös se, että mies tottelee naista, feminisoi miehen ja tekee naisesta maskuliinisemmän. Näemme kuvassa valkoihoisen amerikkalaisen naisen, dominan.

Jutussa puhutaan sadismista ja kidutuksesta. Sadisti tarkoittaa henkilöä, joka saa seksuaalista mielihyvää toisen ihmisen henkisestä ja fyysisestä kärsimyksestä. Viittaus sadismi konnotoi siten, että näkemämme kuva on jollain tapaa seksuaalinen. Vanki on riisuttu, eli juttu konnotoi, että naissotilas nauttii siitä seksuaalisesti. Kidutus puolestaan konnotoi, että vankia on kohdeltu väkivaltaisesti. Talutushihna ja sadismi konnotoivat yhdessä mielikuvaa domina-naisesta ja sadomasokismista. Valkoinen nainen näyttäytyy kuvassa vallanpitäjänä. Hän kiduttaa irakilaista miestä ja saa siitä seksuaalista nautintoa.

Kuvan auki olevat sellinovat ja sotkuinen lattia konnotoivat kaaosta ja sekasortoa. Tekstin kautta voimme ymmärtää sen ”erityistilanteeksi”. Jutun otsikko ”Sadismi voi puhjeta vankilakokeilussakin” viittaa kuvan ja tekstin kautta siihen, että (jopa) tavalliset ihmiset voivat tehdä kauheuksia erityistilanteissa ja näin tapahtui Abu Ghraibissa. Ensinnäkin juttu poistaa painoarvoa Abu Gharaibin kidutuksilta vähätellessään syytä kidutukseen (erityistilanne: sota, vankila, kaaos). Kidutuksen uhrin kärsimyksiä ja niistä aiheutuvia traumoja ei pohdita. Irakilainen etiinisyys esiintyy kuvassa silmät kiinni äänettömänä ja feminisoituna. Toiseksi tilanteen nimittäminen erityistilanteeksi ja sadismiksi, tuottavat yhdessä sadomasokismista poikkeavan ja epänormaalin seksuaalisuuden muodon. Butlerin mukaan ainoastaan heteroseksuaalisuus on länsimaisissa yhteiskunnissa hyväksytty halun muoto (Butler 2006, 32). England näyttäytyy epänormaalin seksuaalisuuden muodon, sadomasokismin harjoittajaksi, sillä hän nauttii toisen

kivusta seksuaalisesti, kasvot totisina. Kolmanneksi tilanteen nimittäminen erityistilanteeksi rakentaa tapahtuman poikkeavaksi, nainen riistamassa mieheltä valtaa. Tilanne, että naisella on valtaa mieheen nähden on siten erityinen, ei normaali. Ehkä se on sallittavaa ainoastaan amerikkalaisille valkoihoisille naisille, jotka voivat feminisoida irakilaisia miehiä, ei valkoisia miehiä.

Kenties jutun selittävä luonne (syitä sadismiin) juontaa juurensa osin kuvasta, jossa sotilaan on kerrottu olevan nainen. Olisiko miessotilaan väkivaltaa selitetty? Olisiko se selitetty seksuaalisuuteen viittaamalla? Tarvitsiko kuvan nainen selityksen? Ensimmäisessä jutussa amerikkalaisen kiduttajasotilaan tekoja ei selitetty eikä hänen sukupuoltaan kerrottu. Nyt kun sotilas merkittiin naiseksi tuoden sukupuoli esiin, jutussa selitetään sotilaiden väkivaltaista käyttäytymistä.

Valkoinen etnisyys näyttyy jutussa luonteeltaan väkivaltaisena. Teksti viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan väkivalta selittyy vallalla. Jos ihmisille annetaan valtaa toisiin nähden, valta voi nousta päähän niin, että jokainen meistä voi toimia yhtä sadistisesti kuin kuvan England. Se poistaa painoarvoa kidutuksesta. Se ei näyttäydä enää yhtä kauheana. Naissukupuoli tuodaan jutussa esiin: ”naiset saattavat käyttäytyä vielä ehdottomammin kuin miehet”. Pidemmälle analysoituna, lause voisi toimia argumenttina sille, että naiset eivät sovi armeijaan, sillä he eivät osaa käyttäytyä. England näyttyy amerikkalaisena sivistymättömänä ja kouluttautumattomana moukkana, joka toimii sadistisesti, toimien jopa raaemmin kuin miehet. Jutun sanoma on se, että vaikka kidutus on kauheaa, johon tosin kaikki voivat syyllistyä, se on erityisen julkeaa jos nainen alistaa miestä ja vielä nauttii siitä seksuaalisesti. Katse siirtyy sotilaan katseen kohteesta takaisin sotilaaseen, sillä naissotilas on jutun pääkohde, johon juttu kokonaisuudessaan keskittyy. Naisen tekemä (seksuaalinen) väkivalta vaatii selitystä. Naisen rauhanomainen luonne voidaan tulkita jutussa myytiksi.

Sukupuolen nähdään jakautuvan jutussa kahteen. Maskuliininen nainen on jutun mukaan erityistilanne. Hänet rakennetaan seksuaaliseksi poikkeavuudeksi. Nainen rakentuu irrationaalisena, sillä nainen voi erityisolioissa toimia jopa väkivaltaisemmin kuin mies. Siten nainen ei ehkä ole sopiva maskuliiniseen armeijaan.

Jutussa rakennetaan eroa suomalaisen ja amerikkalaisen etnisyyden välille. Suomalaisen professorin puheenvuorojen kautta kerrotaan, että suomalaisilla ja amerikkalaisilla on erilainen kulttuuri. Toimittaja siirtää vastuun professorille (ks. Kunelius 2003, 226). Amerikkalaiset ovat hyvin

irtaantuneita eivätkä ymmärrä irakilaisista kulttuuria. WTC:n tapahtumat loivat koston ilmapiiriin, jonka johdosta amerikkalaiset näkevät arabit ehkä rikollisiksi ja vihollisiksi. Siten amerikkalaissotilaiden sadistinen käytös on selitettävissä sivistymättömyydellä. Suomalaisuutta rakennetaan vastakohtana amerikkalaisuudelle. Suomalaisuus konnotoi sivistystä jopa sotaoloissa (erityistilanne): suomalainen sotilaspoliisi menee yhteisöön mukaan ja toimii vuorovaikutuksessa toisen kulttuurin kanssa. Amerikkalainen militaarisuus näyttäytyy siten kouluttautumattomana ja väkivaltaisena. Amerikkalaisen armeijan harjoittama valta on siten sivistymätöntä ja erityisesti naissotilas voi olla häikäilemätön, kuten kuva todistaa.

6.4.3. HS 6.6.2004: ”Häväisty vanki haluaa muuttaa ulkomaille” (Fisher, Ian, *The New York Times*).

Jutun denotatiivinen sanoma: Juttu on kooltaan yhden neljäsosan sivusta ja siinä on yksi kuva. Kuvassa ei ole kirkkaita sävyjä. Tekstin mukaan paikka on Abu Ghraibin vankila. Muistamme ehkä samantyyppisen maiseman jo aiemmista kuvista. Kuvassa seisoo neljä miesvankia seinää vasten. Vankien päät on peitetty vihreällä pussilla. He seisovat hartiat lytyssä. Heidän kätensä ovat alhaalla, koskettaen sukupuolielimiä. Vankien sukupuolielimet on kuvakäsitely niin, ettei niitä näe. Kuvan keskiosassa on naissotilas (England) seisomassa. England osoittaa vankien alapäätä. Tekstin kautta tulkitsemme, että hän on pakottanut irakilaisvangit masturboimaan. Hänellä on toisen käden peukalo pystyssä. Hän hymyilee kameralle tupakka suussa. Hänellä on samat (armeijan) vaatteet kuin aiemmissa kuvissa. Jutussa yksi kuvan henkilöistä Abd, kertoo häpäisystä ja pahoinpitelystä, joita häneen ja muihin vankeihin kohdistettiin. Abd joutui vankilaan sanojensa mukaan syyttömänä. Hän haluaa muuttaa pois Irakista koska tuntee häpeää. Hän ei silti tunne vihamielisyyttä Yhdysvaltain miehitystä kohtaan.

Jutun konnotatiivinen sanoma: Englandin sukupuolen esitys on kuvassa maskuliininen. Hän seisoo jalat harallaan armeijavaatteissaan ja hänellä on tupakka suussa. England näyttää kuvassa voitonmerkkiä, mikä konnotoi, että asiassa – vangit masturboimassa – on jotain hienoa. Englandin hymy konnotoi julmuutta. Hänen vastenmielinen valtansa näyttäytyy suurena, koska hän on kuvassa neljää miestä vastaan yksin, rentona. Irakilaisvankien asento (hartiat lytyssä, päät alhaalla) konnotoi alistumista. Kuvan ja tekstin kautta voimme päätellä, että heitä nöyrytetään seksuaalisesti kuvassa. Juttu viittaa maskuliiniseen naiseen, joka alistaa seksuaalisesti feminisoituja miesvankeja. Naissotilas edustaa seksuaalista poikkeavuutta, sadomasokismia, sillä hän kiduttaa toisia ja saa siitä nautintoa. Hän näyttäytyy sairaana, sadistisena, seksuaalisena ja pahoinpitelijänä. Samalla sivulla

on juttu, jossa puhutaan jopa 20 vangin kuolemasta (HS 6.6.2004), mutta jutuissa, joissa England esiintyy (tähän asti analysoimissani jutuissa, jos merkitty naiseksi), etusijalle asettuva luento on seksuaalinen kidutus. England ei näytä niinkään väkivaltaiselta, vaan seksuaalisesti häiriintyneeltä naiselta. Juttu konnotoi, että naisen tekemä väkivalta/kidutus Abu Ghraibissa on seksuaalista. England on seksuaalinen poikkeuma. Hän ei ole normi Yhdysvaltalaisessa armeijassa, koska on ensinnäkin nainen, toiseksi sotilas, kolmanneksi väkivaltainen ja neljänneksi seksuaalisesti poikkeava. Hän edustaa monia poikkeavuuksia maskuliinisen ja heteroseksuaalisen armeijan piirissä. Konnotoiko juttu sitä, että seksuaalisesta häpäisystä puhutaan naissotilaan kautta, ei miehen? Jos amerikkalaiset miessotilaat olisi asetettu kuvaan, he näyttäytyisivät homoseksuaalisina. Jutun yksi myytti on siten heteroseksuaalinen armeija, jota puuttuvat sotilasmiehet ja näkyvä naissotilas pönkittävät.

Jutussa tapahtumat kerrotaan uhrin näkökulmasta. Abd kertoo, että heitä pahoinpideltiin, mutta etusijalle asettuva luento jutussa on, että vankien pahoinpitely oli seksuaalista. Jutun otsikossakin kerrotaan häväistystä vangista, mikä viittaa tekstin ja kuvan kautta seksuaaliseen häpäisemiseen. Abd pidätettiin amerikkalaisella tiesululla syyttä ja sitten häntä häväistiin vankilassa. Silti hän sanoo, ettei osoita vihamielisyyttä miehitystä kohtaan ja että suurin osa amerikkalaisista vanginvartijoista kohteli häntä ja muita vankeja arvokkaasti ja hyvin. Edelliset lausumat konnotoivat, että kyseessä on muutamien yksilöiden harjoittama mielivalta, joista England on kuvassa ikonisena todisteena. On kyse muutamasta poikkeavuudesta ja England on poikkeava monella tapaa, hän ei ole osa ”normaalia” armeijaa. Abu Ghraibin tapahtumat ovat pienen ryhmän tekoja. Näin jutussa ei kyseenalaisteta amerikkalaisten läsnäoloa Irakissa, tai yleensä sotilaiden toimintaa siellä. Amerikkalainen armeija näyttää hegemonisena jota ei kyseenalaisteta. Irakilainen etnisyys näyttää Abdin kommenttien kautta haavoittuneena mutta jalomielisenä. Jutun myytti on arabien yltiömiehisuus ja -seksuaalisuus, joita on häväisty niin suuresti, ettei uhri halua olla enää Irakissa. Valkoinen feminiininen valta näyttää Engländern kautta vääristyneenä valtana, vaikkakin voimakkaana ja seksuaalisena, mutta ainoastaan suhteessa irakilaiseen etnisyyteen, ei valkoiseen valtaan. Valkoisen vallan piirissä hän on poikkeava, epänormaali. Etualalle sijoittuva luento asettaa tekstin ja kuvan kautta syylliseksi erityisesti naissotilaat. He näyttävät seksuaalisina mielipuoletuolipuolina. England edustaa naisia. Nais-sukupuoli rakennetaan sopimattomaksi armeijaan. Abdin kasvokuvaa sen sijaan ei ole näkyvässä, hän on ainoastaan joku ryhmän pussipäisistä miehistä. Uhrin jäävät kasvottomiksi. Suuntaamme katsemme seksuaaliseen pahoinpitelijänaiseen, joka hymyilee kuvassa. Hänen tekonsa kauhistelu on jutun kohde, ei Yhdysvaltain armeijan teot tai irakilaiset uhrin.

Juttu rakentuu kahden eri sukupuolen kehyksessä ja heteroseksuaalisen normin piirissä. Naisille ja miehille on omat paikat sukupuolensa johdosta, esimerkiksi armeija on miesten paikka. Valkoinen nainen voi haastaa sukupuolen perinteisen roolin olemalla esimerkiksi armeijassa, mutta hän on silti poikkeus.

6.4.4. HS 13.6.2004: ”Kaksi kersanttia sota-oikeuteen irakilaiden vankien häpäisystä” (Raivio, Jyri).

Jutun denotatiivinen sanomana: Juttu on kooltaan puolet sivusta ja siinä on viisi erilaista kuvaa. Ylälaidassa on neljä kasvokuvaa vierekkäin ja jokaiseen on liitetty teksti kertomaan henkilöstä. Ensimmäisenä on Joseph Darby. Hänen hymyilee kuvassa katse lievästi ylöspäin. Hänen kerrotaan ilmiantaneen kidutustapahtumat. Toisena kasvokuvana on Lynndie England (nimettyä ensimmäistä kertaa). Hänen taustanaan on Yhdysvaltain lippu. Hänen kerrotaan olevan hahmo aiemmin julkaistuissa kidutuskuvissa. Kolmantena on A. Taguba, Abu Ghraibin kriittisen ja epävirallisen tutkinnan tehnyt kenraalimajuri. Hän puhuu mikrofonin ja selittää kädellä samaan aikaan. Neljäntenä on G. Miller, Irakin vankiloiden entinen johtaja. Hänen katseensa on suunnattu alas. Jutussa kerrotaan kahden kersantin joutuneen sota-oikeuteen, mutta heidän kuviaan ei ole mukana. Jutussa pohditaan, kuka on vastuussa Abu Ghraibin kidutuksista. Ko. tapahtumat kasvokuvineen liitetään amerikkalaisen yrittäjän Bergin murhaan. Mestauksen suoritti al-Qaida. Viides kuva on otos videopätkästä, jossa Berg murhataan. Siinä seisoo viisi tummiin pukeutunutta hahmoa (al-Qaida) kommandopipot päässä ja heidän edessään on Berg. Jutussa kerrotaan, että murhaajat viittasivat Abu Ghraibin tapahtumiin murhatessaan Bergin.

Jutun konnotatiivinen sanoma: Darbyn kuva, nuori hymyilevä poika, katse kameran ohi, viittaa koulukuvaan. Koulukuva puolestaan konnotoi viattomuutta. Katse hieman ylöspäin konnotoi uskoa tulevaisuuteen. Tekstissä Darbystä tehdään sankari, joka kertoi kidutuksista esimiehelleen. Seuraavan kuvan voima on osittain sen vastakohtaisuudessa edelliseen. Kuvassa England on totinen, katse kameran ohi. Ilme konnotoi synkkyyttä ja jopa syyllisyyttä. Hänen ulkoinen olemuksensa on maskuliininen: hänellä ei ole meikkiä tai koruja ja hänellä on lyhyt tukka. Hallin mukaan esitykset saavat merkityksensä myös suhteessa toisiinsa. Tätä Hall kutsuu tekstivälitteiseksi. (Hall 1997c, 232.) Jutussa England kuvataan henkilönä, joka ”piti alastonta vankia talutusnuorassa ja osoitteli huputettujen irakilaisvankien sukupuolielimiä”. Lauseella viitataan mediassa julkaistuihin kuviin Englandista. Jutussa halutaan tekstin kautta muistuttaa, kuka

England on. Siten teksti saa merkityksen suhteessa muihin juttuihin. Tämä juttu saa merkityksensä osin vanhojen kuvien ja juttujen kautta.

Viittauksilla vanhoihin kidutuskuviin, Englandin kuva näyttäytyy meille uusin silmin. Yhdysvaltojen lippu on konnotoi yleensä isänmaallisuutta ja univormu uskollista palvelua maalle (ks. esim. Barthes 1994, 179). Yhdysvaltojen lippu Englandin taustalla on ironinen. Hän on pettänyt armeijan ja univormunsa rikkomalla armeijan sääntöjä. Hän on häpeäksi Yhdysvaltojen armeijalle. Kuvatekstissä 21-vuotiaan Englandin kerrotaan olevan neljännellä kuulla raskaana. Lapsen isä on yksi syytteessä olevista pahoinpitelijöistä. Nainen esitetään siten miehen kautta, ei omana yksilönä, kuten miehet. Jutussa ei kerrota siinä esiintyvien miesten suhteista. Lausuma konnotoi myös sitä, että naisille suhteet ovat tärkeimpiä ja siksi niistä on merkityksellistä puhua. Muiden mahdollisista lapsista ei mainita. Tämä saattaa konnotoida sitä, että sen lisäksi, että England on heteroseksuaalinen, hän on yliseksuaalinen, hän ei vain kiduttanut vankeja seksuaalisesti, vaan hänellä oli myös suhde yhden sotilaan kanssa. Sen sijaan, että raskaus näyttäytyisi omana valinta, raskaus näyttäytyy jatkeena omalle löyhälle seksuaaliselle toiminnalle. Näin jutun myytti voi olla laajemmin maskuliininen armeija, johon naiset eivät sovi, koska ovat seksuaalisia. Naiset ovat ongelmallisia armeijalle raskauden ja seksuaalisuuden kautta (ks. esim. Cohn 2000, 135). Loppu kasvokuvasarja toimii binaaristen oppositioiden tavoin hyvä-paha -akselilla, Tabugan konnotoidessa hyvää, Millerin pahaa.

Kuvan ja koko tekstin liittämistä yhteen on vaikeampi tulkita. Teksti kertoo yleisellä tasolla syyllisten etsinnästä Abu Ghraibin tapahtumiin. Kasvokuvasarjan henkilöt linkittyvät osaksi tuota prosessia: hän on syyllinen, hän on hyvä ilmiantaja jne. Samalla kasvokuvassa olevat ihmiset liitetään osaksi Bergin murhaa. Tämä konnotoi sitä, että samalla kun sanotaan vain pienen ryhmän olevan osallisiin tapahtumiin, teoilla on kauaskantoisia seurauksia. Eräällä tavalla juttu asettaa Englandin ja Millerin syylliseksi myös Bergin murhaan. Tietyllä tavalla Englandin raskaus on yksi tällainen kauaskantoinen seuraus omasta toiminnasta, jonka seuraukset ovat pitkäaikaisia. Yhdysvaltojen lipun ja armeijaunivormun kautta juttu voi konnotoida, että England – ja jopa kenties muut naissotilaat – ovat vaaraksi Yhdysvalloille, koska he ovat sukupuolensa johdosta ongelma armeijalle. He ovat seksuaalisia ja tulevat raskaaksi, joten tämä häiritsee sekä miessotilaita että armeijan toimintaa laajemmin. Hän/He ovat myös häpeäksi Yhdysvalloille. Koska Englandin raskaus ja seksuaalisuus tuodaan esiin, viittaako juttu siihen, että yleisesti ottaen naiset ovat haitaksi sodassa? (ks. esim. Sasson-Levy 2003, 440). Onko Bergin murha todiste tästä epäonnistuneesta sodasta, johon vaikuttaa mm. naissotilaat kuten England?

Juttu esitetään tiukassa kahden sukupuolen kehyksessä. Sukupuoleen liitetään erityisiä ominaisuuksia. Nainen representoituu miehen kautta. Häneen liitetään naisen perinteisiä ominaisuuksia, kuten raskaus. Naisen seksuaalisuus näyttäytyy ongelmallisena armeijassa, ja siten naisen asema maskuliinisessa armeijassa on myös ongelmallinen.

6.4.5. HS 30.6.2004: ”Paha nainen”. Uutisetusivulla kerrotaan jutusta ”Naapurintyöstä Bagdadin kiduttajaksi”-otsikolla (Nousiainen, Anu.)

Jutun denotatiivinen sanoma: Juttu on yhden sivun kokoinen ja siinä on kaksi kuvaa ja kaksi karttaa. Yksi kuva on Englandin koulukuva, toisessa kuvassa on hänen kotitalonsa. Isommassa kartassa on esitetty Yhdysvallat ja pienemmässä kartassa on paikannettu Fort Ashby, Englandin kotikaupunki. Aluksi jutussa muistutetaan jälleen tekstivälitteisesti, kuka England on. Jutussa viitataan seikkaperäisesti kidutuskuviin. Seuraavaksi jutussa esitetään kysymys, joka on samantyylinen, mitä ingressissäkin ”Miten Englandista tuli kiduttaja?”. Vastausta etsitään kotikaupungista. Jutun mukaan ”Kansainvälinen lehdistö tungeksii Fort Ashbyyn nähdäkseen, millainen pikkukaupunki kasvatti hirviön”. Jutussa Englandin kotikaupunkia kuvaillaan idyllisenä, mutta vähän mahdollisuuksia tarjoavana. Englandin selitetään tehneen itsenäisen ratkaisun, kun hän liittyi armeijaan ansaitakseen college-maksunsa. Jutussa siirrytään Englandin persoonan kuvailuun. Hän piti jutun mukaan luonnosta. Englandin kidutusteoista kerrotaan vahan. Jutun mukaan vangit oli pakotettu katsomaan Englandin ja Granerin, (uuden poikaystävän armeijassa) seksiaktia. Englandin kerrotaan olevan syytettynä. Hänen kerrotaan olevan tietämätön, että arabikulttuurissa mm. alastomuus, homoseksuaalisuus ja dominoiva nainen ovat tabuja. Hän vain totteli sääntöjä. Juttu päättyy Englandin lauseeseen: ”en millään voi uskoa tätä”.

Jutun konnotatiivinen sanoma: Jutun aluksi toimittaja paikantaa Englandin viittaamalla Abu Ghraibin skandaalikuviin. Kuvien oletetaan olevan merkitysarvoisia, jotta ne muistetaan. Siten juttu on osa muita juttuja. Otsikon ”Paha nainen” ja kidutuskuvien muistoilla, tulkitsemme Englandin hymyilevän nuoren naisen (kasvo)koulukuvan esittävän tuota samaista pahaa naista, joka kidutti vankeja.

Koulukuva Englandin kasvoista konnotoi lapsuutta ja viattomuutta. Hän hymyilee hampaat näkyen kuvassa ja näyttää iloiselta ja nuorelta. Hänellä on kaulakoru ja avonainen tumma paita, jotka performatiivisena eleenä konnotoivat feminiinisyyttä. Hänellä on lyhyt tukka, mikä viittaa

maskuliinisuuteen ja yleinen tunnelma yhdessä tekstin kanssa välittääkin sanomaa poikamaisesta työstä. Otsikko ”Paha nainen” on ristiriitainen kuvan kanssa. Kenties juttu saa näin lisää painoarvoa ristiriitaisella viestillään. Heti ingressissä kerrotaan kuitenkin jutun pääkohde: selvittää miten naapurintyöstä tuli kiduttaja. Miten hymyilevä tyttö kuvassa on otsikon mukainen paha nainen ja mikä oli hänen teon syy, jos/kun muistamme kidutuskuvat? Jutussa kerrotaan, miten kansainvälinen lehdistö etsii tietoja Englandin menneisyydestä. Näin toimittaja pönkittää omaa asemaansa osana kansainvälistä lehdistöä ja juttunsa päättelyä. Toimittajat ovat vakuuttuneita siitä, että syy löytyy Englandin menneisyydestä ja erityisesti kotikaupungista.

Pahan naisen käytöksen selitykseen löytyy syy: asuinpaikka Fort Ashby. Syy ei ole vanhemmissa, tai kenties hänessä itsessään. Ingressissä käytetty sana ”kasvattaa” konnotoi sitä, että kotikaupungin elinympäristö on tärkeämpi henkilön persoonan ”kehittämiseen”, kuin esimerkiksi vanhemmat. Kotikaupunki kasvattaa. Kotikaupungin merkitys hirviön luomisessa korostuu karttojen kautta, joissa näytetään, mihin tuo epäilyttävä pikkukaupunki sijoittuu.

Englandin vanhempiin on jutussa vain muutama viittaus. Yhdessä kuvassa on kuvattu Englandien koti. Se on kuvattu aurinkoisena päivänä ja talo sijoittuu luontoon. Kyseessä on jutun mukaan hyvin hoidettu trailer park. Kuvassa nurmikko on ajettu siististi ja se konnotoi järjestystä. Lava-auto sijoittaa jutun edelleen maaseudulle. Keltaiset nauhat kuistilla kertovat, että heidän perheenjäsenensä, Lynndie, on komennuksella. Vanhemmilla kerrotaan olevan joulukuusi sisällä odottamassa Lynndien kotiinpaluuta. Hoidettu piha, Lynndien odotus, vanhempien kuvailut yhteisistä perheretkistä konnotoivat jutussa, että vanhemmat olivat kunnollisia ja välittivät tyttärestään. Heidän ei oleteta olevan vastuussa tyttärensä toiminnasta. He saattoivat olla pikkukaupunkilaisten tavoin yksinkertaisia ja kouluttamattomia, mutta hyväsydämisinä. Pikkukaupunkia syyttäessä vastuu tulee kasvottomaksi.

Pikkukaupunki merkityksellistyy jutussa ristiriitaisesti. Toisaalta kyse on idyllistä, paikasta jossa ei tarvitse lukita ovia. Teksti konnotoi, että elämä on yksinkertaista: jopa jäätelökioskilla on vain kuusi makua ja kaksi kokoa ja koko kaupungissa on vain yhdet liikennevalot. Toisaalta pikkukaupunki esitetään mahdollisuuksia riistävänä. Ihmiset ovat köyhiä ja kouluttamattomia, eikä pikkukaupungissa ole kunnan työmahdollisuuksia. Oli siis kotipaikkakunnan syy, että England valitsi armeijan. Jutussa valinta perustellaan isommalla joukolla, niinhän tuhannet muutkin samasta alemmasta sosiaaliluokasta olevat nuoret tekevät. Juttu konnotoi sitä, että elämä pikkukaupungissa riistää ihmisiltä yleensä elintason, kunnan työpaikan ja nuorilta tulevaisuuden. Ainut, mitä köyhille

valkoihoisille jää fortashbymaisissa paikoissa, on uskonto tai armeija. Toisin sanoen, vain köyhät, kouluttamattomat ja yksinkertaiset uskovat Jumalaan, koska heillä ei ole varaa muuhun. Vain köyhä, kouluttamaton ja yksinkertainen ihminen menee armeijaan olosuhteiden pakottamana, ei omasta halustaan. Hänelle ei jää vaihtoehtoja ja hän ei pysty tekemään muuta kuin köyhien ja yksinkertaisten ihmisten valintoja – hän ei ole vastuussa valinnastaan Juttu viittaa, että myytti tässä kohtaa on sivistynyt, ylempi, ei-uskonnollinen ja moderni kaupunki, joka tarjoaa moninaisia mahdollisuuksia. Toinen myytti kertoo maaseudun pikkukaupungeista, johon jäävät yksinkertaiset ja vajavaiset eli alempiarvoiset ihmiset. Siellä heillä on valittavanaan vain huonoja päätöksiä. Pikkukaupunkilaiset ovat eräänlaisia uhreja.

Seuraavaksi jutussa kuvaillaan Englandin luonteenpiirteitä. Koko jutun sanomattomana ennakkoletuksena toimii se, että England on ollut ennen kiltti naapurintyttö. Jälleen naissotilaan väkivaltaa ei voida pitää luonnollisena ja etsiä esimerkiksi siitä merkkejä menneisyydestä (ks. esim. Elshtain 1995, 3). Yuval-Davisin mukaan naisen väkivallattomuus on myytti, kuten se on ollut jo Antiikin Kreikan ajoista. Miehiin yhdistyy väkivalta, naisiin väkivallattomuus. (Yuval-Davis 1997, 94.) Jutun yksi lause, jonka pitäisi kenties kuvata väkivallattomuutta ja luonnonkaltaista hyvää sydäntä, on erikoinen: ”England ampui joskus villikalkkunoita ja oravia, mutta peuraa hän ei hennonut tappaa”. Konnotoiko lause Englandia Elshtainin myytinmukaisena kauniina sieluna, väkivallattomana naisena? (ks. Elshtain 1995, 4.) Konnotoiko lause sitä, että on olemassa eriarvoisia eläimiä ja ihmisiä? Heidän statuksestaan johtuen väkivalta mahdollistuu. Olivatko irakilaiset alempiarvoisia? Mutta amerikkalaista England ei voisi kurittaa? Tai, että hän saattoi osoitella ja pilkata vankeja, mutta ei satuttaa heitä fyysisesti? Sukupuolen nähdään jakautuvan kahteen. Naissukupuolta rakennetaan väkivallattomaksi.

Englandin kuvailukohdissa viitataan binaaristen oppositioiden kautta luontoon kulttuurin (esim. koulutus, sivistys) sijaan. Hän piti luonnosta, myrskyistä ja hän halusi olla meteorologi. Hän kuului Future Farmers of America -järjestöön, hän metsästi, ui jne. Luontoon kulttuurin sijaan viitataan myös sillä, että England oli yksinkertainen ja tottelevainen, ei kulturelli ja sivistynyt: ”[...]hän ei ollut luokkansa parhaita mutta luki läksynsä [...]”. Hänen olemuksensa kuvailu viittaa luonnonläheiseen poikatyttöön: ”[hän] seisoj ulkona nähdäkseen salamointia ja jopa tornadoja”, ”[...] joskus hän piti koulussa armeijan vaatteita ja maihinnousukenkiä”, ”[...]tyttö, jota ei tippakaan haitannut, jos kynnet katkesivat, vaatteet likaantuivat ja hiki haisi”. Sukupuolen nähdään jakautuvan kahteen. Sukupuolilla on omat piirteensä, mutta niitä voi yhdistellä. Esimerkiksi nainen voi omata maskuliinisia piirteitä, mutta vain tietyissä rajoin. Tyttö voi käyttää maihinnousukenkiä,

mutta sisimmässään hänen ajatellaan aina olevan tiettyä sukupuolta. Butlerin mukaan sukupuoli-identiteetti on sosiaalisesti ylläpidetty ymmärrettävyyden normi (Butler 2006, 68–69). Sukupuolen ilmausten takana ei ole sukupuolen identiteettiä, koska identiteetti on sepitelmä (emt, 80). Englandia kuvataan myös itsenäisenä, joka halusi maksaa collegensa itse (tyttö, joka ei pärjännyt koulussa?) sekä ahkerana ja kovana tekemään työtä. Hän meni individualistisena jopa armeijaan ansaitakseen rahaa.

Seuraavat luonteenpiirteet tulevat merkitykselliseksi, vaikka niihin on vain muutama viittaus. Edellisissä lauseissa kerrotaan miten hän ei välitä, jos hiki haisee ja kynnet katkeavat, *koska*: ”[hän] halusi, että hänestä pidetään”. Eli vaikka England olisikin villi poikatyttö, hän teki osan asioistaan, jotta hänestä pidettäisiin, ei siksi, koska hän itse niin haluaa. Mitä tulee Englandin seurustelusuhteisiin, ”[...] England meni yllättäen naimisiin lapsuudentuttunsa kanssa. Pika-avioliitto kesti tuskin vuotta”. Lause konnotoi sitä, että England on huono ihmissuhdeasioissa. Hän tekee nopeita, huonoja, päätöksiä sydämensä perusteella järjen sijaan. Armeijassa hän alkoi seurustella reserviläistoverinsa Granerin kanssa. Poikatyttö esitetään heterona.

Jutussa siirrytään henkilökuvauksesta Englandin lähtöön Irakin sotaan. Aluksi kaikki meni hyvin. Käydessään lomalla jokin oli kuitenkin muuttunut. ”Pyörremyrskyjä rakastanut tyttö pelkäsi nyt tavallista ukonilmaa: hän luuli, että pommitettiin”. Lause konnotoi sitä, että ennen luontoa lähellä ollut England oli kokenut sotaa, jonka kautta vanhat asiat merkityksellistyivät eri tavalla. Ennen niin luonnollinen asia oli kokemuksen kautta muuttunut toisenlaiseksi. England ei kertonut äidilleen mistä oli kyse, vaan hänen äitinsä sai asian selville nähtyään tyttärensä kuvat televisiossa. Jutussa puhutaan nyt ”pahoista tapahtumista”, ei kidutuksesta. Kidutuksesta kerrotaan vain, kuinka vangit oli pakotettu katsomaan Englannin ja Granerin seksiaktia. Nyt England on raskaana Granerille. Se, että England oli Granerin kanssa, ei tule jutussa yllätyksenä. England oli tehnyt huonoja ihmissuhdepäätöksiä ennenkin. ”Pahat tapahtumat” ovat tapahtuneet Englandille, ei niinkään vangeille. Jutussa siirrytään syytteiden käsittelyyn oikeudessa. England oli sanonut, että hän piti outona, kun hänen käskettiin poseeraamaan irakilaisten vankien rinnalle ”osana kuulustelutaktiikkaa”. Tiedämme jutun kautta, että England on jo lapsena sietänyt hien hajun ja katkenneet kynnet, koska halusi miellyttää. Ei siis ole ihme, että hän oli mennyt kuviin mukaan tai harrastanut seksiä vankien edessä, jos hänen poikaystävänsä oli niin pyytänyt. Kyseessä on tyttö, joka etsii hyväksyntää ja rakkautta hinnalla millä hyvänsä. Hän ei poikaystäväänsä totellessaan, yksinkertainen kun oli, ymmärtänyt kyseenalaistaa mitään. Naisethan tunnetusti toimivat tunteiden pohjalta rationaalisen järjen sijaan (niin miehet tekevät) (ks. esim. Rossi 2003, 61). Nainen rakentuu

irrationaalisena. Naissukupuolta rakennetaan miehen kautta, ei omana itsenään. Naisen teot selitetään miesten kautta.

Jutussa kerrotaan, että England olisi valittu kuviin, koska hän oli pieni, sotilasarvoltaan alhainen ja nainen. Lausuma konnotoi, että armeija on hierarkkinen. Hierarkiaan vaikuttaa fyysinen koko, status ja sukupuoli. England oli alhaisinta kastia, ollessaan pieni sotilaspoliisinainen. Lausuman myytti on maskuliininen ja hierarkkinen armeija. Jutun mukaan vain esimiehet olisivat ymmärtäneet, ei reserviläiset kuten England, ”[...] millaisia tabuja ja miten nöyryyttäviä asioita alastomuus, homoseksuaalisuus ja dominoiva nainen ovat arabikulttuurissa”. Asian ymmärsi sanoa vain Englandin asianajaja. Lausuma konnotoi, että England on tyhmä ja yksinkertainen pikkukaupunkilainen eikä sivistynyt. Toisaalta lausuma konnotoi myös sitä, että arabit ovat takapajuisia, maskuliinisia, sovinisteja. Heitä ei tarvinnut edes satuttaa, sillä heitä oli helpompi kiduttaa henkisesti heidän takapajuisien uskomuksiensa kautta. Kiduttajaksi valittiin yksinkertainen tyttö. Juttu konnotoi, että Englandia hyväksikäytettiin. Hän oli uhri kidutettujen irakilaisien tavoin. Naisia on pidetty pitkään uhrina. Maskuliiniset miehet suojelevat naisia ja lapsia sodassa. (Elshtain 1995, 169.) Juttu konnotoi, ettei maskuliinisessa armeijassa suojella naisia sen sisällä. Naisten paikka on suojelua tarvitsevana yksityisessä tilassa kotona. Maskuliinisten miesten paikka on armeijassa sotien ja suojellen naisia ja lapsia. Jos naiivi, yksinkertainen poikatyttö tulee armeijaan, häntä todennäköisesti pidetään pilkkana, sillä hän ei kuulu ”kastiin”, maskuliinisten miesten keskelle. Siten jutun yksi myytti on maskuliininen armeija ja feminiiniset yksityisen tilan naiset. Youngin mukaan maskuliinisen suojelun logiikan mukaan (paha) nainen, joka haluaa päättää itsenäisesti elämästään (menemällä armeijaan kuten England) ja joka kieltäytyy miesten suojelulta, on pahojen miesten armoilla (Young 2003, 14). Tämän tulkinnan kautta Graner ja muut maskuliiniset esimiehet armeijassa hyökkäsivät ja tekivät pahaa tuolle pahalle naiselle, joka ei jäänyt kotiin maskuliinisten miesten, kuten suojelevan isänsä suojiin. England on pahana naisena uhri, mutta hän voi toisaalta syyttää vain itseään hakeutumalla maskuliiniseen armeijaan. Juttua voidaan samalla tulkita ”opetustarinana”. England on varoitusesimerkki siitä, miten tytön käy, jos hän menee maskuliiniselle alueelle. Maskuliininen armeija ei ole poikatyttöjen paikka. Tytöt voivat uhmata sukupuolensa perinteistä roolia pukeutuen poikamaisesti ja uhmaten ukonilmaa kotona, mutta heidän ei tule uhmata sukupuolien roolia julkisessa tilassa mennessä maskuliiniseen armeijaan. Siitä ei seuraa hyvää. Opetustarina normittaa sukupuolen rajoja osoittaessaan tyttöjen/naisten paikan.

England on kiduttajan sijaan uhri. ”Paha nainen” -otsikko ei ollutkaan totta. England on sukupuolten ominaisuuksien mukainen feminiininen, yksinkertainen tyttö, irrationaalinen, nuori ja kokematon ihmissuhteissa. Häntä voidaan käyttää hyväkseen. Koulukuvassa voimme nähdä Englandin ”todellisen luonteen”, Englandin ”oikea” luonne ei ole tullut ilmi aiemmin Abu Ghraibin kidutuskuvissa. Tyttö ja nuoruus konnatoivat viattomuutta, jonka Graner ja hänen esimiehensä sekä Irakin sota riistivät häneltä. Nyt hänen on otettava vastuu teoistaan, lapsestaan, sillä tyttöajat ovat takana, naiseus edessä. Myytti on se, että tyttö muuttuu naiseksi lapsen myötä, ei niinkään armeijan myötä kuten pojat. Hänen on otettava vastuu lapsestaan. Vastuunkanto ei tarkoita niinkään vastuuta irakilaisia vankeja kohtaan, sillä Englandista tehdään jutussa syyntakeeton. Nuorta, rakastunutta miellyttäjää ei voida syyttää kuin naiiviudesta. Hän oli tarinan todellinen uhri. Hän ei ole vastuussa teoistaan. Nyt suojelijana toimii asianajaja, joka ymmärsi Englandin tarvitsevan suojelua. Maskuliininen armeija ei ole tyttöjen paikka.

Irakilaisista vangeista muodostuu kuva, ettei heitä olisi sattunut. Heitä on satutettu henkisesti laittamalla nainen dominoimaan heitä. He kuuluvat arabikulttuuriin, kasvottomaan ja persoonattomaan joukkoon (ks. esim. Said 1978, 286). Yhdysvaltalaisen armeijan reserviläiset puolestaan ovat ”junteja” pikkukaupunkilaisia, kouluttamattomia, yksinkertaisia, hölmöjä. He uskovat Jumalaan ja isänmaahan. Kaupunkilaiset sivistyneet ihmiset, kuten Englandin asianajaja ja armeijan esimiehet, ovat koulutuksen saaneina avarakatseisia kulturelleja ihmisiä, joille esim. homoseksuaalisuus tai tasa-arvo ei ole ongelma, vaan osa maailmaa. Sivistymättömästä kulttuurista olevat arabit pelkäävät homoseksuaaleja ja alastomuutta ja naisia. Myytti on arabialaisten oletettu miehisuus. Reserviläisetkin ovat samaa kastia arabien kanssa siinä mielessä, että he eivät ymmärtäneet kidutuksen kulttuurista ulottuvuutta. Esimiehillä voi olla jotain sivistyspohjaa, mitä kautta he osaavat sotia ”fiksummin” loukaten arabeja. Heidän ei täytynyt satuttaa arabeja fyysisesti. Sota sinällään ei ole ongelma, vaan hyväuskoiset ja yksinkertaiset, pienestä maailmasta kotoisin olevat tytöt sekä rationaaliset ja sivistyneet esimiehet, jotka käyttävät heitä hyväkseen.

Etnisyyden esityksiä on jutussa paljon. Yksi etnisyyden esitys on suomalaisuus. Jutussa moralisoidaan amerikkalaisuusetnisyyttä suomalaisesta näkökulmasta. Etenkin yksi lause nousee esiin: ”[...] Fort Ashby on sitä pikkukaupunkiamerikkaa, jossa kunnioitetaan Jumalaa ja isänmaata mutta ollaan aika köyhiä ja oppimattomia. Sillä Amerikalla ei ole kovin paljon tarjottavana koulunsa päättävälle nuorille.” Lause on mielestäni pöyristyttävä. Toisaalta rakennetaan ristiriitaa valkoisten kaupunkilais- ja maaseutuetnisyyksien väliin. Toisaalta lause tehdään suomalaisesta

perspektiivistä amerikkalaisuutta tarkastellen. En tiedä, kuinka paljon lause kertoo tosiamerikkalaisuudesta, mutta ainakin se kertoo jotain toimittajasta ja hänen tavastaan rakentaa suomalaisuutta. Amerikkalaista pikkukaupunkielämää pidetään alempiarvoisena paikkana, kun taas suomalaisuus (kenties suomalainen kaupunkilaisuus) konnotoituu sanomattomana normina, parempana ja sivistyneempänä. Toimittaja katsoo olevan kykenevä jopa pilkkaamaan amerikkalaisten uskomuksia, jotka yhdistetään tyhmyyteen ja köyhyyteen. Suomalaiset näyttäytyvät toimittajan sanavalintojen kautta kouluttautuneilta ja sivistyneiltä, jotka eivät arvosta niinkään rahvaallisia arvoja kuten uskontoa ja isänmaata, vaan individualismia. Se, onko individualismi suomalainen piirre vai laajemmin valkoisen etnisyyden esitys, en tiedä. Joka tapauksessa, jutussa konnotoidaan Englandin kautta individualismi (ahkera tekemään töitä, ”halusi pärjätä omillaan”) positiiviseksi arvoksi. Kenties valkoisuutta yhdistävä etnisyyden merkki on individualismi, arabit näyttäytyvät yhtenä sivistymättömänä joukkona.

6.4.6. HS 4.8.2004: ”Irakin vankien kiduttajan oikeusprosessi käynnistyi” (Raivio, Jyri).

Jutun denotatiivinen taso: Jutussa on yksi iso kuva ja juttu on noin yhden kolmasosan sivusta. Jutussa kerrotaan Englandin sotilastuomioistuimen kuulemisen alkaneen. Tuomari päättää, nostetaanko Englandia vastaan sota-oikeusprosessi vai ei. Jutussa muistutetaan kuka England on, viittaamalla kolmeen eri skandaalikuvaan. England on seitsemän sotilaan tavoin syytteessä tai epäiltyinä muun komppanian juhliessa kotiinpaluutaan. Jutun mukaan Englandin syyllisyys on viitattujen skandaalikuviensa kautta kiistaton. Jutussa pohditaan, auttaako puolustuksen strategia: England totteli vain käskyjä. Jutussa viitataan Pentagonin useisiin selvityksiin, mutta epäillään niiden totuudellisuutta. Jutussa luodaan ristiriita: ovatko käskyt tulleet ylhäältä, vai ovatko syypäänä muutamat reserviläiset. Kuvassa ymmärrämme Englandin saapuvan sotilasoikeuteen. Onko hän syypää vai totteliko hän ylempien käskyjä? Hän on kuvassa keskellä ja kuva on tarkennettu häneen, muut hahmot ovat hieman epäselviä kuvassa. Hänellä on maastopuku päällään ja hänen katseensa on suunnattu alas. Kuvan laidoissa on kaksi miestä puku päällä. Englandin äiti on kuvassa vasemmalla hame ja kauluspaita päällään. Englandin lakiavustaja kävelee jakkupuvussaan hieman Englandin takana ja koskee kädellä häntä. Kaikkien henkilöiden katse on luotu alas, Englandin eteen. Kuvassa näkyvät kaikkien vartalot hieman polvien yläpuolelle asti.

Jutun konnotatiivinen taso: Asianajajat ja/tai turvamiehet kuvassa ovat puku päällä, joka konnotoi koulutusta ja kaupunkilaisuutta. Englandin äiti on pukeutunut arkisemmin, feminiinisesti mekkoonsa. England erottautuu muista maskuliinisella maastopuvullaan, lyhyellä tukallaan ja

armeijan baskerilla. Katse maata kohti konnotoi syyllisyyttä ja häpeää. Kaikki ovat liikkeellä kuvassa. Kukaan heistä ei hymyile. Kahden ihmisen suu on tiukkana viivana konnotoiden kireyttä ja kahden ihmisen suut ovat raollaan konnotoiden ihmettelyä. Jo itsessään kuva ilman tekstejä viittaa Englandin olevan huomion keskipiste, sillä muut kuvassa olevat ovat epätarkkoja. Katse on merkittävä kuvassa. Kaikkien katset suuntautuvat alas Englandin eteen. Huomion siirtäminen Englandin eteen konnotoi, että hänen kulkuaan täytyy vahtia ja hänestä täytyy pitää huolta. Asianajaja koskettaa Englandin kättä kuin ohjatakseen häntä. Englandin maastopuvun takki on koholla. Ihmisten tiukat ja hämmästelevät ilmeet keskittyvät katseen kautta Englandiin. Tekstin kautta meille selviää (tai aiemmista jutuista), että England on raskaana. Raskauden kautta katseemme siirtyy Englandin vatsaan. Katsovatko kuvassa olevat myös sitä? Konnotoivat ilmeet asenteita Englandin raskauteen: onko se hämmentävää, ihmeteltävää ja tuomittavaa? England itse katsoo syyllisenä alas. Onko lapsi kuvan objekti? Onko lapsi todiste Englandin paheellisesta, seksuaalisesti epäilyttävästä toiminnasta? Moraaliton toiminta nousee tekstistä esiin toimittajan kuvaillessa Abu Ghraibin kuvia. Lapsen isän kerrotaan olevan Graner, yksi skandaalikuivissa esiintynyt sotilaspoliisi. Konnotoiko isän kertominen (ja hänen syyllisyytensä tuominen esiin) sitä, että England on epäonnistunut ihmissuhteissa? Siksikö kuvassa hämmästellään enemmän – raskaus on kahden pahan tuotos?

Muun komppanian kerrotaan juhliavan kotiinpaluuta paitsi seitsemän syytteessä olevan. England edustaa kuvassa syytteessä olevia sotilaita. Jutussa kerrotaan seuraavaksi oikeudenkäynnistä ja siitä miten Englandin puolustus on, että hän teki vain niin kun käskettiin. Vastuuntunnottomuus muistuttaa meitä jälleen raskaana olevasta Englandista. Viimeistään lapsen synnyttyä hänen on otettava vastuu. Jutun mukaan sotilaan ei tarvitse totella esimiesten lainvastaisia käskyjä. Lause asettaa Englandin vastuuseen teoistaan, hänen on kannettava vastuu teoistaan. Vaikka toimittaja spekuloiakin Englandin vastuuseen asettamista, Hallin etusijalle asettuva luenta jutussa on vastuunpakoilu: Englandin mukaan hän vain totteli käskyjä. Jutun kohde on muiden ihmisten reaktiot Englandin syylliseen katseeseen ja hänen pyöreään vatsaan. Osaako hän ottaa vastuuta lapsestaan? Ihmisten hämmästelevät ilmeet epäilevät vastuunottoa. Kenties jutun myytti on, että samalla kun pohditaan, että ovatko kaikki soveliaita äidiksi, oikeasti pohditaan syvimmillään sitä, onko äitiys kaikkien naisten oikeus. Jutuissa, joissa käsitellään naissotilaita, tuodaan esiin sotilaan sukupuoli ja raskaus. Ne koetaan sotilaille tärkeiksi. Hannan mukaan raskauden esiintuominen konnotoi, että äitiys ja sotilaana olo ovat vaikeita yhdistää (ks. esim. Hanna 1994, 62–73). Konnotoiko juttu äitiyden esiintuomisen ja oikeudenkäynnin kautta sitä, että julkisessa tilassa sotilaana työskentelyn sijaan äitiys on ”oikea” paikka Englandille? Jos sotilasura päättyi oikeuteen,

olisiko Englandin pitänyt ymmärtää jäädä naisille tarkoitettuun paikkaan (kotiin) maskuliinisen armeijan sijaan? Eli silloin äitiys näyttäytyisi ”luonnollisena”, oikeana, paluuna sukupuolinormiin. Kenties etusijalle asettava luenta on se, että äitiys on kaikille naisille ”oikea” tila maskuliinisten paikkojen, kuten armeijoiden sijaan. Mutta toisaalta kuvassa ihmettelevät ilmeet pohtivat, kuinka England selviää raskaudesta – toimihan hän väärin armeijassakin. Yleisemmällä tasolla voidaan sanoa, että raskauden mukaan tuominen joka tapauksessa problematisoi sotilasammatin ja raskauden yhdistelmää eli naisten asemaa armeijassa. Raskaus ja äitiys rakennetaan naissukupuolelle merkityksellisiksi. Lapsen isän, Granerin roolia, ei pohdita. Siten juttu konnotoi, että äiti on merkityksellisempi persoona lapselle ja että lapsen kasvatusta kuuluu naisille.

Englandin tapaus liitetään osaksi laajempaa keskustelua siitä, ovatko Abu Ghraibin kidutusmenetelmät yksittäisten reserviläisten tekosia vai korkeammalta taholta tulleita ohjeita. Kukaan ei tahdo ottaa vastuuta tapahtumasta. Lopuksi juttu liitetään laajempaan kontekstiin: Yhdysvaltojen lisäksi vankien epäinhimillisestä kohtelusta epäillään myös Isoa-Britanniaa ja Tanskaa. England edustaa kiduttajia (syyllisyys tuodaan ilmi muistuttamalla vanhoja kidutuskuvia). Hän tulee samaan kuitenkin opetuksen, jos ei oikeudessa, niin ainakin lapsen myötä hänen on otettava vastuuta teoistaan. Toisaalta toimittajan tapa liittää juttu osaksi muita maita osoittaa, että poikkeustapauksen sijaan, kidutus voi olla yleinen ongelma. ”Voi olla” siinä mielin, koska jutussa viitataan vain epäilyihin. Amerikkalainen poliittinen järjestelmä näyttää aina presidentti George W. Bushiin asti korruptoituneena: puolustusvoimien omat selvitykset tuskin kertovat, että itse päämiehet ovat syyllisiä kidutukseen.

6.4.7. HS 5.8.2004: ”Vastuunkantajat ovat kadoksissa” (Pääkirjoitus).

Jutun denotatiivinen taso: Juttu on yksi pääkirjoituksista. Kuva on mustavalkoinen. Englandista näkyy yläkroppa. Hän kävelee kuvassa. Hänen edessään kulkee feminiininen henkilö, jolta näkyvät kuvassa käsilaukku ja pitkät hiukset. Englandilla on päällä maastoasu ja baskeri. Hänen maastotakkinsa on koholla. Jutussa kerrotaan Englandin kuulustelujen alkaneen. Jutussa muistutetaan kuka England on viittaamalla skandaalikuviin. Englandin kerrotaan noudattaneen käskyjä kiduttaessaan irakilaisia. Hänen syyllisyytensä tulee kuitenkin ilmi vanhoissa kuvissa. Jutun mukaan England on vain pieni osa skandaalia, armeija on vastuussa Abu Ghraibin tapahtumista. Armeijan toimintaa problematisoidaan: sen sisäinen tutkinta tuskin takaa puolueetonta tutkimusta Abu Ghraibista. Reserviläisten sadistinen käytös selitetään sillä, että armeija oli antanut heille valtaa ventovieraisiin ja vihollisina pitämiin ihmisiin. Tällöin ihminen käyttäytyy sadistisesti. Ongelma on

myös kansainvälinen ja koskee Yhdysvaltojen mainetta ja sen olemusta oikeusvaltiona. Abu Ghraib politisoidaan sanomalla, että kunnan selvitystä kidutustapahtumista tuskin saadaan ennen presidentin vaaleja.

Jutun konnotatiivinen taso: Kuvassa England kulkee pidemmän naisen takana katse eteenpäin. Hänen olemuksensa on maskuliininen maastoasun kautta. Kuvan henkilöiden asetelma konnotoi seuraamista. Tekstin kautta juttu kokonaisuudessaan konnotoi, että England on ”perässäkulkija”. Hän seuraa mitä muut tekevät ja toimii samalla tavoin, eikä ajattele itse. Tekstissä kerrotaan Englandin selittäneen käytöstään siten, että hän totteli vain käskyjä, jonka kautta kuva ja teksti yhdessä vahvistavat toistensa merkityksiä: England on yksinkertainen, kiltti ja typerä. England representoituu irrationaalisenä. Hän ei ole itsenäinen toimija koska toimii kuten muut.

Jutussa viitataan skandaalikuviin, joista England tuli kuuluisaksi. Kuvia pidetään niin merkityksellisenä, että ihmisten oletetaan muistavan ne. Tekstissä kuitenkin sanotaan, että vaikka vaikka ihminen tottelisikin käskyjä, hän on silti vastuussa omista teoistaan. ”Kuvat eivät myöskään jätä epäilystä Englandin syyllisyydestä”. Kuvatekstissä kerrotaan Englandin olevan menossa oikeuden kuultavaksi.

Näin meillä on kaksi erilaista mielipidettä Englandin toiminnasta. Jutussa etusijalle asettuva luenta on vastuunottaminen pois Englandilta korkeammille tahoille – jopa presidentti George W. Bushille. Otsikko ”Vastuunkantajat ovat kadoksissa” viittaa kuvan ja lopputekstin kautta siihen, että Englandin sijaan oikeuden kuultavana kuuluisi olla joku muu. ”Korpraali on kuitenkin vain hyvin pieni tekijä tässä skandaalissa, joka todellisuudessa ulottuu Abu Ghraibista Yhdysvaltojen vankiloihin muualla Irakissa, Afganistanissa ja myös Guantánamossa Kuubassa.”

England esitetään tekstissä yhtenä Abu Ghraibin kiduttajista ja esimerkkinä ihmisen käytöksestä sääntöjen puuttuessa. Englandista ei tehdä poikkeusta, vaan hän on osa laajempaa kokonaisuutta, mm. Yhdysvaltojen armeijan toimintaa. Hänen käytöksensä skandaalikuviissa lieventyy, sillä Yhdysvaltain armeija ilmeisesti salli tuollaisen käytöksen. Jutussa konnotoidaan, että ongelman todellinen syy ei ole armeijan reserviläiset vaan armeijan johtoporras, puolustusministeriö ja Yhdysvaltain presidentti. Ihminen tarvitsee sääntöjä, sillä valta korruptoi hänet. Englandin tapaus näyttäytyy osana laajempaa kokonaisuutta. Hän ei ole jutun spekaakkeli, kohde. Onko tämä etusijalle asettuva luenta? Toisaalta Englandin erityisyyttä naisena korostetaan. Kuvassa näemme, että Englandin maastotakki on vatsan kohdalta koholla. Tekstissä hänen kerrotaan olevan 21-vuotias

ja raskaana ja että häntä uhkaa jopa 38 vuoden vankeustuomio. Naisen rooli sotilaana problematisoidaan ja äitiys tuodaan esiin ongelmallisena. Vaikka England onkin osa armeijaa ja laajemmin yleismaailmallisen ihmisen sadistista käytöstä, äitiys muuttaa asetelmaa. Miten käy lapselle, jos hänen äitinsä istuu 38 vuotta vankilassa? Juttu konnotoi, että äitiyttä ja armeijaa (sotilaana olemista) on vaikea yhdistää, ja pahimmillaan yhdistelemässä saattaa käydä näin. Iän tuominen esiin viittaa siihen, että hän on nuori ja kenties hän ei ole vastuuntuntoinen ihminen. Nyt hän on vielä raskaanakin, joten vastuuta tarvittaisiin. Raskaus näyttäytyy tärkeänä Englandin kannalta. Jutussa ei tuoda esiin lapsen isän Granerin mahdollista vankeustuomiota. Siten juttu konnotoi, että naiselle kuuluu suurempi vastuu lapsesta.

Amerikkalainen etnisyys tuodaan jutussa esille. Yhdysvaltalainen oikeusvaltio on menettämässä pohjaansa. Abu Ghraib on todiste tästä puolustusvoimien (johtajanaan presidentti George W. Bush) korruptiosta. Ongelma on Yhdysvaltojen hallinnossa, joka ei ole luonut sääntöjä, jotka estäisivät luonnollisesti sadismiinkin taipuvaa ihmistä pysymään aisoissa. Suomalaisuus ja suomalainen hallinto hiljaisena ja äänettömänä normina peilautuu sanottua vastaan oikeusvaltiona, joka voi arvostella muiden toimia. Suomalaiset näyttäytyvät sivistyneinä, amerikkalaiset taas vailla sääntöjä olevina barbaareina. Valkoista etnisyyttä laajempaan kontekstiin on vaikea tulkita. Jossain mielessä jutussa tuodaan ilmi, että väkivalta on osa ihmisen, ilmeisesti ainakin valkoisen etnisyyden ”luontoa”. Valtion tehtävä on luoda säännöt, jotta ihminen toimii kunnolla. Kansalaisuus sisältää näet sekä oikeuksia että velvollisuuksia. Amerikkalaiset ovat rikkoneet velvoittavia sääntöjä ja ottaneet oikeuden omaan käteen. Nyt yksinkertainen, sääntöjä totellut naissotilas joutuu oikeuteen sen sijaan, että siellä olisi häntä korkeammat tahot. Tiettyssä mielessä England näyttäytyy järjestelmän uhrina, ja on syyllinen siihen, ettei kyseenalaistanut sääntöjä. Hän ei ole syyllinen kidutukseen.

6.4.8. HS 5.8.2004: Kuulustelija: England kertoi ”pitäneensä hauskaa” (Kansainvälinen uutistoimisto AP).

Jutun denotatiivinen sanoma: Juttu on lyhyt ja siinä ei ole kuvaa. Jutussa muistutetaan kuka England on, viittaamalla kuviin, joissa oli alastomaksi riisuttuja irakilaisia. Jutussa keskitytään kahden ihmisen todistuslausuntoihin Englandista oikeudessa. Ilmeisesti kommentit ovat syyttäjän todisteita Englandin syyllisyydestä. Jutussa on yksi puolustusasianajajan kommentti.

Jutun konnotatiivinen taso: Englandin esimies kertoo, miten ”[...] England oli usein huolimaton toimistotöissään [...] vankilassa, koska hän vieraili öisin luvottomasti miesystävänsä luona

osastoilla, joissa väärinkäytöksiä tapahtui”. Vaikka Englandia rangaistiin, hän silti kävi yöllä ”rankalla puolella”. Kommentit konnotoivat, että toimistotyö on feminiinistä työtä ja että England feminiinisenä kuuluu sinne. Vastakohtana feminiiniselle on maskuliininen, sukupuoleen perustuva jako, jossa maskuliininen ”miesten puoli” on rankempi. Jutussa sukupuoli nähdään kahdeksi erilaiseksi ja vastakohtaiseksi. Juttu konnotoi, että England, ja laajemmin naiset, toimivat tunteiden pohjalta, jopa rangaistuksia uhmaten miesten takia. Nainen rakentuu tunteellisena ja irrationalisena, vastakohtanaan rationaalinen mies. Yö konnotoi pimeää ja salaista. Jutussa mainitut ”yökäynnit” ovat tapahtumia, joita ei voisi tehdä päivänvalossa.

England rikkoi sääntöjä miesystävänsä tähden tunteiden alla ja lisäksi hän meni maskuliiniselle ”rankalle puolelle”, jonne hän ei kuulu. Maskuliininen ”rankka puoli” konnotoi väkivaltaa, feminiininen ”toimistotyö” taas väkivallattomuutta. Näin jutussa on Elshtainin myytti kauniista väkivallattomista sieluista, ja tämän myyтин sisältä luetaan Englandiakin (Elshtain 1994, 4). Jutussa konnotoidaan, että ”luonnostaan” väkivaltaisille miehille kuuluu armeijan ”tosityöt”, tappaminen ja väkivaltateot, naisille puolestaan kuuluu feminiiniset toimistotyöt (ks. esim. Yuval-Davis 1997, 101). Siten jutussa konnotoidaan, että väkivallattomana naisen ei kuulu saada osallistua ”ensimmäisen luokan” kansalaisoikeuteen/-velvollisuuteen, väkivaltaiseen taisteluun, vaan se paikka on varattu miehille (ks. esim. Steans 1998, 80–82). Armeijan voidaan nähdä siten olevan hierarkkinen, jossa maskuliinisia taistelevia miehiä arvostetaan enemmän, kuin toimistotehtäviä tekeviä naisia. Naisten työ jää näkymättömäksi ja väheksytyksi. (ks. esim. Enloe 1989, 4,11.)

Vankilan väärinkäytöksiä tutkineen Arthurin mukaan England kommentoi kidutusta sanomalla, että: ” [...] he vain pelleilivät ja pitivät hauskaa yövuoron aikana”. Kidutuskuviin viittaamalla odotetaan lukijan muistavan ne. Kidutuskuvissa Englandin muistutetaan tekstin kautta pitäneen hauskaa. Lausumilla konnotoidaan, että England on julma kiduttaja, joka ei tunne sympatiaa. Hänelle toisen kiduttaminen ja kuvan muistoksi ottaminen on hauskaa. Hänen moraalinsa on häiriintynyt. Tarkka lause on: ”Kuvissa England esiintyi alastomiksi riisuttujen irakilaisien pidätettyjen keskellä halventavasti”. Lause konnotoi, että Englandin esiintyminen oli halventavaa kuvissa, ei niinkään teko, se että he esim. riisuivat irakilaiset alastomiksi. Näin jutun kohde saadaan siirrettyä irakilaisista Englandiin, kidutuksien vaikutuksista niiden tekijän ihmettelyyn.

Arthur selittää amerikkalaisotilaiden käytöksen johtuneen ”[...] sodan ja vähän aikaisemmin tapahtuneen vankilakapinan aiheuttamasta stressistä”. Maskuliinisten miessotilaiden käytös, väkivaltainen ja epäoikeudenmukainen, voidaan näin järkipäristää. Englandista Arthur on kuitenkin toista mieltä: ”Hän ei koskaan maininnut olleensa turhautunut. Hän sanoi pitäneensä

hauskaa”. Lauselmät konnotoivat, että maskuliiniset miessotilaat stressaantuivat sodasta ja purkivat sen väärin. Vankien itse aiheuttama vankilakapina pahensi tilannetta. Ikään kuin vangit olisivat vastuussa heihin kohdistuvista kidutuksista. England erotetaan amerikkalaisten miessotilaiden joukosta. Hän ei ollut edes stressaantunut sodasta tai turhautunut toimistotyöstään. (Huom! Maskuliinisesta sodasta siis stressaantuu ja feminiinisestä toimistotyöstä turhautuu) England näyttäytyy mielipuoelta. Hänen tekoaan ei selitä mikään paitsi irrationaalisuus. Nais-sukupuolen ominaisuuksiin on liitetty irrationaalisuus ja maskuliinisuuteen on liitetty rationaalisuus.

Jutussa ei ole mainintaa irakilais- tai arabietnisyyteen. Dyerin mukaan valkoisuutta on vaikea tutkia, sillä valkoinen valta turvaa valta-asemansa yrittämällä olla mitään erityistä (Dyer 1999, 457). Valkoinen etnisyys näyttäytyy militaristiselta, mutta tietysti juttu koskee sotilaita. Valkoisuus näyttäytyy myös väkivaltaiselta, sillä väkivallan teot pystytään maskuliinisten sotilaiden osalta selittämään rationaalisesti, feminiinisen taas vedoten irrationaalisuuteen.

Juttu kokonaisuudessaan kertoo, että England on naissotilaana tunteellinen miehiä kohtaan, jossa hänen selitettävissään olevat teot selitetään heteroseksuaalisen rakkauden pohjalta. Naisten toiminta selittyy miesten kautta, ei itsenäisenä toimintana. Muuten England on julma mielipuolet, joka nauraa toisen kivulle. Hänen tekoaan selittää mielenvikaisuus, irrationaalisuus. Miessotilaiden aggressiivisuus selitetään, sillä se on ymmärrettävää, heidän ovat stressissä. Englandin ja muiden naisten kuuluisi olla rankkojen maskuliinisten paikkojen sijaan toimistotöissä. Armeija on maskuliinisten ja rationaalisten miesten paikka, joka on myytti, luonnolliselta näyttävä ”tosiasia”, vaikka itse asiassa rakennettu uskomus. Tunteellinen ja irrationaalinen nainen ei kuulu armeijaan. Nainen on poikkeus armeijassa.

6.4.9. HS 12.2.2005: ”Abu Ghraibin kiduttajan puolustus vähätteli irakilaisvankilan tapahtumia” (Raivio, Jyri).

Jutun denotatiivinen taso: Juttu on puolen sivun kokoinen ja siinä on neljä eri kuvaa. Juttu kertoo Abu Ghraibin kiduttajan, Charles Granerin puolustusoikeudenkäynnistä. Hänen puolustuksellaan on kaksi strategiaa. Ensinnäkin he voivat vähätellä tapahtumia ja toiseksi he voivat sanoa toimineensa esimiestensä käskyjen mukaan. Yhdessä kuvassa Graner kävelee yksin oikeuteen sotilaspuku päällä. Toisessa kuvassa hän poseeraa Lynndie Englandin kanssa. Kolmannessa kuvassa näkyy joukko sotilaita seisomassa ja lattialla makaa joukko alastomia irakilaisvankeja. Neljännessä kuvassa näkyy alastomia irakilaisia, joilla on huppu päässä. Irakilaiset on koottu pinoksi ja Graner seisoo Harmanin kanssa pinon takana.

Jutun konnotatiivinen taso: England istuu kuvassa. Hänen takanaan on Graner nojaamassa tuoliin ja hän on asettanut päänsä Englandin olkapäälle. He hymyilevät. Kuvassa konnotoituu ilmeiden perusteella kaksi onnellista ihmistä. Kuvatekstikin kertoo ”rakastavaisista”. England on kuvassa Granerin hartioiden välissä. Ote konnotoi suojelua, maskuliininen leveäharteinen mies suojelee feminiinistä, pienempää naista. Kuva konnotoi feminiinisen tarvitsevan suojelua maskuliiniselta (ks. esim. Young 2003, 2). Nais-sukupuoli rakentuu suojelua tarvitsevana ja mies-sukupuoli rakentuu suojelijana, toimijana.

Granerilla ja Englandilla on armeijavaatteet päällä ja heidän takanaan näkyy sellejä. Pöydällä on taskulamppu ja joitain metallisia välineitä. Tulkitsemme paikaksi Abu Ghraibin vankilan. Teksti kertoo Granerin olevan oikeudessa ja England odottaa myös oman oikeudenkäyntinsä alkua. Kuvassa näemme kaksi rakastunutta henkilöä. Heidän rakkautensa ja hellyytensä näyttävät silti oudolta, sillä heidän molempien kerrotaan kiduttaneen irakilaisia ja odottavan oikeudenkäyntiä. Kuinka kaksi rakastavaista voi olla julmia muille? Kuinka he voivat tuntea rakkautta, lämpöä, jos he nauttivat kiduttamisesta?

England pitelee kädessään juomalasia, jossa on tummaa nestettä. Yleensä ajattelimme sen olevan jotain juotavaa, mutta England ei kosketa lasia, vaan pitää kiinni siitä vaalealla kankaalla. Hän ei halua koskettaa sitä. Ele konnotoi inhoa nestettä kohtaan. Hymyileekö pari siten kameralle onnellisuuttaan, vai etualalla olevalle nesteelle? Tekstissä kerrotaan, miten syyttäjien mukaan Graner pakotti irakilaisvangit masturboimaan tyttöystävälleen ”lahjaksi”. Sekä Graner että England näyttävät siten vastenmielisiltä. Heille toisen kidutus ja häpäisy on lahja. England näyttää passiivisena ja feminiinisenä tyttöystävänä, joka istuu ja jolle Graner antaa milloin mitään lahjoja. Englandilla ja Granerilla kerrotaan olevan lapsi, mutta he eivät ole enää suhteessa. Siten ”rakastavaiset”-kuva on osoitus epäonnistuneesta suhteesta, joka oli niin sairas, että siinä annettiin lahjaksi kidutuksia.

Graner konnotoi maskuliinisuutta kuvissa: hän kävelee yksin oikeuteen sen sijaan, että häntä saatettaisiin (vrt. juttu nro. 6.4.6. ja 6.4.7., joissa Englandia ohjattiin, tai että hän seurasi muita). Kidutustapahtumakuvissa hän seisoo aina takana ikään kuin johtamassa tapahtumaa. ”Rakastavaiset” -kuvassa hän seisoo Englandin takana. Graner maskuliinisenä valkoisena hallitsee toimintaa useissa kuvissa ja osassa tekstiäkin: Granerin puolustus vähättelee kidutuksi esim. rinnastamalla irakilaisista kootun alastoman ihmisrykelmän cheerleaderien pyramideihin. Englandin

ja laajemmin naisten toiminta selitetään miesten kautta. Naisten toiminta on passiivista ja he konnotoivat kuvissa suojelun tarvetta. Mies-sukupuolen toiminta on itsenäistä, aktiivista ja hallitsevaa.

Valkoinen maskuliinisuus näyttäytyy heteroseksuaaliselta, väkivaltaiselta, julmalta ja ylimieliseltä. Yhdysvaltain armeija näyttäytyy korruptoituneelta. Vastuu pyritään virittämään ylemmälle taholle ”esimies käski” – puolustuksen kautta. Tosin se ei ole onnistunut toisilla syytetyillä. (vrt. maskuliininen ei voi vierittää syytä toiselle, vaan on vastuussa teoistaan, kun taas feminiininen England näytetään uhrina totellessaan käskyjä, juttu nro 6.4.6. ja 6.4.7.) Puolustusministeri Rumsfeldin ottama vastuu on jutun mukaan epäselvä. Korruptio ylettyy laajalle asti. Amerikkalainen etnisyys näyttäytyy kokonaisuudessaan korruptoituneelta yksilö ja instituutio tasolla.

6.4.10. HS 3.5.2005: ”Abu Ghraibin naisvartija myönsi kidutuksen” (Raivio, Jyri).

Jutun denotatiivinen sanoma: Juttu on lyhyt ja siinä on yksi kuva. Kuvaan on rajattu Englandin yläkroppa. Hänellä on armeijan sotilasunivormu päällä ja lakki. Hänen katseensa on suunnattu alas. Hänen taustallaan näkyy osittain kaksi ihmistä. Jutun kautta oletamme Englandin olevan menossa oikeuteen. Hän on myöntänyt syyllisyytensä kidutuksiin. Jutussa on viitattu skandaalikuviin. England selitti kidutuskuvien käytöstä silloisen poikaystävänsä kautta, nyt Englandin poikaystävä on jo tuomittu. Englandin oli määrä olla toimistotehtävissä Irakissa. Puolustusasianajaja aikoo osoittaa Englandin kärsivän vakavista mielenterveysongelmista.

Jutun konnotatiivinen sanoma: England näyttäytyy maskuliiniselta sotilaspuvussaan ja lyhyessä tukassaan. Hänellä on monia merkkejä sotilaspuvussaan. Sotilaspuku näyttäytyy ironiselta Englandin päällä, onhan hän tekstin tulkinnan kautta menossa oikeuteen ja on jo myöntänyt syyllisyytensä useaan kohtaan. Englandilla on vakava ilme ja hänen katseensa on suunnattu alas. Tekstin kautta ilme konnotoi syyllisyyttä ja häpeää. Hän konnotoi myös häpeää armeijalle ja isänmaalle univormun kautta.

Tekstissä viitataan skandaalikuvaan, jossa England piti alastonta vankia talutusremmissä. Jutussa oletetaan, että ihmiset muistavat kuvan. Jutussa kerrotaan, että England sanoi oikeudessa silloisen poikaystävänsä Granerin (nyt tuomittu kymmeneksi vuodeksi vankilaan) laittaneen remmin vangin kaulan ympärille, kun häntä oli siirretty sellistä toiseen. Graner oli pyytänyt Englandia pitämään

remmistä kiinni kuvan ottamisen ajaksi. England sanoi, että ”[...] oletin sen olevan OK, koska hän [Graner] oli sotilaspoliisi”. Juttu konnotoi, että England totteli poikaystäväänsä, eikä ajatellut itse. Hän luotti poikaystäväänsä hänen korkeamman statuksen johdosta ja kenties, koska hän oli Englandin poikaystävä. Juttu konnotoi, ettei England ole hyvä valitsemaan poikaystäviään, tai saati kykenevä ajattelemaan itse, koska nyt Graner on saanut kymmenen vuoden tuomion. Naisen toiminta selitetään maskuliinisen kautta, se ei ole olemassa itsenäisesti toimivana, vaan riippuvana maskuliinisen toiminnasta. England ja laajemmin naissukupuoli rakentuu tyhmänä ja passiivisena.

Miten England ei käsittänyt tekevänsä väärin, jos Graner on nyt saanut niin pitkä tuomion yhteiskunnan tuomitsemana? England näyttäytyy tyhmänä. Hänen vähämielisyytensä vahvistuu jutussa. Jutussa kerrotaan, miten hänen puolustusasianajajansa aikoo osoittaa Englandin kärsivän vakavista oppimis- ja mielenterveysongelmista. Englandin on todella pitänyt olla vähäjärkinen ja irrationaalinen, koska hän totteli poikaystäväänsä ja teki kidutustekoja. Onko hän silloin vähämielisenä vastuussa niistä? Jutussa kerrotaan, miten Englandin olisi kuulunut tehdä Abu Ghraibissa *vain* toimistotehtäviä. Juttu konnotoi, että feminiinistä toimistotyötä ei arvosteta armeijassa yhtä paljon kuin maskuliinisia taistelutehtäviä. Juttu konnotoi myös, että naisten paikka on tehden feminiinisiä töitä, ei maskuliinisia. Feminiinisten naisten ei kuulu osallistua väkivaltatekoihin, sillä se on miehille varattu paikka. Siten naisille ei myöskään kuulu ”ensimmäisen luokan kansalaisuus”. (ks. esim. Steans 1998, 80–82; Yuval-Davis 1997, 101.) Näin juttu konnotoi, ettei England ollut alun perinkään sovelias maskuliinisiin armeijatehtäviin, vaan korkeintaan feminiiniseen toimistotyöhön. Hän on ikään kuin esimerkki siitä mitä tapahtuu, jos feminiininen menee maskuliiniselle alueelle – tapahtuu skandaali. Juttu on eräänlainen opetustarina sukupuolen rajoista. Sukupuolille on varattu omat roolit ja niitä ei pidä ylittää.

6.4.11. HS 29.9.2005: ”Abu Ghraibin tunnetuimmalle häpäisijälle tuli lievä tuomio” (HS).

Jutun denotatiivinen sanoma: Juttu on lyhyt ja siinä on yksi kuva. Kuvassa on Englandin kasvot. Hän on pukeutunut armeijan univormuun ja hänellä on lakki päässään. Kuva on otettu ulkona. Hän seisoo totisena kameraa kohti katsoen. Tekstissä kerrotaan, kuinka yhdysvaltalainen sota-oikeus on tuominnut Englandin kolmen vuoden vankeuteen, josta hän pääsee ehdonalaan vapauteen jo vuoden kuluttua. Syyttäjät haki 4 - 6 vuoden tuomiota. Irakilaisten mielestä tuomio on liian lyhyt.

Jutun konnotatiivinen sanoma: Englandin olemus konnotoi maskuliinisuutta: hänellä ei ole meikkiä tai koruja ja hänellä on lyhyt tukka. Sen sijaan, että hän katsoisi alas häpeillen, hänen

katsoo kameraan päin. Monen vuoden sijaan England tulee olemaan vankilassa vain vuoden. Suora ryhti konnotoi oikeusvoittoa – hän selvitti oikeustaistelun eräänlaisen voittajana. Katse kameran yli viittaa ajatuksiin kohti tulevaisuutta. Hänen vakava ilmeensä konnotoi vakavuutta. Hän ei hymyile iloisesti. Ilmeet konnotoivat, että hän ottaa tuomionsa vakavasti.

Mennyttä ei voi kuitenkaan muuttaa. Jutussa muistutetaan jälleen kerran kuka England on skandaalikulvien kautta. Jutussa sanotaan, että hän on ”näkyvin vankien nöyryyttäjä”. Englandin lyhyt vankeustuomio näyttää vääryydeltä, jos hän kerran oli ”näkyvin nöyryyttäjä”. Haastateltujen irakilaiden mielestä England pääsikin ”aivan liian vähällä”. Irakilaisten mukaan rangaistus olisi ollut ankarampi, jos uhrin olisivat olleet amerikkalaisia. Jutussa luodaan näin ristiriita yhdysvaltalaisen oikeuden päätöksen ja irakilaiden välille. Juttu konnotoi, että amerikkalaiset rankaisivat Englandia liian kevyesti ja että heidän oikeuslaitoksensa on epäoikeudenmukainen.

Kategorisoinnilla viitataan siihen, mihin kategoriaan representaatio sijoitetaan. On eri asia, nimitetäänkö väkivaltainen kuolema tapoksi, murhaksi vai teurastukseksi. (Fairclough 1997, 143). Englandia kutsutaan häpäisijäksi ja nöyryyttäjäksi esimerkiksi kiduttajan sijaan. Edellä mainitut ilmaisut etäännyttävät väkivallan ja esittävät Englandin teot henkiseksi ilkeiksi seksuaalisuuteen viitaten. Juttu konnotoi, että England on tehnyt henkistä väkivaltaa irakilaisille vangeille, liittyen seksuaalisuuteen, mutta ei ole kohdellut heitä väkivalloin.

Juttu kokonaisuudessaan konnotoi sitä, että amerikkalainen oikeuslaitos ja kenties amerikkalaiset, kokevat henkisen nöyryyttämisen olevan kevyesti rangaistavaa. England pääsi helpolla ja katsookin nyt tulevaisuuteen voittajana, vaikka ei tosin ole ylpeä teoistaan ollessaan vakava. Naissukupuoli rakentuu itsenäisenä ja voimakkaana. Irakilaiset, laajemmin arabit, kokevat vääryyttä oikeuslaitoksen toiminnasta, koska he kokevat teot pahempina. Irakilaiset kokevat, että amerikkalainen etnisuus on tärkeämpää, koska jos uhrin olisivat olleet amerikkalaisia, tuomiokin olisi pidentynyt. Valkoinen etnisuus ja erityisesti amerikkalaisuus näyttäytyy ylivoimaisena ylivaltaana, joka ulottuu reserviläisestä oikeuslaitokseen. Yhdysvaltain voima näyttäytyy korruptoituneena. Arabien etnisuus näyttäytyy uhrina.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1. LYNNDIE ENGLANDIN REPRESENTAATIO

Representaatiota analysoimalla voidaan tutkia, miten media esittää ja tuottaa todellisuutta, esimerkiksi sukupuolten todellisuutta (Seppänen 2005, 77). Millaisena England näyttäytyy? Miten poliittisen diskurssin marginaali, väkivaltainen kiduttaja-naissotilas, esitettiin? Mediaesitykset pyrkivät antamaan etuoikeutetun aseman jollekin merkitykselle. Tutkijoiden tulisi selvittää, mikä luenta asettuu kussakin esityksessä etusijalle. (Hall 1997, 228.) On selvää, että England representoitiin monin tavoin. Esimerkiksi ensimmäisessä jutussa (3.5.04), jossa England oli kuvassa, hänen nimeään eikä sukupuoltaan mainittu, vaan hänet esitettiin osana armeijaa.⁴⁹ Seuraavissa jutuissa Englandin sukupuoli tuotiin joka kerta esiin. Siten Englandin representaatio ensimmäisessä jutussa, joka toimi armeijan maskuliinisen normin sisällä, ei ole etusijalle asettava luenta. Tässä oli yksi esimerkki siitä, miten monenlaisia kuvauksia ja esityksiä Englandista luotiin. Tarkoitukseni on kuitenkin tutkia juttujen etusijalle asettuvia representaatioita. Etusijalle asettava representaatio tulee yleensä ilmi monissa jutuissa. Sivuan tapoja lukea Englandin representaatioita etusijalle asettuvan luennan sijaan myös neuvottelevan tai vastakkaisen ideologiaperspektiivin puitteissa. (Hall 1984, 159–160.)

1) Epäilyttävä äiti

Useissa jutuissa tuotiin esiin, että England on raskaana, tai että hänellä on lapsi. Äitiys tuotiin esiin ongelmallisena. Jutuissa ei sanottu suoraan, että esim. England ei ole sopiva äiti, mutta viittauksia siihen oli runsaasti. Faircloughin mukaan representaatiota analysoitaessa tulee kiinnittää huomioita siihen, mitä on ilmaistu suoraan ja mikä epäsuorasti, mitkä seikat ovat ensisijaisia ja mitkä toissijaisia (Fairclough 1997, 136). Äitiys nostetaan esiin, mutta sitä ei kommentoida. Siitä annetaan vain vihjeitä. Englandin kohonnutta vatsaa katsotaan kuvissa hämmästellen ja paheksuen. Aivan kuin toimittaja ei uskaltaisi pohtia ääneen, onko England sopiva äidiksi. Tekstissä kirjoitetaan, että Englandia uhkaa jopa 38 vuoden vankeus. Äänettömän vihjeen kautta meiltä kysytään, miten

⁴⁹ Kun Englandin sukupuoli nimettiin naiseksi, kirjoitettiin juttu selittämään kiduttajien väkivaltaista käytöstä ja erityisesti Englandin käytöstä. Mieskiduttajia ei esiintynyt kuvissa/jutussa. Aiemmin kidutusteot itsessään olivat kauhistelun aihe. Kun huomattiin kiduttajasotilaan olevan nainen, sitä kauhisteltiin. Voi olla, että toimittaja ensimmäisessä jutussa luuli Englandin olevan mies hänen maskuliinisesta olemuksestaan johtuen, jonka tähden ristiriitaa muun armeijan kanssa ei tehty, hän oli yksi kiduttaja-reserviläisistä. Voi olla, että huomattuaan Englandin olevan nainen, hänet esitettiin seuraavaksi jutussa, joka yritti selvittää sadistisen käytöksen syitä ja jossa Englandin sukupuoli merkittiin naiseksi.

lapselle käy? Jutuissa on myös vihjauksia, että raskaus näyttäytyy jatkeena omalle löyhälle seksuaaliselle toiminnalle. Englandin kerrotaan seksuaalisesti häpäisseen vankeja, tehden avioliittopäätöksiä, jotka päätyvät eroon alle vuoden päästä ja seurustelleen kiduttajan kanssa. Onko ihme, että hän tulee raskaaksi – ja vielä kiduttajalle? Jutussa numero 6.4.5. meille vihjataan, että Englandin on otettava vastuu teoistaan: lapsestaan, sillä tyttöajat ovat takana, naiseus edessä. Myytti on se, että tyttö muuttuu naiseksi lapsen myötä, ei niinkään armeijan myötä kuin pojat.

Äitiys ei näyttäydy missään jutussa onnellisena odotuksena tai omana valintana. Kohonnutta vatsaa katsotaan kulmat koholla hämmästellen ja äänettömästi moralisoiden vihjeillä. Äitiys on jonkinlainen tabu, sillä vaikka se tuodaan ongelmallisena esiin, sitä ei selitetä suoraan vaan antaen vihjeitä. Tämän voi tulkita siten, että äitiyttä ei ole sopivaa arvostella. Ihmisiä ei saa arvostella sen perusteella, ovatko he hyviä/sopivia äidiksi. Jutussa kuitenkin vihjataan, että kaikki eivät ole luonnostaan äideiksi hyviä.

Lapsen isä on Graner. Hän on yksi kiduttaja-sotilaista. Hänen rooliaan isänä ei kyseenalaisteta jutussa. Englandin äitiys tuodaan sen sijaan useasti esiin ja sitä hämmästellään. Tämä viittaa siihen, että äidin ajatellaan olevan enemmän vastuussa lapsestaan kuin isän. Väkivaltainen äiti nähdään ongelmallisemmaksi kuin väkivaltainen isä.

Englandin raskaus ja hänen lapsensa tuodaan monta kertaa esiin jutuissa. Myös Lobasz tutki, mihin England liitetään mediassa. Hän käytti aineistonaan tunnettuja yhdysvaltalaisia lehtiä⁵⁰. Hänen mukaansa suurin osa artikkeleista, 76 %, käsitteli Englandin raskautta. Raskautta käsiteltiin siten laajasti niin suomalaisessa kuin yhdysvaltalaisessa mediassa. (Lobasz 2007, 22.) Miksi Englandin raskaudesta puhuttiin paljon? Ehkä siksi, että väkivaltainen naissotilas, poikkeuma, on helpompi käsitellä perinteisen sukupuolen ilmauksien kautta. Ehkä siksi, että väkivaltainen naissotilasäiti-aihe on perinteisen sukupuolen ymmärryksen vastainen ristiriitaisuuksineen. Ehkä siksi, että väkivaltainen äiti on jonkin näköinen tabu, ja asian tullessa julki, se herättää paljon huomiota.

⁵⁰ Lobasz tutki Englandia käsitteleviä juttuja The New York Timessä, The Atlanta Journal-Constitutionissa, The Houston Croniclesissa, The Los Angeles Timessä ja USA Todayssä. (Lobasz 2007, 11). England assosioitui jutuissa seuraavasti: 76 % raskaus, 65 % ikä, 47 % kidutuksen yksityiskohdat, 35 % Granerin tyttöystävä, 29 % hiippaili salaa tapaamaan Graneria, 29 % siveetön: harrasti seksiä, 12 % kontrolli poissa, 12 % pienen kaupungin tyttö. (Lobasz 2007, 22.)

2) Pikkukaupungin tyttö

Lynndie Englandin pikkukaupungin kasvatti -representaatio vaikuttaa monissa jutuissa. Pikkukaupunki konnotoi yksinkertaisuutta. Pikkukaupunki konnotoi myös kokemattomuudesta ja yksinkertaisesta elämästä luonnon lähellä. Pikkukaupungissa on vaikea saada koulutusta tai luoda uraa: England esitetään useasti kouluttamattomana. Hän ei ymmärrä arabikulttuurin tabuja.

Yksinkertaisuus yhdistyy jutussa tyhmyyteen. Vähäjärkisen lailla Englandin kerrotaan seuraavan mitä muut tekevät ja matkivan perässä, hän ei kyseenalaista asioita. Hän tottelee poikaystäväänsä, tekee kuinka käsketään tai ei edes ymmärrä tekevänsä pahaa. Jopa hänen puolustuksena aikoo todistaa hänen kärsivän oppimis- ja mielenterveysongelmista. Rossin mukaan irrationaalisuus on perinteisesti feminiiniseksi mielletty piirre, maskuliinisen rakentuessa rationaaliseksi. (ks. esim. Rossi 2003, 61). England rakentuu irrationaalisenä. Naissukupuoli rakennetaan irrationaaliseksi miesten rakentuessa rationaaliseksi.

Englandin ikä tuodaan esiin ja hän näyttäytyy joissain jutuissa mieluummin tyttönä kuin naisena. Tyttö konnotoi viattomuutta ja kokemattomuutta. Yksinkertaista luonnon ystävää, eräänlaista poikatyttöä, on helppo käyttää hyväksi. England näyttäytyykin joskus uhrina. Naisten esittäminen uhrina ei ole uutta. Feministit ovat useissa tutkimuksissa tutkineet, miten naiset/tytöt ja lapset rakennetaan uhreiksi, joita maskuliiniset miehet suojelevat. Naiset asetetaan alempiarvoiseen ja riippuvaiseen asemaan miehiin nähden ja sukupuolten välinen valtasuhde jatkuu. (ks. esim. Young 2003, 2.) Englandin iän, kouluttamattomuuden, sukupuolen ja sen feministisen piirteiden (yksinkertaisuuden ja tyhmyyden) kautta hänet tehdään syyntakeettomaksi ja syyllistä etsitään muualta.

3) Seksuaalinen sadisti

England näyttäytyy joissain jutuissa julmana seksuaalisena kiduttajana. Hän on sadisti: hän nauttii kun muut kärsivät. Kun muiden, maskuliinisten teot selitetään rationaalisesti stressillä, Englandin käytökseen ei löydy syytä: hän on irrationaalinen ja julma.

England ei esittäydy niinkään väkivaltaisena, vaan ilkeänä seksuaalisena häpäisijänä. Kenties Enhlstainin tutkima vanha myytti naisista väkivallattomina on tämän representaation sisällä:

kidutuksen sijaan Englandin teoista puhutaan häpäisystä ja väkivalta etäännytetään.⁵¹ Seksuaalisuus näyttelee osaa kidutuksessa: hän *häpäisee* vankeja seksuaalisesti. Sen sijaan yhdysvaltalaiset miessotilaat rakennetaan väkivaltaisiksi, ei seksuaalisiksi häpäisijöiksi.

England näyttäytyy heterohaluisena osassa jutuissa, samoin kuin yhdysvaltalainen armeija. England häpäisee vankeja mm. viittauksilla homoseksuaalisuuteen feminisoiden heidät. Valkoisen naisen etnisyys näyttäytyy korruptoituneena ja julmana valtana, kun taas maskuliininen, valkoinen nainen feminisoi arabialaista etnisyyttä olevat vangit. Kyse ei ole kuitenkaan vain perinteisestä heteroseksuaalisuudesta. England näyttäytyy sadistina, joka dominoi irakilaisia miehiä. Sadosokismi rakentuu poikkeavana seksuaalisuuden muotona. Myös England rakentuu seksuaalisesti poikkeavaksi mielipuoleksi heteroseksuaalisuuden rakentuessa normiksi.

England näyttäytyy muutenkin yliseksuaalisena: hän harrasti seksiä muun muassa vankien edessä Granerin kanssa. Englandin seksuaalisuuden korostus on havaittavissa jutuissa.

4) Kiduttajan tyttöystävä

England representoidaan jutuissa toisen kiduttajan, Granerin tyttöystäväksi, tai jutuissa kerrotaan, että Graner on hänen lapsensa isä. England representoituu maskuliinisen miehen kautta. Naiset ovat perinteisesti tulleet määritellyiksi miehen kautta, esim. tytär, sisko ja vaimo. Englandin representaatio jatkaa samaa perinnettä. Hän näyttäytyy monin tavoin miesten kautta. Englandiin viitataan tyttöystävänä/äitinä/vaimona: England on rakastunut sotilaaseen, jonka kanssa kiduttaa vankeja, hän on raskaana pahalle miehelle, jonka kanssa ei tosin enää ole yhdessä, hän on ihastunut tyttö, joka hiipii yöllä salaa tapaamaan poikaystäväänsä sääntöjä rikkoen ja hän on nuori tyttö, joka menee pika-avioliittoon.

Hän representoituu irrationaaliseksi. Hän tekee mitä vain saadakseen hyväksyntää, jopa kiduttaa ja tottelee poikaystäväänsä. Hän etsii rakkautta miehiltä – pika-avioliitosta tai armeijasta. Hän jopa rikkoo armeijan sääntöjä voidakseen tavata poikaystäväänsä yöllä.

⁵¹ Myytti naisten väkivallattomuudesta ks. Elshtain 1995, 3-4.

7.2. SUKUPUOLI, SEKSUAALISUUS JA ETNISYYS

Tutkimukseni alussa kerroin tutkivani median esittämää kuvaa naisesta keskittyen Englantiin: *miten sukupuolta esitetään ja rakennetaan mediassa eli miten sitä representoidaan?* Butlerin sukupuolen performatiivisuus esittää Englantin visuaalisesti etupäässä maskuliinisena. Nainen voidaan esittää maskuliinisena: Englantin sukupuolen eleet ovat maskuliinisia, eli liikkeessä olevia, vallassa olevia ja hän pukeutuu maskuliinisesti (lyhyt tukka, maastovaatteet). Elshtainin ja Addiksen tutkimuksien mukaan naissotilaan kuva rakennetaan usein miehisen kuvan sisälle, sillä maskuliininen identiteetti on homogenisoitu laajalti armeijassa (Elshtain 1995, 234, Addis et al. 1994, xvi-xix). Maskuliininen taistelija palvelee armeijan tarpeita, sillä se ei kyseenalaista tai häiritse maskuliinista järjestystä (Addis et al. 1994, xix).

Siitä huolimatta Englantin sukupuoli ”nainen” tehdään näkyväksi useissa kuvissa ja teksteissä. Naissukupuolta ei pidetä näkymättömänä normina esityksissä (toisin kuin miessotilas), vaan se tuodaan jatkuvasti esiin. Englantin kohdalla hänen sukupuolellaan on väliä: representaatiosta hegemoniseksi asettuvat ne, jotka viittaavat hänen sukupuoleensa. Englantin raskaus, Englantin suhteet miehiin, Englantin seksuaalisuus ja Englantin irrationaalisuus naisena tuodaan esiin ja hänet tuotetaan kahden sukupuolen hierarkkisessa kehyksessä.

Kahden erilaisen sukupuolen representaatioiden rajat ovat vahvoja jutuissa. Juttujen mukaan sukupuolen perinteisiä rooleja voidaan uhmata lievästi. Naiset voivat liittyä armeijaan ja tytöt voivat käyttää maihinnousukenkiä. Jutuissa tuodaan kuitenkin selväksi, että sukupuolten rajoja ei tule ylittää liikaa. England on niin sanottu opetustarina siitä, miten käy, jos nainen uhmaa perinteistä sukupuolen rooliaan. Näin representaatiot tuottavat sukupuolten todellisuutta sukupuolten normitusten kautta.

Miten väkivaltainen naissotilas selitetään ja tehdään ymmärrettäväksi? Marginaalinen diskurssi eli naisen/tytön väkivaltaisuus, tässä tapauksessa sukupuolen maskuliinisia eleitä omaava England selitetään kahdella eri tavalla. Toisaalta hänet representoidaan julmaksi, seksuaaliseksi kiduttajaksi ja häneltä perätään osassa jutuista vastuuta hänen omista teoistaan. Kuvien sanotaan toimivan todisteena hänen syyllisyydestään. Toisaalta, ja kenties etusijalle asettuvana luentana, on Englantin representaatio ”sisimmältään” feminiinisenä. Tämä viittaa uskomukseen, että ihmisen sisin, identiteetti, on hänen ”oikea” sukupuolensa. Englantin ulkokuori näyttäytyy valheellisena. Butlerin mukaan sukupuolen identiteetti on seipelmä, ihmisen haluama halu (Butler 2006, 68). Todellinen

sukupuoli on ruumiin pintaan kirjattu fantasia (emt, 229). Englandin äitiys tuodaan esiin monta kertaa. Englandin väkivalta selitetään feminiinisten ominaisuuksien kautta. Hän representoituu tunne-ihmisenä ja rakastuneena, verrattuna siihen, että maskuliininen mies on rationaalinen järki-ihminen. Pikkukaupungin kasvattina hänen kerrotaan olevan yksinkertainen, tyhmä ja jopa uhri. Häntä hyväksikäytettiin, koska hän oli sivistymätön ja yksinkertainen. Nämä viimeiset representaatiot poistavat Englandilta syyllisyyden ja vastuu kidutuksesta kaikkooa. Hänestä tehdään syyntakeeton, koska hän on ”pohjimmiltaan” feminiininen, yksinkertainen ”hömppä”. Toisin sanoen, vaikka kuvissa näemme maskuliinisia eleitä omaavan ihmisen, hänen tekonsa selitetään osittain sukupuolen kautta ja hän näyttäytyy syyttömänä osin sukupuolensa johdosta.

Miten seksuaalisuus esiintyy jutuissa? Maskuliininen England, vaikkakin luonteeltaan ja ”pohjimmiltaan feminiininen”, esitetään sadistina. Butlerin mukaan heterouden esitykset on tehty tavanomaisiksi (länsimaisessa) kulttuurissa. Seksuaalisuus esitetään normatiivisen heteroseksuaalisen matriisin puitteissa. (Butler 2006, 234.) Heteroseksuaalisuutta pönkitetään negaationaan homoseksuaalisuus (Butler 1993, 167) tai muut ”poikkeavat” seksuaalisuudet, kuten sadomasokismi. Heterous näyttäytyy normina, sillä kidutuksessa häväistään vankeja viittamaalla homoseksuaalisuuteen ja teon tekee sadisti. England sadistina rakentuu poikkeukseksi. Homoseksuaalisuus sekä sadomasokismi näyttäytyvät alempiarvoisina. Niiden vastakohtana heteroseksuaalinen, maskuliininen yhdysvaltalainen armeija rakentuu normiksi.

Englandin kidutusteot kuvataan seksuaalisina eikä niinkään väkivaltaisina. Osassa juttuja puhutaan huonosta kohtelusta tai häpäisystä vankeja kohtaan kidutuksen sijaan. Lisäksi England esitetään seksuaalisesti yliaktiivisena. Se tekee hänestä moraalisesti arveluttavan. Joissain jutuissa raskaus näyttäytyy seurauksena yliseksuaaliselle toiminnalle.

Mitä osaa etnisyys näyttelee jutuissa? Valkoinen amerikkalainen etnisyys esiintyy armeijan kautta. Yhdysvaltalainen armeija näyttäytyy täysin valkoisena. Enloen mukaan Yhdysvallat on halunnut pitää armeijansa ”valkoisena”. Todellisuudessa esimerkiksi naisista puolet on ”värillisiä”. (Enloe 1983, 138–140.) Tutkimissani kuvissa kaikki Yhdysvaltain armeijat sotilaat olivat valkoisia. Valkoinen etnisyys näyttäytyy väkivaltaisena: jos sotilailta puuttuvat selkeät säännöt, he luultavasti syyllistyvät väkivaltaan vihollisina pitämiään kohtaan.

Valkoinen amerikkalainen nainen kiduttaa osassa kuvia (6.4.1. – 6.4.3.) irakilaisista etnisyyttä, ryhmää miehiä. Valkoinen etninen valta näyttäytyy voimakkaana, julmana, korruptoituneena ja

epäoikeudenmukaisena. Valkoisen feminiinisen valta on suurempaa kuin irakilaisetenisyyden, koska yksi nainen kiduttaa ryhmää miehiä.

Arabietnisyyttä näyttävät uhrina. Kidutetut vangit esitetään pääosin uhri-representaation kautta. He näyttävät passiivisena joukkona individuaalista valkoisuutta vasten. Joukko konnotoi persoonattomuutta. (ks. esim. Said 1987, 286–287.) Passiivisena joukkona, vailla kokemusta ja kasvoja kuvissa, he eivät osaa representoida itseään, esim. osallistua oikeudenkäyntiin tai kertoa mielipidettä (ihmisoikeusjärjestöt tekevät sen). Arabietnisyydestä on monesti viittauksia myös ns. luolamieheen, joka ei suvaitse naisia (siksi naiskiduttaja) ja jonka mukaan alastomuus on suuri myytti. Myös Saidin mukaan arabeista on olemassa myytti, että he ovat yliseksuaalisia ihmisiä (Said 1987, 286).

Jaottelu eri kategorioihin on keinotekoinen. Butlerin mukaan rodullisten sukupuolinormien seksualisoiminen vaatii tarkastelua samanaikaisesti monien linssien läpi. Sukupuoli, seksuaalisuus ja etnisyydet toimivat yhtä aikaa ja saavat voimakkaimman ilmaisun toistensa läpi (Butler 2006, 26). England representoituu valkoisena, seksuaalisena naisena. Hän näyttää arabietnisyyteen nähden voimakkaana, maskuliinisena, vallassa olevana, julmana ja seksuaalisena kiduttajana. Arabietnisyyttä representoituu feminisoituna uhrina, joukkona, vailla kasvoja ja persoonallisuutta.

Tiettyssä mielessä meillä on kaksi feminisoitua representaatiota: England ja kidutetut irakilaiset. Kuka puuttuu joukosta? Kuka on se normi, jota vastaan heitä peilataan, kuka on se näkymätön, ”luonnollinen” tausta? Yhdysvaltalainen, väkivaltainen, valkoinen ja maskuliininen armeija. Niin England kuin kidutetut irakilaisvangit ovat ”toisia”. Irakilaiset ovat kasvoton arabijoukko vailla kokemusta, he ovat uhreja. England on puolestaan valkoisen armeijan ja kulttuurin outo lintu: hän on seksuaalisesti poikkeava, väkivaltainen ja irrationaalinen naissotilas.

7.3. DISKURSSIT

Representaatiot tuotetaan diskursseissa. Voimme tutkia diskurssia tai diskursseja, missä representaatiot muodostuvat (Jokinen 2000, 119). Diskursseja tutkittaessa tulisi huomioida kiinnittää sen lausumien sääntöihin ja rajoihin (Foucault 2005 43). Jokinen on eritellyt kysymyksiä, joita voi esittää diskurssianalyysia tehdessä. Ensinnäkin meidän tulee kiinnittää huomiota *mitä sanotaan ja mistä sanotaan ja miten sanotaan* – miten tieto jostain aiheesta muotoutuu. (Jokinen 2004, 193, 196.) Lisäksi meidän tulee kiinnittää huomiota siihen, *kuka puhuu ja millä oikeudella* (emt, 196).

Toisin sanoen, minkä diskurssin tai diskurssien sisällä tuotettiin Lynndie Englandista epäilyttävä äiti, pikkukaupungin tyttö, seksuaalinen sadisti, ja kiduttajan tyttöystävä?

Diskursseja on monia. Pyrin tarkastelemaan hegemonisia diskursseja. Jos tarkastellaan Englannin representaatioiden laajempaa tekstikontekstia, saadaan selville seuraavaa.

Mitä sanotaan ja mistä? Ensinnäkin Englannin representaatiot tuotettiin *sodan diskurssissa*.

Sodan diskurssissa Irakin sotaa sinällään ei kritisoitu, eikä sitä tai sotaa laajemmin nähty ongelmaksi. Sota on osa maailmaa ja Irakin sota yksi tapaus sodasta. Yhdysvalloilla nähdään olevan oikeus sotia Irakissa. Sodan diskurssissa sodassa on säännöt (Geneven sopimus), joita Abu Ghraibissa tapahtunut kidutus rikkoi. Ongelma on yleismaailmallinen. Tekstissä etsitään syyllistä, eli sääntöjä rikkonutta. Onko kidutus Englannin eli rivisotilaiden keksimä ja/vai korkea-arvoisempien antama käsky? Käskyjen antaja on tällöin syyllinen - ei tekijä tai totteliija, joka satuttaa toista. Siten rivisotilaat eivät ole osittain syyllisiä tekoihinsa, he vain noudattivat sääntöjä. Armeija rakentuu instituutioksi, jossa sääntöjä pitää noudattaa.

Miten sanotaan? Kidutuksen sijaan Helsingin Sanomissa käytetään usein ilmaisua ”häpäisy” tai ”huono kohtelu”. ”Huono kohtelu” viittaa sääntöjen rikkomiseen, mutta ei väkivaltaiseen kontrolloimattomaan käytökseen - se viittaa ”pieneen pahaan”. ”Häpäisy” sen sijaan viittaa henkiseen pahantekoon. Englannin kohdalla kerrotaan useimmiten kohtelun sijaan seksuaalisesta häpäisystä. Ihminen/sotilas näyttäytyy väkivaltaisena. Ihminen on kuin eläin, ja voi syyllistyä Englannin kaltaisiin tekoihin, jos hänelle annetaan valtaa heikompiin nähden. Tässä *ihmisluonto-diskurssissa*, ihminen nähdään eläimen kaltaisena, jota pitää lakien kautta säädellä. Yhdysvallat epäonnistui luomaan tämänkaltaiset säännöt ja siksi sotilaiden teot ovat osin selitettävissä. Jos ongelma on instituutiotasolla, silloin eläimen kaltaisilta ihmisiltä, rivisotilailta, menee vastuu korkea-arvoisimmille. Yhdysvaltain armeija ja valtio on instituutioita, jotka saattavat olla vastuussa kidutuksista.

Kuka puhuu ja millä oikeudella? Analysoimistani jutuista vain kaksi oli ulkomaalaisia. Jutut ovat suomalaisten, etupäässä Raivion, kirjoittamia. Tutkimukseni edetessä huomasin jutuissa myös suomalaisia sävyjä ja en voi olla sanomatta muutamaa seikkaa. Ensinnäkin osalle jutuista kontekstina toimii ”*me ja muut*” -*diskurssi*. Hallin mukaan me ja muut diskurssin ”me” representoi suhteessa ”toisiin”. ”Me” rakentaa itsensä suhteessa siihen mitä se ei ole. Muut suhteutetaan itseen nähden erilaisena, yhtenäisenä ja huonona. (Hall 1999, 82–84.)

Helsingin Sanomien sävy, laajemmin tarkastellen suomalainen sävy, heijastui jutuissa, joissa tutkin Englannin representaatioita ja diskurssia. Me ja muut -diskurssissa suomalaisuus ilmeni normina, ääneen sanomattomana ”me” -ryhmänä. Diskurssin sisällä yhdysvaltalaisuus oli toinen, erilainen, yhtenäinen ja huonompi.

Me ja muut -diskurssin sisällä on eroa tuottava, suomalaisuutta ja amerikkalaisuutta rakentava piirre. Kidutustapahtumat heijastavat Helsingin Sanomien mukaan vakavampaa ongelmaa: Yhdysvaltain (oikeus)valtion kriisiä. (erityisesti jutut nro 6.4.6., 6.4.7., 6.4.9. ja 6.4.10.). Yksilö (England) on osa laajempaa kokonaisuutta, yhteiskuntaa. Yhdysvaltalainen yhteiskunta ja sen valta on rappeutunut. Yhdysvaltain valtion toiminta on läpeensä korruptoitunutta. Yksilö on luonnostaan väkivaltainen, mikäli hänelle annetaan valtaa vihollisina pitämiään kohtaan. Valtion on tarkoitus ylläpitää sääntöjä, jotka estävät meitä käyttäytymästä eläinten tavoin. Kuitenkin, Yhdysvallat on epäonnistunut tässä. Se toimii kuin eläin antaen luvan kiduttaa vankeja ja se tekee itse selvityksiä kidutuksesta todeten itsensä viattomaksi korkeammalla tasolla kuin reserviläisten tasolla. Päättävät tahot suojautuvat korruption avulla syytteistä ja päästävät jopa kiduttajan liian vähällä tuomiolla. Toisin sanoen Helsingin Sanomien jutut konnotoivat Yhdysvaltojen olevan toimimaton ja sivistymätön (oikeus)valtio. Samalla kuitenkin kun Yhdysvaltoja moralisoidaan korruptiosta ja sivistymättömyydestä, rakentuvat suomalaiset barbaarien sijaan sivistyneinä oikeusvaltion asukkeina.

Toinen me ja muut -diskurssin sisällä oleva piirre, joka ”osoittaa” suomalaisten ja yhdysvaltalaisien eron, on koulutus ja sivistys (erityisesti jutut nro 6.4.2. ja 6.4.5.). Yhdysvaltalaisien kerrotaan olevan kouluttamattomia. Koulutus antaa ihmisille sivistystä. Koulun kautta voidaan tulla viisaammiksi, vähemmän tyhmiksi. Koulutuksen kautta ihmiset voivat arvostaa ja tuntea eri kulttuureja, toimia väkivallattomasti eli noudattaa sääntöjä ja päästä pois köyhyydestä kouluttautumalla. Koulutus voi tarjota sivistyksen henkeä, heikentää ”rahvasta” uskoa Jumalaan tai isänmaahan. Nämä tekijät osittain selittävätkin yhdysvaltalaisen yksilön, Englannin (köyhä, kouluttamaton ja yksinkertainen) kidutusta – hän on eri kulttuurista. Suomalaiset sen sijaan ovat sivistyneitä. Suomalaiset arvostavat eri kulttuureja oppineina. Esimerkiksi suomalaiset sotilaat menevät toisessa maassa kulttuurin sisään, yhdysvaltalaisien pidättäytyessä omien joukoissa. Jopa erityistilanteissa, kuten sodassa, koulutetut suomalaiset muistavat toimia sivistyneesti. Yksilön (Englannin) käytös voidaan siten osin johtaa kulttuuristen ”tosiasioiden” kautta. Samalla rakennetaan suomalaista paremmuutta Yhdysvaltoihin verraten.

Toisin sanoen, Englannin väkivaltaa selitetään sukupuolen lisäksi kulttuurisilla tekijöillä me ja muut -diskurssin sisällä. Kuvatessamme ”muita” tulemme kertoneeksi itsestämmekin samalla jotain. Suomalainen etnisyys näyttäytyy Helsingin Sanomissa sivistyneenä oikeusvaltiona. Media tuottaa meille Abu Ghraibin uutisten kaltaista ”objektiivista” tietoa, vaikka kaikki tieto on todellisuudessa arvottanutta.

Sodan ja ”me ja muut” -diskurssien lisäksi Englannin representaatiot rakennetaan Yhdysvaltain armeijan diskurssin sisällä. *Diskurssi tuotetaan kahden eri sukupuolen (heterohalu) diskurssin kehityksessä.* Ensinnäkin, Helsingin Sanomissa on viitteitä, että armeijan diskurssissa armeijan työtehtävien voidaan nähdä jakautuvan kahteen sukupuolien mukaan. Miehillä kuuluvat väkivaltateot ”rankalla puolella”, naisille puolestaan toimistotyöt. Armeijan voidaan näin ollen ajatella olevan hierarkkinen instituutio. Miesten väkivaltatöitä arvostetaan enemmän, kuin feminiinisiä toimistotöitä. Siten sukupuolikin on hierarkkinen, miessukupuoli on naissukupuolta arvostetumpi. Toiseksi, Yhdysvaltalaisen armeijan diskurssi esiintyy heteroseksuaalisen halun kautta. Kahden eri sukupuolen esitetään omaavan heterohalua. Sen sijaan irakilaisvangit rakentuvat alempiarvoisina ihmisinä, viittauksilla heidän homoseksuaalisuuteensa. Heteroseksuaalisuutta rakennetaan tekemällä sadomasokismi poikkeavaksi seksuaalisuudeksi. Kolmanneksi armeijassa työskentelevät sotilaat selitetään ja tehdään ymmärrettäviksi sukupuolten ominaisuuksien kautta. Englannin väkivalta selitetään feminiinisten ominaisuuksien kautta: ”hän halusi miellyttää poikaystävä”, ”hän on irrationaalinen” jne. Miessotilaat sen sijaan olivat stressaantuneita sodasta ja purkivat sen väärin. Näin väkivalta voitiin selittää rationaalisesti. Kaiken kaikkiaan armeijan diskurssissa väkivalta esitetään osaksi armeijaa ja sotilaiden käytöstä. He saavat käyttäytyä väkivaltaisesti, mutta vain sääntöjä noudattamalla. Yhdysvaltalainen armeija oli myös etnisyydeltään valkoinen armeija. Armeijadiskurssissa normi on maskuliininen, väkivaltainen valkoinen mies. Väkivaltainen naissotilas on sen sijaan poikkeus hegemonisessa armeijadiskurssissa.

7.4. NAISSET JA ARMEIJA

Englannin esittäminen tuottaa laajemmin naisten ja naissotilaiden todellisuutta. Tässä luvussa tarkastelen, mitä merkitystä Englannin representaatioilla ja diskursseilla on laajemmin viitekehyksessä: naiset ja armeija.

Cohnin yhdysvaltalaisen armeijatutkimuksen (2000) mukaan naisten armeijassa työskentelyn haitaksi nähdään muun muassa raskaus ja seksuaalisuus (Cohn 2000, 135). Tutkimus viittaa yhdysvaltalaisten sotilaiden epäilykseen sotilas-ammatin ja äitiyden yhdistelmään. Raskaus tuodaan esiin useasti sekä HS:ssa että useissa yhdysvaltalaisissa lehdissä. Sen sijaan, että Englannin äitiys näyttäytyisi HS:ssa ”luonnollisena” maskuliinisen armeijan sijaan, hänen kykynsä äitinä kyseenalaistetaan. Helsingin Sanomissa ei problematisoida niinkään äitiyden ja armeijan yhdistelmää vaan väkivaltaisen äidin hahmoa. Kenties tämä ilmentää sitä, että suomalaisessa keskustelussa äitiyden ja sotilas-ammatin yhdistämistä ei pidetä vaikeana. Ongelman nähdään pikemminkin olevan seksuaalisesti poikkeava, väkivaltaisen äiti. Toisaalta Englannin kykyjä toimia armeijassa kyseenalaistetaan hänen sukupuolensa johdosta; naiset ovat irrationaalisia. Siten ongelmana ovat naissotilaat armeijassa sekä väkivaltaiset äidit.

England esitettiin hyvin seksuaalisena henkilönä: hän kidutti seksuaalisesti vankeja ja hän harrasti seksiä vankien edessä poikaystävänsä kanssa jne. Cohnin mukaan yksi ymmärrys siitä, etteivät naiset kuulu armeijaan, on naisten seksuaalisuus. Naisten seksuaalisuus luo miesryhmään seksuaalisia jännitteitä, jonka johdosta miesten välinen ryhmähenki ja taistelutehokkuus vähenevät. (Cohn 2000, 135.) Täten naiset ovat haitaksi armeijassa ja laajemmin sodassa. Englannin seksuaalisuus tuotiin esiin myös Helsingin Sanomissa. Englannin seksuaalisuus esiintyi poikkeavana; hän oli sadisti ja kidutti seksuaalisesti vankeja. Englannin seksuaalisuus esitettiin myös heterohaluisena; hänen kerrottiin hiipivän yöllä tapaamaan poikaystävänsä ja sitten olevan raskaana. Nämä antamat viitteitä siitä, että naisten seksuaalisuus haittaa armeijan toimintaa, eikä naisten paikka siten ole olla osana armeijaa. Toisaalta England esitetään seksuaalisesti poikkeavana. Ilmentääkö tämä sitä, että vain perinteiset heterot kuuluvat armeijaan, jopa naiset? England ei koskaan esiintynyt tutkimissani kuvissa armeijaryhmän kanssa. Tästä voimme vetää johtopäätöksen, että hänet esitettiin monenlaisena poikkeuksena, joka ei kuulu ryhmään (armeijaan). Graner on sen sijaan tutkimissa jutuissa kuvattu ryhmän kanssa. Näin ollen laajasti ottaen Englannin representaatio osoittaa armeijan olevan maskuliininen paikka, johon feminiininen ei kuulu, koska hän on erilainen sukupuolensa perusteella (naisten raskaus, seksuaalisuus, tunteet jne.) Armeijaan eivät kuulu myöskään muut kuin heterot. Armeijaa voidaan pitää heteroseksuaalisena maskuliinisena instituutioon, jossa mies on normi, nainen poikkeus muiden seksuaalisten vähemmistöjen lisäksi.

Representaatioita voi lukea myös neuvotellen, tai ideologista sanomaa vastakkaisesti (Hall 1984, 159–160). Osassa juttuja England representoitiin osaksi ryhmää, armeijaa. Tästä voidaan päätellä,

että naissukupuoli on joissain määrin hyväksytty armeijaan. Näissä jutuissa tuotiin esiin esim. raskaus, josta voidaan päätellä, että naista ei ole täysin hyväksytty osaksi armeijaa ja nainen nähdään ongelmallisena. Viimeksi tutkimassani artikkelissa England esitettiin voittajana ja selviytyjänä. Naisia ei siten aina esitetä passiivisiksi uhriksi, vaan representaatioita on monenlaisia. Englandin esittäminen itsenäisenä ja voittajana haastaa siten perinteistä uhri-representaatiota.

Cohnin mukaan Yhdysvalloissa ei ole enää julkisesti sopivaa puhua naisten pääsykiellosta armeijaan, vaan siitä puhutaan jonkun muun asian kautta (Cohn 2000, 147). Ehkä Englandin raskauden esiintuominen ja problematisointi, hänen miessuhteensa armeijassa ja hänen irrationaalisuuden osoitus tunteiden kautta, ovat tapoja puhua siitä, miten ”oikeasti” nainen ”ongelmineen” ei sovi armeijaan: hän heikentää miesten välistä toveruutta seurustellen, hiipien tapaamaan heitä yöllä, tullen raskaaksi ja totellen kyseenalaistamatta poikaystäviään. Naisten/tyttöjen esittäminen feminiinisenä uhrina vahvistaa myyttiä, että naiset kuuluvat yksityiselle kodinalueelle, ja miehet julkiseen tilaan suojelemaan heitä (kuten armeijaan). (ks. esim. Elhstain 1995, 169.) Myös lausuma jutussa 6.4.2. siitä, että naiset voivat käyttäytyä vielä ehdottomammin kuin miehet, voidaan pitää perusteluna sille, etteivät naiset kuulu armeijaan.

Yhdysvaltalainen armeija näyttäytyy maskuliinisena paikkana, jossa naisen asema ei ole selvä. Yhdysvaltalaisen valkoisen, heteroseksuaalisen ja väkivaltaisen armeijan joukossa nainen on vielä se outo lintu.

7.5. VALOKUVAN VOIMA?

Lehtijuttuja tutkiessani otin suunnakseni Mikkosen pohdinnat. Hänen mukaansa ei pidä ennalta ajatella valokuvaa tai tekstiä toinen toistaan vahvempana. Merkitys syntyy pikemminkin näiden kahden tason vaihtelevassa vuorovaikutuksessa. (Mikkonen 2005, 15, 56.) Ottaessani ns. vapaan ennakoasetelman näiden kahden vuorovaikutuksen tuloksen suhteen, sain tulokseksi vaihtuvia vuorovaikutusmuotoja. Yhdessä jutussa saattoi olla montakin eri vuorovaikutuksen tasoa.

Vuorovaikutus ja ”kolmannen tason luominen” saattoi perustua *ironiaan*: jutun (6.4.4.) tekstissä Englandin kerrotaan olevan syyllinen, mutta hän on kuvassa sotilaspukupäällä Yhdysvaltojen lipun edessä. Vuorovaikutus saattoi perustua *vastakohtaisuuteen* ja asioiden ”riiteleväisyyteen”: juttu 6.4.5. oli merkitty Paha nainen –otsikolla, mutta kuvassa meille näyttäytyi hymyilevä tyttö. Jutun

6.4.9. tekstissä kiduttajaksi nimetyt ihmiset representoituvat rakastavaisina. Vuorovaikutus saattoi perustua kuvan voimaan ikonisena *todisteena tapahtuneesta*. Se todistaa tekstin väitteen todeksi. Jutuissa 6.4.1. – 6.4.3. kuva on todiste tekstin mukaan kidutustapahtumasta ja Englandin syyllisyydestä. Vuorovaikutus saattoi perustua myös *vuorotteluun* sanoman aikaansaamiseksi. Kuvassa sanotaan se, mitä ei ääneen tohdita sanoa: hämmästellä Englandin raskautta (juttu nro 6.4.6.). Kuvissa saatetaan *korostaa* tiettyä tekstin osaa: Englandin raskautta (juttu nro 6.4.7.) tai kuvien kautta luodaan tekstiin *tunnelmaa*, kuvitusta, ilmeiden kautta: esim. Englandin syylliset ilmeet (juttu nro 6.4.10. ja 6.4.11.).

Tutkimukseni edetessä jouduin kuitenkin välillä pohtimaan kuvan ja tekstin suhdetta uudelleen. Seuraavaksi pohdin juttujen 6.4.1.-6.4.3. merkitystä. Jutuissa 6.4.1. – 6.4.3. kuvat ovat kidutuskuvia, joissa England esiintyy. Niihin viitataan miltei jokaisessa niiden jälkeen kirjoitetussa jutussa. Ihmisten oletetaan muistavan juuri nuo *kuvat*. Tutkimuksen aikana juuri tämä seikka vaivasi minua. Onko kuva sittenkin voimakkaampi kuin sana? Ainakin valokuvien tutkijat ovat sitä mieltä ja tekstitutkijat toista mieltä. Seppäsen mukaan valokuva on keskeinen merkityksen muodostaja sanomalehtijutuissa. Valokuva voi olla kenties tärkeämpi merkityksenmuodostaja kuin teksti, sillä se saattaa ratkaista sen, luetaanko juttua lainkaan. (Seppänen 2006, 197.) Sontagin mukaan länsimainen muisti perustuu pitkälti näköaistiin nykyään. Siksi valokuvilla on ylittämätön kyky määrätä se, mitä palautuu mieleen tapahtumista. (Sontag 2004, 33.) Abu Ghraibista muistamme Lynndie Englandin kiduttamassa alastomia vankeja.

Aluksi voidaan spekuloida ajatuksella, vaikuttivatko kuvat voimakkaammin kuin tekstit, koska ne esittivät tiettyjä asioita. Ihmisten oletetaan muistavan juuri Englandin osoittavan irakilaisen sukupuolielimien ja nauravan, sekä katsovan talutushihnan päässä makaavaa vankia. HS kirjoitti muiden lehtien ohella, että England oli/on ”[...] näkyvin vankien nöyryyttäjä” (HS, 29.9.2005). Vaikka asioiden ”alkuperä” Foucault’ n mukaan ei olekaan tutkimuksen alkuperä, tulee minulle silti väistämättä mieleen, olivatko kidutuskuvat mieleenpainuvia, koska ne olivat niin traumaattisia, kauheita ja julmia? Tällöin jutun spekaakkeli olisi kidutusteko, valkoisten valloittajien vääristynyt valta. Sontagin mukaan kuvat ovat harvinaisen raakoja.⁵² Toisen maailmansodan aikaan saksalaisyksiköt ottivat kuvia hirmutöistään Puolassa. Mutta kuvat, joissa teloittajat olisivat asettuneet uhrien viereen, olivat harvinaista. (Sontag 2004, 35.)

⁵² Alkuperäinen teos ”Regarding the Torture of Others”, the New York Times Magazine, 23.5.2004.

Oliko sillä osaa (ja mikä osa) asiaan, että kiduttaja oli nainen ja näin ollen hän, England, olisi juttujen speaktaakkeli?⁵³ Nainen sai valtaa ja mies menetti? Tällöin sukupuoli olisi merkitsevä tekijä kidutusskandaalissa, maskuliininen ja väkivaltainen nainen riistää vallan feminisoiden miesuhrit seksuaalisesti. Sukupuolen perinteisen roolin rikkoja sai paljon julkisuutta. Toisaalta kiduttaja oli valkoinen nainen, joka feminisoi irakilaisetiisyyttä. Onko etnisyyden merkittävä tekijä yhdessä sukupuolen kanssa? Lisäksi England rakennettiin seksuaaliseksi poikkeukseksi, sadistiksi ja irakilaiset homoseksuaalisiksi, valkoisen ja maskuliinisen armeijan rakentuessa heteroseksuaaliseksi. Butlerin mukaan sukupuoli, etnisyyden ja seksuaalisuus saavat voimakkaimman ilmaisun toistensa läpi. Oli jutun kuvien speaktaakkeli mikä tahansa (paitsi itse asiassa irakilaisten uhrien kärsimys) voidaan sanoa, että sukupuoli, etnisyyden ja seksuaalisuus tuotiin esiin mediassa Abu Ghraibin kohdalla.

Olivatko kuvat sittenkin voimakkaampia kuin tekstit, ainakin kidutuskuvaajuttujen kohdalla? Miksi kuvista rajattiin pois monia sotilaita niin, että ne näyttivät muutamien yksilöiden tekemiltä (Sontag 2004, 39)? Miksi juuri 1800 julkaistusta kuvasta Helsingin Sanomat (muiden medioiden ohella) valitsivat kuvat, joissa England oli? Sen takia, että syyllisenä näyttäytyi irrationaalinen ja väkivaltainen nainen, seksuaalinen sadisti, maskuliinisen ja heteroseksuaalisen armeijan sijaan?

Alkuperän tutkimisen sijaan Foucault'n oppeja kunnioittaen, voimme todeta, että kuvat olivat voimakkaita, koska niihin viitattiin useasti ja ihmisten oletettiin muistavan ne. Kenties Abu Ghraibista *aluksi* julkaistut traumaattiset kidutuskuvat (6.4.1.–6.4.3.) olivat sittenkin voimakkaampia kuin tekstit.

Lopuksi haluan vielä mainita valokuvan muuttuneesta luonteesta sodassa. Siinä missä aiemmin ammattimaiset lehtivalokuvaajat toimittivat kuvat lehteen, Abu Ghraibin skandaalissa sotilaat olivat ottaneet kuvat 6.4.1. – 6.4.3. Se voi kertoa jotain länsimaisesta, ja tarkemmin amerikkalaisesta kulttuurista. Ihmiset tallentavat joka hetki tapahtumia digikameroilla. Todellisuus on hyvin kuvallista. Katselemme ja kulutamme kuvia ja muokkaamme niiden kautta identiteettiämme. Abu Ghraibin kuvat eivät Sontagin mukaan olleet tarkoitettu yksityiseksi muistoksi (poseeraaminen kuvissa) vaan jaettavaksi, yhteisöllisyyden rakentamiseksi sotilaiden ja ystävien kesken sähköpostin ja internetin välityksellä. (Sontag 2004, 35.) Yksi mielenkiintoinen tutkimus olisikin pelkästään sotilaiden ottamien kuvien analysointi.

⁵³ Silloin olisimme kenties lukeeekin jutut, jotta olisimme ”tunnistaneet” sukupuolen.

8. TUTKIMUKSEN MERKITYS FEMINISTISESSÄ KANSAINVÄLISESSÄ POLITIIKASSA

Tarkoitukseni on katsoa työtäni taaksepäin ja pohtia sen laajempaa merkitystä feministisen kansainvälisen politiikan tieteenalalla. Feministisen viitekehyksen puitteissa, tarkoitukseni oli tehdä ”kansainvälisestä politiikasta feminististä järkeä” (ks. Enloe 1989). Millaisena ”todellisuus” näyttäytyi laitettuani päähän sukupuolilinnit? Ottamalla asianajajan position tutkimusta tehdessäni, pyrin edistämään asiaani esimerkiksi kysymällä, miten tässä tapauksessa sukupuolten todellisuuden voisi rakentaa toisin. (ks. Juhila 1999, 207–208). Postmodernin feminismin viitekehyksessä en usko yhteen ainoaan totuuteen, vaan näen todellisuuden moninaisena.

Tutkimukseni lähtökohta oli kyseenalaistaa ”naiset ja rauha” sekä ”miehet ja väkivalta” -yhtymiä. Vanhassa myytissä naiset ovat Elshtainin mukaan kauniita väkivallattomia sieluja ja miehet ovat väkivaltaisista, mutta oikeudenmukaisia sotilaita (Elshtain 1995, 4). Näiden kulttuuristen asemien kautta rakennamme itseämme, identiteettiämme ja toimintaamme. Tutkin, miten väkivaltainen naissotilas, marginaalinen diskurssi länsimaisessa kulttuurissa esitettiin ja selitettiin mediassa. Jo pelkästään tutkimuskohteeni kyseenalaisti ”naiset ja rauha” -myyttiä. Purkamalla Englandin representaatiota, voin osoittaa hänen representaatioidensa olevan rakennettuja ja siten muutettavissa olevia. Sukupuolten todellisuus voi näyttäytyä meille uudella tavalla.

Toivon tutkimukseni selvittäneen sen asian, että sukupuoli on edelleen tärkeä ja merkittävä kategoria asioiden ymmärtämiselle ja selittämiseksi. Sukupuolten representaatiot mediassa tuottavat sukupuolten todellisuutta. England esitettiin ja merkittiin kahden sukupuolen kategorian sisällä: hän on nainen. Hänellä on maskuliininen olemus, mutta hän on ”sisimmältään” nainen. Butlerin mukaan sukupuolen ymmärretään olevan ihmisen sisimmässä. Butlerin mukaan sukupuoli on performatiivinen (Butler 2006, 68). England on ”epäilyttävä äiti”, ”pikkukaupungin tyttö”, ”seksuaalinen sadisti”, ja ”kiduttajan tyttöystävä”. Englandin väkivalta tehtiin ymmärrettäväksi osittain hänen sukupuolensa perusteella, feminiinisten stereotyyppien kautta: hän on irrationaalinen, hän on tunteellinen jne. Hänet vapautettiin kammottavien tekojensa vastuusta mm. sukupuolensa johdosta, ”hän on uhri”. England ei näyttäytynyt osana yhdysvaltalaisista armeijaa, vaan hänet rakennettiin poikkeuksena monin tavoin: hän on naissotilas, hän on seksuaalinen sadisti, hän on väkivaltainen jne. Näin sukupuolten rajoja normitettiin. Hegemoninen, maskuliininen, heteroseksuaalinen, valkoinen ja väkivaltainen armeija rakentui juttujen normiksi. Englandilla

saattoi olla valtaa irakilaisetenisyyteen nähden, sillä hän kidutti ja alisti eli feminisoi heidät. Mutta niin England kuin irakilaiset ovat ”toisia” yhdysvaltalaiseen armeijaa nähden.

Tosin voimme lukea esityksiä haastaen vallitsevan hegemonisen luennan. Silloin voimme nähdä murtumia hegemonisessa esityksessä. Englandilta haettiin vastuuta, hänet esitettiin maskuliinisena ja hän representoitui osassa juttuja itsenäisenä ja hallitsevana. Hegemoniset esitykset tukivat kuitenkin toista. Postmodernien feministien tavoin en pyri löytämään yhtä ja ainoaa vastausta. Helsingin Sanomien representaatiot Englandista olivat moninaisia. Hallin mukaiset hegemoniset representaatiot olivat tulkittavissa Helsingin Sanomien jutuissa.

Siinä missä Persianlahden sodassa vuonna 1991 naiset kuvattiin feminiinisinä ammattilaisina⁵⁴, samalla alueella sodittaessa uudelleen yli kymmenen vuotta myöhemmin, naissotilas esitettiin taantumuksellisemmin stereotyyppisten käsitysten kautta. Vaikka hän kidutti, häpäisi seksuaalisesti, ilkkui uhreille – hänet kuvattiin silti jopa *uhrina*, vanhojen myyttien mukaisesti. Tämä osoittaa, että sukupuolten todellisuus on yhä vallitseva todellisuus ainakin Helsingin Sanomissa. Sukupuolta ja sille ominaisia ominaisuuksia säädellään mm. mediassa. ”Epänormaali nainen” selitettiin perinteisen roolin sisällä. Englandin tarinaa kerrotiin opetustarinan tavoin; mitä sukupuolen perinteiset rajat ylittävälle naiselle käy. Se konnotoi sitä, että naisille ei ole ominaista olla väkivaltainen, sotilas tai muu kuin heteroseksuaalinen. Sukupuolten, seksuaalisuuksien ja etnisyyksien todellisuus rakentuu erilaisista esityksistä. Esityksissä rakennetaan sukupuolen, seksuaalisuuden ja etnisyyden rajoja.

Tutkimukseni toi julki Irakin sodan olevan kyseenalaistamaton Helsingin Sanomissa. Siellä silti epäiltiin yhdysvaltalaisesta järjestelmästä. Se näyttäytyi korruptoituneena. Suomalainen yhteiskunta representoitui sivistysvaltiona. Yhdysvaltain armeija näyttäytyi maskuliinisena, heteroseksuaalisena ja väkivaltaisena paikkana, joissa feminiinisen yksilön paikka on hankala. Naissotilas on yhä poikkeus armeijassa ja hänet tulkitaan sukupuolen kautta. Yhdysvaltalaisen naissotilaiden asema armeijassa ei ole vielä vakiintunut. Tutkimukseni osoitti Helsingin Sanomien luovan sukupuolten todellisuutta kahdessa vastakkaisen sukupuolen järjestyksessä. Se, että England esitettiin ja selitettiin voimakkaasti sukupuolen kautta, ja että häneltä jopa poistettiin vastuuta poistamalla hänen toimijuuttaan, osoittaa, ettei Helsingin Sanomat olleet valmiit toisenlaiseen sukupuolten todellisuuteen. England esitettiin suhteessa maskuliinisen armeijanormiin.

⁵⁴ (esim. Enloe 1994, 99)

Tutkimukseni mukaan sodan sukupuolittunut kuva on osa meidän aikaamme. Tekemällä ”feminististä järkeä kansainvälisestä politiikasta” toivon onnistuneeni kuvaamaan sen, että sukupuolilla ei ole tiettyä ominaisuutta ja että heidät kuuluisi sukupuolten ominaisuuksien sijaan kuvata itsenäisinä toimijoina ja arvioida heidät tekojensa eikä sukupuolensa perusteella.

Sukupuolen tutkimuksen kautta voimme nähdä sen rakentuneisuuden ja pohtia, miten todellisuus voisi rakentua toisin. Seksuaalisuuden ja etnisyyden tutkimuksen kautta koen, että sain enemmän syvyyttä pro graduuni. Sukupuoli, seksuaalisuus ja etnisyys kietoutuvat yhteen butlerilaisittain. Jos olisin tutkinut vain sukupuolta, olisi kenties jäänyt huomaamatta, että England representoitui valkoisena naisena vahvemmasi kuin irakilaiset miehet, mutta kuitenkin poikkeuksena suhteessa yhdysvaltalaiseen maskuliiniseen ja heteroseksuaaliseen armeijaan (naisten väkivalta, poikkeava seksuaalisuus, naissotilas). Siten media ja Helsingin Sanomat, rakentavat todellisuutta monella eri tasolla. Jokaisella tutkimuksella on kuitenkin rajansa. Monien asioiden tutkimus saattaa sekoittaa tutkimusta ja siten sen rajaaminen on tärkeää. Koen, että tutkimuksessani oli sopiva määrä käsitteitä.

Voin sanoa johtopäätökseni vain tutkimistani jutuista. Jatkotutkimuksien kannalta olisi mielenkiintoista tutkia, kuinka näkyvillä England oli kaikissa Abu Ghraibia käsittelevissä jutuissa Helsingin Sanomissa. Kuinka miessotilaita esitettiin ja kuinka paljon he saivat huomiota ja minkälaista huomiota? Mika rooli sukupuolella, seksuaalisuudella ja etnisyydellä oli Abu Ghraibia käsittelevissä jutuissa ?

Kenties tutkimukseni, tai jatkotutkimuksen aiheestani, voisi kirjoittaa eri tavoin. Barthesin mukaan traumaattiset kuvat, kuten tulipalot, haaksirikot, katastrofit ja väkivalta ovat vaikeimpia konnotoida. Trauma tukehduuttaa kielen ja pysäyttää merkityksen. Valokuvasta ei ole mitään sanottavaa, sillä mikään sanallinen kategoria ei pysty käsittämään prosessia, joka rakentaa merkityssisällön. (Barthes 1984, 136.) Aluksi kuvien analysoiminen tuntuikin vaikealta. Yritin etäännyttää itseni niistä ja analysoida lause lauseelta, ilme ilmeeltä, voidakseni analysoida aineistoa. Aihe on niin kauhea ja tunteita herättävä, että minusta tuntui, että aiheen etäännyttäminen on ainut keino käsitellä sitä. Silti lukiessani tekstiä jälkeinpäin, tieteellisen kirjoittamisen neutraali tyyli tuntuu oudolta. Miksi kuvata kidutusten vääryyttä ja sen aiheuttamaa tuskaa neutraalisti? Sitä ei ehkä tarvitsisi tehdä, mutta

minulle ainut keino käsitellä asiaa, oli kirjoittaa tieteellisen neutraalisti. Tutkimuksen voisi kirjoittaa eri tavoin, esimerkiksi runojen tai kaunokirjallisuuden tavoin, tuoden ilmi tuskan ja ahdistuksen.⁵⁵ Myös yhdysvaltalaisen ja suomalaisen lehdistön vertailu Abu Ghraibin uutisoinnista voisi tuottaa mielenkiintoisia tutkimustuloksia. Pienen otokseni kautta huomasin, että yhdysvaltaisten journalistien tapa kirjoittaa asioista on erilainen kuin suomalaisten journalistien. Suomalaiset eivät ilmaisseet asioita yhtä vahvasti osassa jutuissa kuin yhdysvaltalaiset.

Postmoderni feministinen kansainvälinen politiikka ei tuo tutkimuksissaan esiin vain ”näkymättömiä” naisia, vaan myös näkyvien naisten, kuten Englannin esityksiä. Postmodernien feministien tavoin pyrin ottamaan naiset vakavasti. Se, että Englanti esitettiin uhrina ja irratiionaalisen osoittaa, että naisia ei oteta vakavasti, vaan heitä jopa vähätellään. Tutkimukseni osoitti, että vaikka Englantia voidaan pitää sukupuolten rajojen rikkojana (väkivaltainen naissotilas) Helsingin Sanomat pyrki selittämään hänet perinteisen sukupuolen ymmärryksen sisällä. Näin sukupuolten rajoja ja – todellisuutta tuotetaan. Sukupuoli vaikuttaa siten kansainvälisen politiikan todellisuuteen. Siksi feministinen tutkimus on perusteltua ja tärkeää. Koska media ja sen tuottamat esitykset vaikuttavat todellisuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin, on esitysten (sukupuoli, seksuaalisuus ja etnisuus) tutkiminen poliittista. Pyrin esitysten purkamisen kautta muutokseen. Postmodernien feministien tavoin näen purkamisen tärkeäksi, jotta uuden rakennus olisi mahdollista.

Jos näemme, että kansainvälisen politiikan tärkein kontribuutio olisi feministisen järjen lisäksi rauhan luominen, päädyn seuraavaan: kansainvälisen politiikan tutkimus syntyi maailmansotien jälkeen halusta estää sodat ja tukea rauhaa. Sen teorit pyrkivät kukin omalla tavallaan ratkaisemaan maailmamme ongelmia, kuten sodan (esim. Sylvester 2001, 7.) Youngin mukaan feministinen kansainvälinen politiikka pyrki estämään sodan ja tukemaan rauhaa 1970- ja 1980-luvuilla tutkimalla yhteyttä miesten valta-aseman ja militarismin välillä sekä maskuliinisen sukupuolen ja väkivallan välillä. (Young 2003, 1). Sodan ongelma ei ole kuitenkaan hävinnyt. Useimmat meistä muistavat varmasti syyskuun 11. päivän tapahtumat. Kaldorin mukaan sodat ovat ”uusia sotia”, joissa on uusia toimijoita ja erilaisia päämääriä ja taistelunmuotoja (Kalder 2001, 8). Voidaankin kysyä, auttaako sodan ja turvallisuuden tutkiminen sukupuoli-linssien läpi edistämään rauhaa (Young 2003, 1)?

⁵⁵ Ks. esim. pro gradu, Puumala Eeva (2005), "Olipa kerran kansainvälinen politiikka..." Poeettinen narratiivi toiseuden institutionalisoitumisesta tieteenalan epistemologiaan.

Näen asianajaja-positiosta käsin rauhan luomisen kansainvälisen politiikan tärkeäksi tehtäväksi (sukupuolen tutkimisen lisäksi). Auttoiko tutkimukseni edistämään rauhaa katsottaessa sotaa sukupuoli-linssien läpi (Young 2003, 1), on vaikeampi kysymys. Ehkä ilman kahden vastakkaisen sukupuolen todellisuutta maskuliinisten miesten ei tarvitsisi enää ajatella vanhojen myyttien mukaisesti. Heidän ei tarvitsisi ajatella olevansa väkivaltaisia sotasankereita ja suojelevansa feminiinisiä naisia ja hallitsevansa heitä maskuliinisen suojelun logiikan mukaisesti (ks. Young 2003, 1). Ehkä ilman perinteistä sukupuolen todellisuutta toimisimme eri lailla, ehkä jopa sotimatta. Ehkä väkivaltainen ihminen tuomittaisiin tekojensa (eikä jätettäisi tuomitsematta) eikä sukupuolensa perusteella.

LÄHTEET

Tutkimuskirjallisuus

Aaltola, Mika (2007), ”Kansainvälisen politiikan opetus Suomessa 1970- ja 1980-lukujen taitteessa: Morgenthaun realistisen opetusfilosofian näkökulma”. *Kosmopolis*, vol 37: 1/2007, 78–101.

Addis, Elisabeth et al. (1994), Introduction. Teoksessa Addis, Elisabeth – Valeria E. Russo – Lorenzo, Sebasta (ed.), *Women Soldiers. Images and Realities*, ss. xi-xxiv. USA: St.Martin´s Press

Addis, Elisabeth (1994), Women and the Economic Consequences of Being Soldier. Teoksessa Addis, Elisabeth – Valeria E. Russo – Lorenza, Sebasta (ed.), *Women Soldiers. Images and Realities*, s. 3-27. USA: St. Martin´s Press.

Barthes, Roland (1984), Sanoma valokuvassa. Teoksessa Lintunen, Martti (toim.), *Kuvista sanoin* 2, ss. 120–137. Porvoo: Suomen valokuvataiteen museon säätiö (WSOY?)

Barthes, Roland (1994), Mytologioita. Helsinki: Gaudeamus

Bordo, Susan (1990), Feminism, Postmodernism, and Gender-Skepticism. Teoksessa Nicholson, Linda. J.(ed.), *Feminism/Postmodernism*, ss. 133–156. New York and London: Routledge.

Brown, Melissa T. (2006), “‘A Woman in the Army Is Still a Woman’: Recruiting Women into the All-Volunteer Force.” Paper presented at the 2006 Annual Meeting on ISA, in USA: San Diego, 22.-25.3.2006. Not published.

Butler, Judith (1990), Gender Trouble, Feminist Theory, and Psychoanalytic Discourse. Teoksessa Nicholson, Linda. J. (ed.), *Feminism/Postmodernism*, ss. 324–340. New York and London: Routledge.

Butler, Judith (1993), *Bodies that Matter: on the discursive limits of “sex”*. New York: Routledge.

Butler, Judith (2006), *Hankala Sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

CNN (02.03.2003), “U.S. launches cruise missiles at Saddam”.

CNN (02.05.2003), “Bush makes historic speech aboard warship”.

Cohn, Carol (2000), “How Can She Claim Equal Rights When She Doesn’t Have to Do as Many Push-Ups as I do?” The Framing of Men’s Opposition to Women’s Equality in the Military. Teoksessa *Men and Masculinities*, vol.3 no.2 October, 131–151. Sage Publications Inc.

Dombrowski, Nicole Ann (1999), Soldiers, Saints or Sacrificial Lamns? Women’s Relationship to Combat and Fortification of the Home Front in Twentieth Century. Teoksessa Dombrowski, Nicole Ann (ed.), *Women and War in the Twentieth Century. Enlisted With or Without Consent*, ss.2–37. New York and London: Garland Publishing Inc.

Elshtain, Bethke Jean (1995), *Women and War With a New Epilogue*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Enloe, Cynthia (1983), *Nainen – taakse poistu! Naisten elämän militarisointi*. London: Pluto Press.

Enloe, Cynthia (1989), *Bananas, Beaches & Bases. Making feminist sense of international politics*. London: Pandora.

Enloe, Cynthia H. (1994), The Politics of Constructing the American Woman Soldier. Teoksessa Addis, Elisabeth – Valeria E. Russo – Lorenzo, Sebesta (ed.), *Women Soldiers. Images and Realities*, ss. 81-110. USA: St. Martin’s Press.

Enloe, Cynthia (2004), *Curious Feminist : Searching for Women in a New Age of Empire*. USA: University of California Press.

Fairclough, Norman (1997), *Miten media puhuu?* Tampere: Vastapaino

Flax, Jane (1990), Postmodernism and Gender Relations in Feminist Theory. Teoksessa Nicholson, Linda. J. (ed.), *Feminism/Postmodernism*, ss. 39–62. New York and London: Routledge

Foucault, Michel (1998), *Seksuaalisuuden historia: tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä*. Helsinki: Gaudeamus

Foucault, Michel (2005), *Tiedon arkeologia*. Tampere: Vastapaino

Gabriel, John (1998), *Whitewash: Racialised Politics and the Media*. USA: Routledge

Goldenstein, Joshua S. (2001), *War and Gender. How Gender Shapes the War and Vice Versa*. UK: Cambridge University Press.

Hagemann, Karen (2002), Home/Front. The Military, Violence and Gender Relations in the Age of the World Wars. Teoksessa Hagemann, Karen – Stefanie Sculer-Springorum (ed.), *Home/Front. The Military, War and Gender in Twentieth Century Germany*, ss.1–41. New York: Oxford

Hall, Stuart (1984), Uutiskuvien määräytymisprosessi. Teoksessa Lintunen, Martti (toim.), *Kuvista sanoin 2*, ss. 138–190. Porvoo: Suomen valokuvataiteen museon säätiö, WSOY

Hall, Stuart (1997a), Introduction. Teoksessa Hall, Stuart (ed.), *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*, ss. 1–12. London: Sage Publications

Hall, Stuart (1997b), The Work of Representation. Teoksessa Hall, Stuart (ed.), *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*, ss. 13–76. London: Sage Publications.

Hall, Stuart (1997c), The Spectacle of the 'other'. Teoksessa Hall, Stuart (ed.), *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*, ss. 223–290. London: Sage Publications.

Hall, Stuart (1999), *Identiteetti*. Tampere:Vastapaino

Hanna, Patricia B. (1994), An Overview of Stressors in the Careers of US Servicewoman. Teoksessa Addis, Elisabeth – Valeria E. Russo- Lorenzo, Sebesta (ed.), *Women Soldiers. Images and Realities*, ss. 59–77. USA: St. Martin's Press.

Harding, Sandra (1986), *The Science Question in Feminism*. Ithaca and London: Cornell University Press

Helsingin Sanomat (23.05.2004), reportaasi: ”Koko maailman taakan kantajat”.

Helsingin Sanomat (30.08.2006), uutinen: ”Lehti: Abu Ghraibin vankila suljettu”.

Honkanen, Katriina (1996), Nainen. Teoksessa Koivunen, Anu – Liljeström, Marianne (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, ss. 139–158. Tampere: Vastapaino

hooks, bell (1990), *Yearning race, gender, and cultural politics*. Boston: South End Press

Huntington, Samuel P. (1993), The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 72:3, 22–49.

Huttunen, Laura (2002), *Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitys maahanmuuttajien omaelämäkertoissa*. Helsinki: Hakapaino Oy

Jokinen, Arja (1999), Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*, ss. 37–53. Tampere: Vastapaino

Jokinen, Arto (2000), *Panssaroitu maskuliinisuus: mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampereen yliopisto

Jokinen, Arto (2004), Diskurssianalyysin kourissa. Sotilasteksteissä muotoutuva miehisuus. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*, ss.191–208. Tampere: Vastapaino

Juhila, Kirsi (1999), Tutkijan positiot. Teoksessa Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*, ss. 201–232. Tampere: Vastapaino

Kaldor, Mary (2001), *Uudet ja vanhat sodat. Järjestäytynyt väkivalta globalisaation aikakaudella*. Tallinna: Kustannus Taifuuni Oy

Kantola, Johanna – Johanna Valenius (2007), Maailmanpolitiikka. Teoksessa Kantola, Johanna – Valenius, Johanna (toim.), *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*, ss. 9–34. Tampere: Vastapaino

Kantola, Johanna (2007), Valtio. Teoksessa Kantola, Johanna – Valenius, Johanna (toim.), *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*, ss. 35–59. Tampere: Vastapaino

Koivunen, Anu (1996), Sorto. Teoksessa Koivunen, Anu – Liljeström, Marianne (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, ss. 35–76. Tampere: Vastapaino

Koivunen, Anu – Marianne Liljeström (1996), Kritiikki, visiot, muutos. Teoksessa Koivunen, Anu – Liljeström, Marianne (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, ss. 9–34. Tampere: Vastapaino

Kunelius, Risto (2003), *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö

Laitinen, Kari (2002), Johdanto. Teoksessa Laitinen, Kari (toim.), *Valtapolitiikan ajattomuus? Maailmanpolitiikan tulkintoja 11.9. jälkeen*, ss. 7-14. Tampere: Tampereen yliopisto.

Lappalainen, Päivi (1996), Seksuaalisuus. Teoksessa Koivunen, Anu – Liljeström, Marianne (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, ss. 207–224. Tampere: Vastapaino

Liljeström, Marianne (1996), Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Koivunen, Anu – Liljeström, Marianne (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, ss. 111–138. Tampere: Vastapaino

Liljeström, Marianne (2004), Feministinen metodologia – mitä se on? Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.), *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*, ss. 9–22. Tampere: Vastapaino

Marttila, Anne-Maria (2007), Nationalismi. Teoksessa Kantola, Johanna – Valenius, Johanna (toim.), *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*, ss.61–98. Tampere: Vastapaino

Matero, Johanna (1996), Tieto. Teoksessa Koivunen, Anu – Liljeström, Marianne (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, ss. 245–270. Tampere: Vastapaino

Mikkonen, Kai (2005), *Kuva ja sana. Kuvan ja sanan vuorovaikutus kirjallisuudessa, kuvataiteessa ja ikoniteksteissä*. Helsinki: Gaudeamus

Minkkinen, Panu (1994), *Erbén myytit eli eräänlainen apologia kirjoituksen nautinnosta* (suom). Teoksessa Barthes, Roland, *Mytologioita*. Helsinki: Gaudeamus

Mäkelä, Anna – Liina Puustinen – Iris Ruoho (2006), *Esipuhe*. Teoksessa Mäkelä, Anna - Puustinen, Liina - Ruoho, Iris (toim.), *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus

Mäki, Kirsi (2007), *Sota*. Teoksessa Kantola, Johanna – Valenius, Johanna (toim.), *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*, ss. 99–118. Tampere: Vastapaino

Nicholson, Linda J. (1990), *Introduction*. Teoksessa Nicholson, Linda J. (ed.), *Feminism/Postmodernism*, ss.1–18. New York and London: Routledge

Nixon, Sean (1997), *Exhibiting masculinity*. Teoksessa Hall, Stuart (ed.), *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*, ss. 291-336. London: Sage Publications.

Penttinen, Elina (2004), *Corporeal globalization: narratives on subjectivity and otherness in the sexscapes of globalization*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print

Peterson, V. Spike – Anne Sisson Runyan (1993), *Global Gender Issues*. Boulder: Westview Press

Peterson, V. Spike (2004), "Feminist Theories Within, Invisible To, and Beyond IR". *The Brown Journal of World Affairs*, winter/spring, volume x, issue 2, 35–46.

Riihimäki, Miia (2005), "Poissa silmistä, poissa mielestä?" *Plan Suomi Säätiö* 4/2005, 20-21.

Pulkkinen, Tuija (2000), *Judith Butler – Sukupuolen suorittamisen teoreetikko*. Teoksessa Anttonen, Anneli – Lempiäinen, Kirsti – Liljeström, Marianne (toim), *Feministejä – Aikamme ajattelijoita*, ss. 43–60. Tampere: Vastapaino

Rantonen, Eila (1999), Länsimaisten kuvien rotunaiset. Teoksessa Airaksinen, Jaana – Ripatti, Tuula (toim.), *Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*, ss. 41–61. Tampere: Vastapaino

Richter-Montpetit, Melanie (2006), "Empire, Desire and Violence: A queer transnational feminist reading of the prisoner 'abuse' in Abu Ghraib and the question of 'gender equality'". Paper presented at the Annual Meeting of ISA, in USA: San Diego, 22.–25.3.2006. Not published.

Rockmore, Tom (2005), "The Scandal of Abu Ghraib". *Peace Review: A Journal of Social Justice* 17, 307–314.

Rossi, Leena-Maija (1995), Kunhan katson.... Teoksessa Rossi, Leena-Maija (toim.), *Kuva ja vastakuva. Sukupuolen esittämisen ja katseen politiikkaa*, ss. 7–18. Tampere: Tammer-Paino Oy

Rossi, Leena-Maija (2003), *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Helsinki: Gaudeamus

Said, Edward W. (1978), *Orientalism*. London: Penguin Books.

Salih, Sara – Judith Butler (2004), *The Judith Butler Reader*. UK and USA: Blackwell Publishing

Sasson-Levy, Oma (2003), "Feminism and Military Gender Practices: Israeli Woman Soldiers in "Masculine" Roles. *Sociological Inquiry*, Vol 73, no3, 440–465.

Schwichtenberg, Cathy (1995), Madonnan postmoderni feminisismi – suunta marginaaleista keskustaan. Teoksessa Rossi, Leena-Maija (toim.), *Kuva ja vastakuva. Sukupuolen esittämisen ja katseen politiikkaa*, ss. 66–87.

Sebesta, Lorenza (1994), Women and the Legitimation of the Use of Force: The Case of Female Military Service. Teoksessa Addis, Elisabeth – Russo, Valeria E. – Sebesta, Lorenzo (ed.), *Women Soldiers. Images and Realities*, ss. 28–48. USA: St. Martin's Press.

Seppänen, Janne (2005) *Visuaalinen kulttuuri: teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Tampere: Vastapaino

Seppänen, Janne (2006), *Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa*. Tampere: Vastapaino

Sjoberg, Laura (2006), "Does the Female Sex Criminal Turn Feminist IR Upside Down? Women, The State, and War." Paper Presented at the 2006 Annual Meeting of the ISA in USA: San Diego, 22.–25.3.2006. Not published. An article is to be published in *International Feminist Journal of Politics*.

Sontag, Susan (2004), "Muiden kidutusta katsellen". *Kulttuurivihkot* 2-4/2004, 33–39.

Steans, Jill (1998), *Gender and International Relations. An introduction*. UK: Polity Press

Steans, Jill (2003), "Engaging from the Margins: feminist encounters with the 'mainstream' of International Relations". *British Journal of Politics and International Relations*, vol. 5, no. 3, august, 428–454.

Strasser, Steven (ed.) (2004), *The Abu Ghraib Investigations. The Official Reports of the INDEPENDENT PANEL and the PENTAGON on the Shocking Prisoner Abuse in Iraq*. New York: PublicAffairs

Sylvester, Christine (2002), *Feminist international relations: an unfinished journey*. UK: Cambridge University Press New York

Särmä, Saara (2007), "Feministisen tutkimuksen ja valtaviiran sukulaisuussuhteet kansainvälisen politiikan tieteenalalla". *Kosmopolis*, vol 37: 1/2007, 47–59.

Tickner, J. Ann (2001), *Gendering World Politics. Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*. New York: Columbia University Press

Tickner, J. Ann (2004), "The Growth and Future of Feminist Theories in International Relations". *the Brown Journal of World Affairs*, winter/spring, volume x, issue 2, 47–56.

Tickner, J. Ann (2005), "Gendering a Discipline: Some Feminist Methodological Contributions to International Relations". *Signs: Journal of Women in Culture and Society* vol.30 no. 4, 2173–2188.

Vuorela, Ulla (1999), Postkoloniaali ja kolmannen maailman feminismit. Teoksessa Airaksinen, Jaana – Ripatti, Tuula (toim.), *Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*, ss. 13–37. Tampere: Vastapaino

Wadley, Jonathan D. (2006), “Reclaiming Masculinity: The Connection Between State-Level Emasculation and Foreign Policy”. Paper Presented at the 2006 Annual Meeting of the ISA in USA: San Diego, 22.-25.3.2006. Not published.

Wheelwright, Julie (1994), “It Was Exactly like in the Movies!” The Media’s Use of the Feminine During the Gulf War. Teoksessa Addis, Elisabeth – Russo, Valeria E. – Sebesta, Lorenzo (toim.), *Women Soldiers. Images and Realities*, ss. 111-133, USA: St. Martin’s Press.

Whitney, Craig R (2004), Introduction. Teoksessa Strasser, Steven (ed.), *The Abu Ghraib Investigations. The Official Reports of the Independent Panel and Pentagon on the Shocking Prisoner Abuse in Iraq*, ss.vii-xxv. New York: PublicAffairs

Women’s memorial (2006a), Statistics on Women in Military. Muutettu 17.7.2006.

Women’s memorial (2006b), Highlights in the History of Military Women. Muutettu 17.7.2006.

Young, Iris Marion (2003), “The Logic of Masculinist Protection: Reflections on the Current Security State”. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 2003, vol 29 no. 11, 1-25,

Youngs, Gillian (2004),”Feminist International Relations: a contradiction in terms? Or: why women and gender are essential to understanding the world ‘we’ live in”. *International Affairs* 80, 1, 75–87.

Yuval-Davis, Nira (1997), *Gender and Nation*. London, California, New Delhi: Sage Publications.

Zalewski, Marysia (2001),” ‘Well, what is the feminist perspective on Bosnia?’”. *International Affairs* 71, 2, 339–356.

Tutkimusaineisto Helsingin Sanomat (HS)

- HS 3.5.2004 uutinen: ”USA:ssa kasvaa kohu irakilaisvankien kohtelusta”.
- HS 8.5.2004 uutinen: ”Sadismi voi puhjeta vankilakokeilussakin”.
- HS 6.6.2004 uutinen: ”Häväisty vanki haluaa muuttaa ulkomaille”.
- HS 6.6.2004 uutinen: ”Bush yrittää hillitä irakilaisvankien julman kohtelun nostattamaa hälyä”
- H S 13.6.2004 uutinen: ”Kaksi kersanttia sota-oikeuteen irakilaisten vankien häpäisystä”.
- HS 30.6.2004 reportaasi: ”Paha nainen”.
- HS 4.8.2004 uutinen: ”Irakin vankien kiduttajan oikeusprosessi käynnistyi”.
- HS 5.8.2004 pääkirjoitus: ”Vastuunkantajat ovat kadoksissa”.
- HS 5.8.2004 uutinen: Kuulustelija: England kertoi ”pitäneensä hauskaa”.
- HS 12.2.2005 uutinen: ”Abu Ghraibin kiduttajan puolustus vähätteli irakilaisvankilan tapahtumia.”
- HS 3.5.2005 uutinen: ”Abu Ghraibin naisvartija myönsi kidutuksen”.
- HS 29.9.2005 uutinen: ”Abu Ghraibin tunnetuimmalle häpäisijälle tuli lievä tuomio”.

Muut lähteet

TV 2: Ajankohtainen kakkonen: Akkavalta-ilta. 27.2.2007.